

KORKEAKOULUTETTUJEN MAAHANMUUTTAJIEN YLIKOULOTUS SUOMESSA

Jyväskylän yliopisto
Kauppakorkeakoulu

Pro gradu -tutkielma

2017

Tekijä: Jasmin Luukko
Oppiaine: Taloustiede
Ohjaaja: Jaakko Pehkonen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

TIIVISTELMÄ

Tekijä Jasmin Kristiina Luukko	
Työn nimi Korkeakoulutettujen maahanmuuttajien ylikoulutus Suomessa	
Oppiaine Taloustiede	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika (pvm.) 8.3.2017	Sivumäärä 62 s. + liitteet 8 s.
Tiivistelmä – Abstract	
<p>OECD-maissa keskimäärin joka kolmas maahanmuuttaja on ylikoulutettu. Ylikoulutus on yleisempää maahanmuuttajaväestössä kuin kantaväestössä. Ylikoulutus aiheuttaa ongelmia sekä yksilön että yhteiskunnan tasolla, koska ylikoulutettu ei pääse hyödyntämään kaikkea inhimillistä pääomaansa työssään. Tässä pro gradu -tutkielmassa ylikoulutusta tarkastellaan taloustieteellisten teorioiden ja aiemman kansainvälisen kirjallisuuden pohjalta. Empiirisessä osassa tutkitaan korkeakoulutettujen maahanmuuttajien todennäköisyyttä olla ylikoulutettu eri taustatekijöiden suhteen.</p> <p>Analyysin aineistona toimii Ulkoperäistä syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimuksen sekä työvoimatutkimuksen aineisto vuodelta 2014. Aineisto sisältää tarkat tiedot maahanmuuttajien ulkomailla suorittamista tutkinnoista, mikä mahdollistaa maahanmuuttajien koulutuksen ja ylikoulutuksen luotettavan tarkastelun ensimmäistä kertaa. Aineistoon kuuluu 921 ulkomaalaistaustaista ja 4721 suomalaistaustaista henkilöä. Ylikoulutusta tarkastellaan aluksi subjektiivisten ja objektiivisten ylikoulutusasteiden avulla. Tämän jälkeen subjektiivisen ja objektiivisen ylikoulutuksen todennäköisyyttä mallinnetaan logistisella regressioanalyysillä.</p> <p>Suomessa asuvasta maahanmuuttajaväestöstä 33 prosenttia on objektiivisesti ja 30 prosenttia subjektiivisesti ylikoulutettuja. Suomalaisväestön vastaavat luvut ovat 18 ja 16 prosenttia. Ero on todella suuri, etenkin kun huomioidaan maahanmuuttajaväestön suhteellisen korkea koulutustaso. Ylikoulutusasteet vaihtelevat paljon eri taustatekijöiden mukaan. Taustatekijöiden merkitevyydessä ja vaikutusten suuruudessa on eroja subjektiivisen ja objektiivisen ylikoulutuksen välillä. Ylikoulutuksen todennäköisyyteen ovat voimakkaimmin yhteydessä koulutustaso, koulutusala ja taustamaa. Alimman korkea-asteen tutkinnon suorittaneet ovat 36,2 prosenttia todennäköisemmin ylikoulutettuja, kuin ylemmän korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneet. Palvelualan tutkinnon suorittaneet ovat puolestaan 55,0 prosenttia todennäköisemmin ylikoulutettuja, kuin terveys- ja sosiaalialaa opiskelleet. EU-, ja Efta -maista tai Pohjois-Amerikasta tulleet maahanmuuttajat ovat vähemmän ylikoulutettuja kuin muut. Heihin verrattuna objektiivinen ylikoulutus on virolaistaustaisten joukossa 33,1 prosenttia ja afrikkalaistaustaisten joukossa 29,0 prosenttia todennäköisempää. Tulosten perusteella on selvää, että maahanmuuttajataustaisten ylikoulutus on yleisempää kuin suomalaisten. Erityisen riskiryhmän muodostavat alimman korkea-asteen tutkinnon suorittaneet, virolaistaustaiset sekä yli 17 -vuotiaana Suomeen muuttaneet. Ylikoulutusta voitaisiin mahdollisesti vähentää panostamalla enemmän maahanmuuttajien työnhaun ohjaamiseen ja koulutustaustojen selvittämiseen.</p>	
Asiasanat maahanmuuttajat, koulutus, ylikoulutus, ylikoulutuksen mittaaminen	
Säilytyspaikka	Jyväskylän yliopiston kirjasto

SISÄLLYS

	TIIVISTELMÄ	2
1	JOHDANTO	5
2	YLIKOULOTUS ILMIÖNÄ	8
	2.1 Taitojen kysyntä ja tarjonta.....	8
3	TEORIATAUSTA	11
	3.1 Inhimillisen pääoman teoria	12
	3.2 Career mobility -teoria	16
	3.3 Job competition -teoria	18
	3.4 Työmarkkinoiden diskriminaatio	20
4	MAAHANMUUTTAJAVÄESTÖ SUOMESSA	23
	4.1 Maahanmuuttajaväestön yleispiirteet	23
	4.2 Maahanmuuttajat työmarkkinoilla	28
5	TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTO.....	30
	5.1 Ylikoulutuksen mittaaminen	30
	5.2 Menetelmä	32
	5.3 Aineisto	33
	5.3.1 Aineiston kuvailua	34
	5.3.2 Ylikoulutusasteet	35
6	TULOKSET.....	42
	6.1 Päätulokset.....	42
	6.1.1 Todennäköisyys olla subjektiivisesti tai objektiivisesti ylikoulutettu.....	43
	6.2 Ylikoulutuksen yleisyys erityyppisissä työsuhteissa	50
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	55
	7.1 Tutkimuksen rajoitukset ja jatkotutkimusaiheet.....	57
	LÄHTEET	59
	LIITTEET	63

KUVIOT

KUVIO 1: KOULUTUKSEN JA PALKAN VÄLINEN SUHDE, BORJAS (2013, 242–243) MUKAILLEN	15
KUVIO 2: SUOMALAISTAUSTAINEN JA ULKOMAALAISTAUSTAINEN VÄESTÖ SUKUPUOLEN MUKAAN. 2015. LÄHDE: TILASTOKESKUS: VÄESTÖRAKENNE.....	23
KUVIO 3: SUOMALAISTAUSTAISTEN JA ULKOMAALAISTAUSTAISTEN IKÄJAKAUMA. 2015. LÄHDE: TILASTOKESKUS: VÄESTÖRAKENNE	24
KUVIO 4: MAAHANTULON SYYT. 2014. LÄHDE: TILASTOKESKUS, UTH-TUTKIMUS.....	25
KUVIO 5: SUURIMMAT ULKOMAALAISTAUSTAISET RYHMÄT TAUSTAMAAN MUKAAN. LÄHDE: TILASTOKESKUS: VÄESTÖRAKENNE.....	25
KUVIO 6: 15-64 -VUOTIAAN VÄESTÖN KOULUTUSRAKENNE VUONNA 2014. LÄHDE: TILASTOKESKUS, UTH-TUTKIMUS.....	26
KUVIO 7: 15-64 -VUOTIAAN VÄESTÖN KOULUTUSRAKENNE TAUSTAMAAN MUKAAN. LÄHDE: TILASTOKESKUS, UTH-TUTKIMUS	27
KUVIO 8: OBJEKTIIVISEN JA SUBJEKTIIVISEN MITTARIN RISTIINTAULUKOINTI	40

TAULUKOT

TAULUKKO 1: KOOSTE TEORIOISTA YLIKOUKUTUKSEN TAUSTALLA.....	12
TAULUKKO 2: YLIKOUKUTUSASTEET ERI TAUSTAMUUTTUJIIEN MUKAAN.....	37
TAULUKKO 3: YLIKOUKUTUSASTEET ULKOMAALAISTAUSTAISTEN MUUTTUJIIEN MUKAAN	39
TAULUKKO 4: LOGISTISEN REGRESSIOMALLIN TULOKSET: HENKILÖN TODENNÄKÖISYYS OLLA YLIKOUKUTETTU	44
TAULUKKO 5: YLIKOUKUTUSASTEET TYÖSUHTEESEEN LIITTYVIEN TEKIJÖIDEN MUKAAN.....	51
TAULUKKO 6: YLIKOUKUTUKSEN ERI LUOKAT TYÖAJAN MUKAAN, ULKOMAALAISTAUSTAISTET	52
TAULUKKO 7: YLIKOUKUTUKSEN ERI LUOKAT TYÖSUHTEEN TYYPIN MUKAAN, ULKOMAALAISTAUSTAISTET.....	53
TAULUKKO 8: YLIKOUKUTUKSEN ERI LUOKAT SUURIMPIEN TOIMIALOJEN SUHTEEN, ULKOMAALAISTAUSTAISTET, %-OSUUDET	54

1 JOHDANTO

Ylikoulutettu on sellainen henkilö, joka työskentelee ammatissa, jossa hänen suorittamansa tutkinto ei ole relevantti työn vaatimusten kannalta. Tällöin hän ei tarvitse tutkinnon tuomaa osaamista suoriutuakseen työtehtävistään. (Hämäläinen 2003.) Kun pätevyys ja työn vaativuustaso eivät kohtaa, kyse on vertikaalisesta "skill mismatch" -ilmiöstä pätevyyden ja työn taitovaatimusten välillä. Termi "overeducated" liitetään suoraan formaalin koulutuksen ja työssä vaadittavan koulutuksen eroihin, kun taas "overskilled" -termi huomioi enimmäkseen virallisen koulutuksen ulkopuolella hankittuja taitoja. Näiden kahden välimuoto on "overqualified", joka käytännössä tarkoittaa formaalin koulutuksen tuomaa pätevyyttä, mutta antaa mahdollisuuden liittää pätevyyteen myös muutoin hankittuja taitoja. Tässä tutkimuksessa käytetään suomen kielen termiä ylikoulutettu, jonka lähin vastaava käänös on "overqualified". (Euroopan Komissio 2012.)

Ylikoulutuksesta raportoitiin ensimmäisen kerran 1970-luvulla, kun koulutuksen tuotto-odotus alkoi laskea (Smith 1986, Halaby 1994). Korkeakoulutus lisääntyi lähes kaikkialla maailmassa merkittävästi 1970- ja 1980-luvuilla, jolloin huomattiin, ettei olemassa oleva työmarkkinarakenne pysty hyödyntämään niin suurta määrää korkeakoulutettuja. (mm. Freeman 1975, Duncan & Hoffman 1981.) Ylikoulutusaste näyttäisi kuitenkin laskeneen 1990-luvulla aikaisempiin vuosiin verrattuna (Groot & Maassen van den Brink 2000). Samalla kun korkeakoulutettujen määrä on lisääntynyt väestössä, myös kyvykkyyden ja taitojen heterogeenisuus on lisääntynyt, mikä osaltaan selittää ylikoulutuksen ilmenemistä (Sutherland 2012). Ylikoulutukselle ovat yleensä alttiita korkeakoulutetut, ja erityisesti ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet (Frenette 2004).

Myös työmarkkinat ovat muuttuneet työn polarisaation myötä. Korkeaa ja matalaa koulutusta vaativat ammatit ovat lisääntyneet, kun taas keskitason koulutusta vaativien ammattien lukumäärä on vähentynyt tai pysynyt samana. Lähes kaikissa Euroopan maissa on koettu myös selkeä toimiala- ja ammattirakenteen muutos. Työvoiman ja taitojen kysynnässä on siirrytty tietovaltaisille aloille kuten ICT ja konsultointi, mikä on lisännyt korkeakoulutettujen kysyntää. Sen sijaan kysyntä on vähentynyt automatisaation myötä erilaisissa rutiinitehtävissä, joissa yleensä työskentelee keskitasoisesti koulutettua työvoimaa. (OECD 2014.)

Ylikoulutus on yhteiskunnan varojen hukkaan heittämistä (Chevalier 2003). Yksilön tasolla kyse on siitä, että ylikoulutetun palkka on liian matala koulutukseen nähden. Yhteiskunnan kannalta taas osa koulutusinvestoinnista menee hukkaan, kun ylikoulutettu ei käytä inhimillistä pääomaansa tehokkaasti. (Frenette 2004.) Duncanin ja Hoffmanin (1981) mukaan esimerkiksi Yhdysvalloissa ylikoulutetuilla on ylimääräisiä koulutusvuosia keskimäärin 1,8 vuotta. Ylikoulutus voi olla seurausta työmarkkinoiden jäykkyyksistä tai kysyntään heikosti vastaavasta koulutusjärjestelmästä. (ILO 2014.) Ylikoulutuksen lisääntyessä korkeakoulutus ei takaa automaattisesti hyväpalkkaista työtä, jolloin voidaan puhua myös koulutusinflaatiosta, eli koulutuksen arvon laskusta (Smith 1986).

Korkeakoulutettujen osuus työvoimasta on kasvanut Euroopassa edelleen 2000-luvulla. Vuonna 2000 korkeakoulutettuja (ISCED 5-8, liite 1) oli 21 prosenttia aktiivisesta työvoimasta, kun vastaava luku vuonna 2011 oli jo 29 prosenttia. Euroopan Komission (2012) tutkimuksen mukaan korkeakoulutettujen määrä keskitason vaativuusluokan ammateissa (ISCO 4-8) kasvoi vuosina 2007–2011, mikä kertoo ylikoulutuksen lisääntymisestä. Korkeakoulutettujen suhteellisen määrän kasvua on selitetty teknologisella muutoksella. Uusien teknologioiden käyttö vaatii aiempaa korkeampaa koulutusta, mutta työvoiman palkkaamiseen ja irtisanomiseen liittyvät kustannukset ovat vaikeuttaneet työvoiman sopeuttamista. Tällöin moni korkeakoulutettu jää ilman sopivaa työpaikkaa.

Myös epäsymmetrinen informaatio tai sen kustannus estävät tai hidastavat oikean työntekijän ja työpaikan kohtaamista, mikä vaikuttaa ylikoulutetun aseman pysyvyyteen. Informaation ollessa epäsymmetristä ja työvoiman sopeuttamisen vaikeaa, korkeakoulutetut jäävät koulutusta vastaamattomaan työhön. (mm. McCall 1970, Di Pietro 2002, Wirz & Atukeren 2005.) Toisaalta teknologinen muutos on myös kasvattanut korkeakoulutettujen suhteellista kysyntää, mikä heikentää teknologiamuutoksen uskottavuutta ylikoulutuksen taustasyynä (Di Pietro 2002, Albrecht & Vroman 2002). Myös heikko työllisyystilanne lisää ylikoulutusta, kun korkeakoulutetut joutuvat tyytymään taitojaan vaatimattomampiin työpaikkoihin (Euroopan Komissio 2012).

OECD-maissa korkeakoulutettujen määrä on lisääntynyt myös maahanmuuttajaväestössä. Osittain tämä selittyy yleisellä koulutustason nousulla, sillä 2000-luvulla työmarkkinoille siirtyneiden koulutus on ollut selvästi korkeampaa kuin aikaisemmillä ikäluokilla. Lisäksi valikoiva ja korkeaa koulutusta suosiva maahanmuuttopolitiikka on yleistynyt. Ylikoulutus on yksi Eurostatin käyttämistä maahanmuuttajien integroitumista kuvaavista mittareista, sillä koulutus ja uusille työmarkkinoille pääseminen ovat merkittävä osa uuteen maahan sopeutumista (Eurostat 2016).

Vuonna 2015 Suomessa asui vakituisesti 339 925 ulkomaalaistaustaista henkilöä, mikä on 6,2 prosenttia koko väestöstä. (Tilastokeskus: Väestörakenne.) Tässä tutkimuksessa maahanmuuttajalla tai ulkomaalaistaustaisella henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jonka molemmat vanhemmat ovat syntyneet muualla kuin Suomessa. Henkilön omalla syntymämaalla tai kansalaisuudella ei ole merkitystä. Maahanmuuttajien ylikoulutuksen, tai ylipäättään koulutuksen, tutkiminen Suomessa on ollut vaikeaa. Käytännössä ulkomailla suoritettut tutkinnot ovat tiedossa vain, jos niiden tunnustamista on haettu Opetushallitukselta. Vuoden 2014 UTH-tutkimuksessa (Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi) kerättiin ensimmäistä kertaa laajemmin maahanmuuttajien tutkintotietoja, jotka on myöhemmin koodattu suomalaiseen ja kansainväliseen koulutusluokitukseen. Tällöin tutkinnot ovat hyvin verrattavissa Suomessa suoritettuihin tutkintoihin. (UTH-tutkimus 2014).

Maahanmuuttajien työllistyminen on usein vaikeaa, jos maahanmuuton syynä ei ole työpaikka, vaan esimerkiksi perhesuhteet tai pakolaisstatus (Chiswick 1999). Pohjoismaihin on saapunut paljon maahanmuuttajia humanitäärisistä syistä, mikä tuo oman haasteensa maahanmuuttajien työmarkkinoille integroitumiseen (OECD 2015). Myös lähtömaa vaikuttaa työllistymiseen. Esimerkiksi

useat Ruotsista saapuvat paluumuuttajat ovat suomenkielentaitoisia, mikä helpottaa työllistymistä. (Nieminen, 2002.) Merkittävimmät ryhmät muodostavat EU-alueen sisältä ja ulkopuolelta tulevat maahanmuuttajat. Esimerkiksi Suomessa EU-alueelta saapuneiden maahanmuuttajien työllisyysprosentti on jopa parempi kuin kantaväestön. Muita tärkeitä työllistymiseen ja sen laatuun vaikuttavia tekijöitä ovat maassaoloaika, korkeimman tutkinnon suoritusmaa, ja ikä uuteen kotimaahan saavuttaessa. (OECD 2014.)

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on tutkia ylikoulutuksen todennäköisyyttä korkeakoulutetuilla maahanmuuttajilla käyttämällä kahta erilaista mittaria. Ylikoulutuksen todennäköisyyttä tutkitaan logistisella regressioanalyysillä. Analyysi tehdään sekä subjektiiviselle että objektiiviselle ylikoulutukselle. Samalla pyritään muodostamaan jonkinlainen käsitys siitä, miten mittarit kuvaavat ilmiötä. Mittarista riippuen saadaan hieman erilaisia tuloksia, mutta on vaikea tehdä johtopäätöksiä mittareiden paremmuusjärjestyksestä. Mittareiden vahvuuksista ja heikkouksista keskustellaan luvussa 5.1. Tutkimuksessa selvitetään myös, kuinka paljon Suomessa asuva kanta- ja maahanmuuttajaväestö eroavat toisistaan ylikoulutuksen suhteen.

Aluksi käsitellään lyhyesti ylikoulutusta ilmiönä, jonka jälkeen käydään läpi ylikoulutuksen taustalla vaikuttavia teorioita. Perusta luodaan inhimillisen pääoman teorian pohjalta, joka antaa perusidean koulutuksen hyödyistä ja tuotoista. Inhimillisen pääoman teorian pohjalta tutustutaan työuran eri vaiheita hyödyntävään career mobility -teoriaan, jonka jälkeen ylikoulutusta tarkastellaan kysyntäpuolen teorioiden näkökulmasta. Job competition -teoria selittää ylikoulutusta kysynnän joustamattomuudella. Diskriminaatioteorian mukaan vähemmistöjen yleisempi ylikoulutus johtuu työnantajien diskriminoivasta toiminnasta. Luvussa 4 tutustutaan Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön piirteisiin, ja luvussa 5 tarkemmin aineistoon, käytettäviin mittareihin ja tutkimusmenetelmään. Tätä seuraavat tulokset ja johtopäätökset. Johtopäätöksissä annetaan myös suosituksia ja käytännön ideoita ylikoulutus-ongelman helpottamiseksi.

2 YLIKOULOTUS ILMIÖNÄ

Ylikoulutuksen taustalla on yleinen koulutustason nousu ja toisaalta myös työmarkkinoiden kykenemättömyys sopeutua muuttuvaan työvoiman tarjontaan (mm. Freeman 1975, Duncan & Hoffman 1981). Toisin sanoen kyseessä on työmarkkinoiden tehottomaan kohtaantoon liittyvä tila. Yksimielisyyttä siitä, johtuuko ylikoulutus tarjonta- vai kysyntäpuolen häiriöstä, ei ole. Perusajatus on, että ylikoulutus johtuu allokointiongelmasta taidoiltaan heterogeenisten työntekijöiden ja erilaisten työpaikkojen välillä.

Kohtaannon tehokkuutta rajoittavat myös erilaiset kitkatekijät. Vaikka työnhakija ja työnantaja kohtaisivat maantieteellisesti, voivat työnhakijan tiedot ja taidot olla puutteelliset verrattuna vaadittuihin taitoihin. (Petrongolo & Pissarides 2001, Pissarides 2011.) Joillakin toimialoilla vaaditaan niin spesifejä taitoja, ettei oikeaa työntekijää välttämättä osu kohdalle. Sama toimii myös toiseen suuntaan: Mitä erikoistuneempi tutkinto on, sitä haastavampaa siitä on saada hyötyjä työelämässä (Eckaus 1964). Nykypäivänä tiedon kulku on parantunut internetin myötä, mutta toisaalta teknologinen kehitys on luonut entistä suurempia eroja työnhakijoiden taitojen välille (McCall 1970, Petrongolo & Pissarides 2001).

Pissarides (2011) toteaa, että usein todellisessa elämässä ei ole kyse siitä, että työntekijä etsii hyvää palkkaa, vaan hän etsii ”hyvää matchia” työpaikan kanssa. Hyvän ”matchin” voidaan ajatella tarkoittavan sitä, että työpaikka on työnhakijalle hyvä koulutuksen, palkan ja työnhakijan henkilökohtaisiin piirteisiin liittyvien tekijöiden kannalta. Työnantajat hakevat yleensä tietynlaisia työntekijöitä, jolloin myös työnantajan näkökulmasta epäsymmetrinen informaatio hidastaa etsintäprosessia. Työn etsiminen vie siis aikaa, sillä ”hyvä match” ei välttämättä löydy heti. Työnantajat tekevät erilaisia tarjouksia työntekijälle sen mukaan, millaisia ominaisuuksia he tarvitsevat ja arvostavat. Esimerkiksi koulutus on yksi tällainen ominaisuus. (Borjas 2013, 510–512.)

Työntekijän näkökulmasta taitojen ja työn vaatimusten yhteensopivuus mittaa myös työllistymisen laatua. Laadukas työllistyminen on puolestaan yhteydessä yleiseen hyvinvointiin. (UNECE 2015, 44–45.) Erityisesti korkeakoulutetuilla sekä ylikoulutus, että tyytymättömyys työhön on yleistä. Tyytymättömyys näyttäisi liittyvän enimmäkseen tuloihin ja statukseen, eikä suoraan taitojen alihyödyntämiseen. (Burris 1983, Hersch 1991.)

2.1 Taitojen kysyntä ja tarjonta

On realistista ajatella, että työvoiman kysyntä ja tarjonta vaihtelevat työnhakijoiden taitojen ja koulutuksen mukaan. Tällöin voidaan puhua taitojen kysynnästä ja tarjonnasta. Taitojen kysyntä ja tarjonta voivat olla epätasapainossa monista syistä. Osa syistä on perinteisiä epätäydellisiin työmarkkinoihin liittyviä syitä, kuten työpaikkojen syntyminen ja tuhoutuminen. Kun tarkastellaan taitojen ky-

syntää ja tarjontaa, syyt voivat liittyä myös koulutusjärjestelmän joustamattomuuteen tai tehottomaan kouluttautumiseen. Kuitenkin, esimerkiksi Freeman (1975) havaitsi, että korkeakoulutuksen hankkimiseen vaikuttaa selvästi taloudellinen kannustin, eli korkeampi palkka. Tällöin kyse voi paremminkin olla hietaasta sopeutumisesta, kuin joustamattomasta koulutusjärjestelmästä.

Suomen tapauksessa on huomioitava, että korkeakoulujen aloituspaikkamäärät päätetään Opetus- ja kulttuuriministeriössä, jolloin pelkästään korkeakouluihin hakijoiden oma halu kouluttautua ei luo korkeakoulutettujen tarjontaa työmarkkinoille. Taitojen kysynnän ja tarjonnan tasapaino perustuu monimutkaiseen taloudellisiin palautemekanismeihin, jolloin sopeutuminen on hidasta. Yritysten kannalta tilanne on huono silloin, kun koulutettua työvoimaa ei ole tarpeeksi saatavilla, eli vallitsee korkeakoulutettujen ylikysyntä. Tällöin yritykset joutuvat sopeutumaan tilanteeseen palkkaamalla työntekijöitä, joiden koulutus ei ole tarpeeksi hyvä. Toinen vaihtoehto on investoida työntekijöiden koulutukseen. Työnhakijan kannalta tilanne on heikoimmillaan silloin, kun kysyntä kohdistuu matalampiin taitoihin kuin työnhakijalla olisi. Tällöin työnhakija joutuu tyytymään omia taitojaan vaatimattomampaan työhön. (mm. Freeman 1975, Euroopan Komissio 2012.)

Työnhakijat voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään, joiden taidot ovat erilaisia: matalasti ja korkeasti koulutettuihin. Työn etsimisessä ryhmien oleellisin ero on se, että matalasti koulutetut voivat hakea vain työpaikkoja, joihin heidän koulutuksensa on riittävä. Korkeakoulutetut taas voivat hakea sekä koulutusta vastaavia, että matalamman vaativuustason työpaikkoja. Työn etsinnän tarkastelu erikseen ryhmien osalta on mahdollista silloin, kun taitoerot ovat tarpeeksi suuret ja korkeakoulutettujen osuus työvoimasta on riittävä. Lähtöoletuksena on, että työssäkäyvä ei etsi töitä ja työnhakijat etsivät ensisijaisesti omaa koulutustaan vastaavaa työtä. Tällöin tasapainotilanteessa syntyy työttömyyttä, jos korkeakoulutetut eivät ota vastaan matalamman taitotason työpaikkoja. Toinen vaihtoehto työttömyyden lisääntymiselle on ylikoulutuksen lisääntyminen, kun korkeakoulutettujen on pakko hyväksyä työtarjoukset myös matalamman taitotason työpaikoista. (Albrecht & Vroman 2002.)

Kahden työnhakijaryhmän tarkastelu sopii myös maahanmuuttajien ja kantaväestön työllistymisen tarkasteluun, sillä yleensä maahanmuuttajat ja kantaväestö eivät ole toistensa täydellisiä substituutteja. Ryhmien välillä voi olla tuottavuuseroja, jotka liittyvät esimerkiksi erilaiseen koulutukseen ja työkokemukseen. Ulkomailla hankittu koulutus tai työkokemus ei välttämättä aina vastaa kohdemaan vaatimuksia. (Borjas 2013, 107, Jenkins 1978). Erilaiset kohdemaahan liittyvät taidot, kuten kielitaito, erottavat yleensä maahanmuuttajataustaisia ja kantaväestöä, vaikka muuten osaaminen ja koulutus olisivatkin samanlaisia. (Borjas 2013, 332.) Lisäksi vaikuttaa siltä, että matalan taitotason ammattitehtävissä työskentelevät muuttuvat vähitellen kohti kantaväestön täydellistä substituuttia, mutta yliopistotason tutkinnon suorittaneilla ero jää (Akbari & Aydede 2013).

Kantaväestöön kuuluvien ja maahanmuuttajien tarkastelua kahtena eri työnhakijaryhmänä tukee myös se, että ylikoulutus ilmiönä on vaikuttanut erityisesti vähemmistöryhmien työllistymiseen (Hartog & Oosterbeek 1988). Maa-

hanmuuttajien kohdalla ylikoulutus on selvästi kantaväestöä yleisempää. Euroopan Unionin ja OECD:n alueilla kantaväestöstä noin neljännes on ylikoulutettuja, mutta maahanmuuttajista sama tilanne on yli kolmasosalla. Vaikka ylikouluttautuneisuus tasoittuu asumisajan pidentyessä, jää korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden ylikoulutusaste noin 6 prosenttiyksikköä kantaväestöä korkeammaksi. Suomen tilanne on lähellä Euroopan Unionin keskiarvoa kantaväestön ylikoulutusasteen ollessa noin 20 prosenttia, kun vastaava luku maahanmuuttajilla on noin 33 prosenttia. Pitkään jatkuneella ylikoulutuksella voi olla pitkäaikaisia vaikutuksia maahanmuuttajien taitotason ylläpitoon ja kehittymiseen. (OECD 2015, OECD 2014.) Ylikoulutuksen määrä saattaa vaihdella jopa 10 prosenttiyksikköä mittaustavasta riippuen. Mittaustapoja on useita, eikä oikeasta tavasta ole päästy yksimielisyyteen. Tässä tutkimuksessa hyödynnetään suoraa subjektiivista mittaria, sekä ammatti- ja koulutusluokituksiin perustuvaa objektiivista mittaria. Käytettävät mittarit käydään tarkemmin läpi luvussa 5.1.

Ulkomailla korkeakoulututkinnon suorittaneet ovat ylikoulutuksen kannalta heikoimmassa asemassa niin Suomessa kuin muuallakin OECD-maissa. Maahanmuuttajataustaisista, joilla on suoritettuna ainoastaan ulkomaalainen tutkinto, jopa 41 prosenttia kärsii ylikouluttautuneisuudesta. (OECD 2015.) Tämä kertoo siitä, etteivät työnantajat tunnusta kovin hyvin ulkomaalaisten tutkintojen arvoa. Työnantajalla ei välttämättä ole tarpeeksi tietoa työntekijän tuottavuudesta, kun kyseessä on ulkomaalainen tutkinto, jonka vaatimukset eivät ole tuttuja (Chiswick 1999). Maahanmuuttajien työllistymistä vaikeuttaa myös se, että olemassa olevien tutkintojen hyödyntäminen ei ole Suomessa aina kovin yksinkertaista. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014.) Itseasiassa OECD:n (2015) tutkimuksen mukaan Suomessa vallitsee yksi suurimmista eroista työllistymisessä sen mukaan, onko koulutus hankittu Suomessa vai ulkomailla.

3 TEORIATAUSTA

Teoriasta ylikoulutuksen takana ei ole päästy yhteisymmärrykseen, ja taustalla vaikuttavat edelleen useat teoriat. 1980-luvulla ylikoulutusta tutkittiin lähinnä makrotasolla, jolloin ylikoulutuksen ajateltiin olevan työmarkkinoiden epätasapainosta johtuva häiriö. Tämän näkemyksen mukaan koulutuksen laskenut tuotto-odotus vähentää korkeakoulutukseen investointia, jolloin työmarkkinat palaavat takaisin tasapainoon. Tällöin ylikoulutus on vain väliaikainen tila (mm. Burris 1983). Useat tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että ylikoulutus voi olla suhteellisen pysyvää. (Smith 1986, Chevalier 2003). Tämän vuoksi ylikoulutusta on tutkittu myös mikrotason näkökulmasta. Tällöin selittävinä tekijöinä ovat erilaiset liikkuvuutta rajoittavat tekijät ja epäsymmetrinen informaatio (Euroopan Komissio 2012). Ylikoulutusta on selitetty myös muilla, kuin työmarkkinoiden rakanteisiin liittyvillä tekijöillä. Esimerkiksi Chevalierin (2003) mukaan ylikoulutus kertoo havaitsemattomista eroista ihmisten luonteenpiirteissä, eikä liity välttämättä koulutuksen laatuun. Nämä luonteenpiirteet vaikuttavat sekä motivaatioon että kyvykkyyteen menestyä työtehtävissä. Tässä tutkielmassa keskitytään kuitenkin siihen, miten työmarkkinoiden rakenteet vaikuttavat ylikoulutukseen.

Ylikoulutusta on pyritty selittämään usealla eri työmarkkinateorialla, joista tärkeimmät käydään läpi tässä luvussa. Nämä teoriat on koottu taulukkoon 1. Inhimillisen pääoman teorian sekä career mobility –teorian mukaan ylikoulutus liittyy tarjontapuolen häiriöihin, kun taas job competition –teoria ja diskriminaatioteoria lähtevät etsimään selitystä kysyntäpuolelta. Inhimillisen pääoman teoria kuvaa koulutusta investointina, jonka tuotto-odotus on tulevaisuudessa saatava palkka (Eckaus 1964). Teorian mukaan ylikoulutus johtuu eroista työntekijöiden tuottavuudessa. Erot johtuvat muista ominaisuuksista kuin koulutuksesta. Esimerkiksi työskentelymotivaatio on havaitsematon ominaisuus, joka voi vaihdella paljon työntekijöiden välillä. (Chevalier 2003.) Career mobility –teoria rakentuu inhimillisen pääoman teorialle, mutta huomioi työuran eri vaiheet. Formaalisti ja informaalisti opittujen taitojen merkitys ja keskinäinen suhde muuttuvat työkokemuksen kertyessä. Tarjontapuolen teoriat olettavat ylikoulutuksen olevan vain väliaikaista.

Kysyntään perustuvan job competition –teorian mukaan ylikoulutusta ilmenee niin kauan, kun työnantajat preferoivat korkeasti koulutettuja työnhakijoita. Lopputulokseen päästään teorian oletusten kautta: palkka ei määräydy inhimillisen pääoman perusteella, vaan liittyy kiinteästi tietynlaiseen työtehtävään. Tällöin palkka määräytyy siis kysynnän kautta, johon taitojen tarjonta ei välttämättä vastaa. (Burris 1983.) Diskriminaatioteorian mukaan vähemmistöjen ylikoulutus johtuu yksinkertaisesti siitä, että työnantaja diskriminoi työnhakijoita esimerkiksi etnisen taustan perusteella. (Becker 1971.)

Taulukko 1: Kooste teorioista ylikoulutuksen taustalla

Teoria	Päätutkimus	Keskeisin sisältö
Inhimillisen pääoman teoria (tarjontapuolen teoria)	Becker 1962	Ylikoulutus johtuu eroista työntekijöiden tuottavuudessa, jotka johtuvat muista tekijöistä kuin koulutuksesta. Tällainen havaitsematon tekijä voi olla esimerkiksi motivaatio.
Career mobility -teoria (tarjontapuolen teoria)	Sicherman & Galor 1990, Sicherman 1991	Ylikoulutus on väliaikainen tila, joka liittyy uran eri vaiheessa esiintyviin sopeutumismekanismiin.
Job competition -teoria (kysyntäpuolen teoria)	Thurow 1975	Ylikoulutus johtuu siitä, että koulutetun työvoiman kysyntä ei muutu suhteellisen tarjonnan lisääntyessä. Työnantajat preferoivat aina korkeammin koulutettua, jolloin koulutetun työvoiman tarjonta kasvaa, vaikka sen kysyntä ei olisi varsinaisesti kasvanut. Tällöin syntyy ylikoulutusta.
Diskriminaatioteoria (kysyntäpuolen teoria)	Becker 1971	Ylikoulutus on yleisempää vähemmistöryhmissä, jolloin ilmiötä voidaan selittää työmarkkinoilla esiintyvällä diskriminaatiolla.

Ylikoulutus vaihtelee voimakkaasti eri taustatekijöiden suhteen. Esimerkiksi etniset vähemmistöt ovat kaikkialla maailmassa ylikoulutuksen suhteen heikommassa asemassa kuin kantaväestö. Eroa miesten ja naisten välillä ei sen sijaan ole pystytty täysin todentamaan. Maahanmuuttajilla ylikoulutus vaihtelee voimakkaasti esimerkiksi korkeimman tutkinnon suoritusmaan, lähtömaan ja maahan-tulon syyn mukaan. (mm. OECD 2014, OECD 2015.) Jauhiainen (2011) on todennut, että ainakin Suomessa ylikoulutus vaihtelee myös alueellisesti. Tällöin ylikoulutukseen vaikuttaa nimenomaan työmarkkinan koko, eikä alueen työttömyysaste. Kaupunkialueilla asuvilla on pienempi todennäköisyys olla ylikoulutettuja, mitä selittää osaltaan työpaikkojen kasaantuminen kaupunkialueille.

3.1 Inhimillisen pääoman teoria

Useimmiten ensimmäiseksi lähdetään liikkeelle inhimillisen pääoman teoriasta, joka selittää, miksi kouluttautuminen ylipäättään kannattaa. Inhimillisen pääoman tuotto-odotus antaa koulutusinvestoinnille taloudellisen kriteerin (Eckaus 1964). Laaja inhimillinen pääoma johtaa yleensä yksilön kannalta parempaan hyvinvointiin ja palkkatasoon tulevaisuudessa. Koulutuksen tuotot lasketaan koko eliniäksi, mikä kannustaa kouluttautumaan. Suurin osa inhimillisestä pääomasta hankitaan formaalin koulutuksen kautta, sekä virallisen tai epävirallisen työssä tapahtuvan kouluttautumisen kautta. Etenkin työssä kouluttautumisen vaikutusta on usein aliarvioitu. Työssä kouluttautuminen voidaan jakaa kahteen

osaan: yleiseen ja spesifiin. Yleinen kouluttautuminen hyödyntää myös tulevaisuuden työpaikkoja, kun taas spesifit taidot auttavat yleensä työntekijää menestymään paremmin nimenomaan nykyisissä työtehtävissä. Koulutuksen seurauksena inhimillinen pääoma kasvaa, ja taidot monipuolistuvat ja syventyvät. Joidenkin taitojen suhteen koulut ja työpaikat voivat olla substituuttilähteitä. (Becker 1962.)

Inhimillisen pääoman teoria luo kolme oletusta koulutuksen ja tulevaisuuden työelämän välille:

- 1) Korkeammin koulutettu on tuottavampi työntekijä, kuin matalasti koulutettu.
- 2) Korkeampi tuottavuustaso tuo työntekijälle korkeamman palkan.
- 3) Jokainen yksilö valitsee koulutustasonsa taloudellisiin tekijöihin perustuen. Näitä tekijöitä ovat tulevaisuuden tuotot eli palkka ja koulutusvaiheessa menetetyt tulot.

Yksilön inhimilliseen pääomaan vaikuttaa koulutukseen investoimisen lisäksi luontainen kyvykkyys. Luontainen kyvykkyys voidaan kuvata tuottavuuden tasona, joka yksilöllä on ilman minkäänlaista koulutusinvestointia. Kouluttautuminen on yleensä tuottava investointi, sillä se johtaa korkeampaan palkkaan sekä parempiin työllistymisnäkömiin. (Boeri & Ours 2008, 157–161.) Yksilöt, jotka haluavat investoida koulutukseen maksimoidakseen inhimillisen pääomansa, odottavat myös investoinnilleen parempia tuottoja tulevaisuudessa. Yleensä kyvykkäämmät ja lahjakkaammat tiedostavat mahdollisuutensa paremmin, ja investoivat enemmän hankkimalla korkeamman koulutuksen. Jos tuotto-odotus on epävarma, rationaalisesti käyttäytyvä yksilö ei investoi lainkaan, ja sama pätee koulutukseen. Koulutus eroaa muista investoinneista erityisesti likviditeetin suhteen: inhimillistä pääomaa ei voi myydä, eikä se kelpaa esimerkiksi lainan vakuudeksi. Lisäksi koulutuksen tuotto-odotus on epävarmaa ja vaihtelee paljon, koska siihen vaikuttaa esimerkiksi yksilön odotettu elinikä. (Becker 1962.)

Koulutusta käytetään useimmiten taitojen estimaattina, vaikka koulutus ja taidot eivät välttämättä ole yksi ja sama asia (Halaby 1994, ILO 2014). Tähän estimointitapaan liittyy ongelmia. Kun koulutusta käytetään taitojen estimaattina, oletetaan, että taidot pysyvät vakiona yli ajan. (Smith 1986.) Todellisuudessa pitkän koulutuksen on todettu korreloivan positiivisesti työn ohessa kouluttautumisen kanssa, jolloin taidot vain paranevat työuran edetessä (Halaby 1994). Sutherlandin (2012) mukaan subjektiivinen arvio omista taidoista voisi olla koulutusta parempi estimaatti, sillä tällöin voitaisiin huomioida myös formaalin koulutuksen ulkopuolella opitut taidot.

Yksilön päätöstä investoida koulutukseen tarkastellaan vertailemalla koulutuksesta seuraavien kulujen ja tuottojen nykyarvoa:

$$NPV_S = \sum_{a=0}^T \delta^a w_S = w_S + \sum_{a=1}^T \delta^a w_S, \quad (1)$$

jossa S =koulutusvuosien lukumäärä, jota vastaa palkkataso w_S . Mikäli yksilö ei osallistu seuraavaan lisäkoulutusvuoteen, kuvaa w_S hänen tulojaa ikään T

saakka. Mikäli yksilö osallistuu seuraavaan lisäkoulutusvuoteen, ovat hänen ansionsa w_{s+1} ikään T saakka. Kun i on vallitseva korkotaso, on käytetty diskonttaustaso $\delta = \frac{1}{1+i}$. Jokaisesta lisäkoulutusvuodesta aiheutuu kuluja c_s verran, jolloin ensimmäisen lisäkoulutusvuoden $s + 1$ nettonykyarvo on

$$NPV_{s+1} = -c_s + \sum_{a=1}^T \delta^a w_{s+1}. \quad (2)$$

Yksilö osallistuu vielä seuraavaan koulutusvuoteen, jos lisäkoulutusvuoden nettonykyarvo on nykyisen koulutuksen nettonykyarvoa suurempi, siis $NPV_{s+1} > NPV_s$. Kun oletetaan, että koulutuksen kustannukset ovat hyvin vähäiset tai niitä ei ole, eli $c_s \approx 0$, voidaan päätöksenteko esittää formaalisti:

$$w_{s+1} - w_s > w_s \frac{1-\delta}{\delta}, \text{ josta saadaan edelleen } w_{s+1} > \frac{w_s}{\delta}. \quad (3), (4)$$

Muuttamalla edellä saatu tulos logaritmilausekkeeksi, päästään tarkastelemaan lopullista koulutus päätöksen ehtoa:

$$\ln(w_{s+1}) > \ln(w_s) - \ln(\delta) = \ln(w_s) + \ln(1+i) \approx \ln(w_s) + i, \text{ joten} \quad (5)$$

$$\ln(w_{s+1}) - \ln(w_s) > i. \quad (6)$$

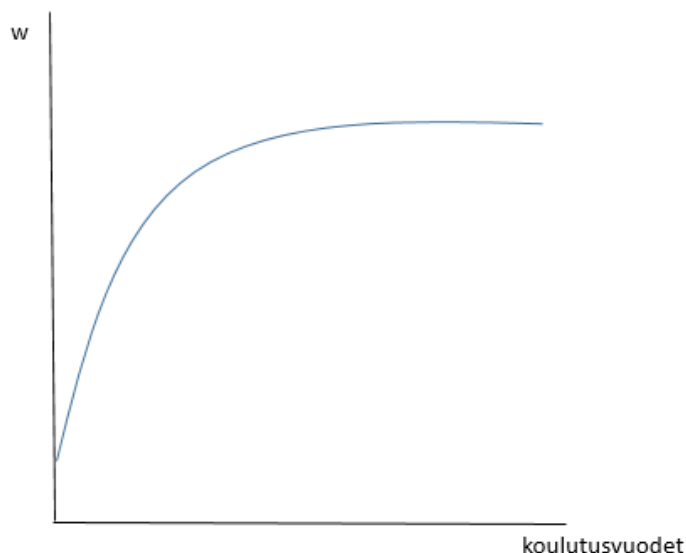
Lausekkeen vasen puoli kuvaa lisäkoulutusvuoden tuotto-odotusta r . Yksilö päättää kouluttautua lisää niin kauan, kun $r > i$. Rationaalisesti käyttäytyvä yksilö valitsee siten optimaalisen koulutustason s^* , jolle $i = r$. (Boeri & Ours 2008, 172–173.)

Erot koulutukseen osallistumisessa ovat merkittäviä inhimillisen pääoman kannalta, ja vaikuttavat siten esimerkiksi tulevaan palkkaan ja työmarkkinoilla menestymiseen. Työllisyys on merkittävästi parempi korkeakoulutuksen saaneilla (Boeri & Ours 2008, 166). Koulutusinvestointi vaikuttaa työmarkkinoilla sitä enemmän, mitä korkeampi koulutus on. Koulutuksella on havaittu olevan positiivinen vaikutus naisten ja erilaisten vähemmistöjen työllistymiseen, joiden ongelma ylikoulutus usein on. (Borjas 2013, 235–237). Tämän perusteella voidaan olettaa, että korkeampi koulutus takaa yleisesti paremman aseman työmarkkinoilla, mikä tarkoittaa vähäisempää ylikoulutusta.

Koulutukselle voidaan antaa taloudellinen peruste tarkastelemalla sitä investointina. Tällöin kertynyttä inhimillistä pääomaa voidaan mitata tuotto-odotuksella. Mikäli koulutuksen tuotto-odotus pienenee, koulutusta tulisi pyrkiä vähentämään. (Eckaus 1964.) Juuri ylikoulutetulla koulutuksen odotetut tuotot jäävät mataliksi, jolloin osa koulutuksesta valuu hukkaan (ILO 2014). Inhimillisen pääoman teorian mukaan ylikoulutus on kuitenkin vain väliaikainen tila, joka johtuu työmarkkinoiden hitaasta sopeutumisesta muuttuneeseen koulutustasoon nähden. (Smith 1986, Chevalier 2003.)

Koulutuksen ja tuotto-odotuksen, eli käytännössä palkan suhdetta voidaan kuvata palkka-koulutus -käyrällä (kuvio 1). Käyrällä on kolme tärkeää ominaisuutta. Ensinnäkin, se on nouseva, eli pidemmällä koulutuksella palkka on suurempi. Kulmakerroin puolestaan kertoo, kuinka paljon palkka nousisi, jos

työntekijä kouluttautuisi yhden vuoden lisää. Käyrä on konkaavi, eli jokainen lisäkoulutusvuosi kasvattaa palkkaa vähemmän kuin edellinen. Myös inhimillisen pääoman kerääntymisessä pätee siis vähenevien tuottojen sääntö. (Borjas 2013, 242–243.)

Kuvio 1: Koulutuksen ja palkan välinen suhde, Borjas (2013, 242–243) mukailten

Ylikoulutetun ongelma on inhimillisen pääoman teorian valossa se, ettei hän pääse käyttämään koko tieto- ja taitokapasiteettiaan. Jos työ ei ole tarpeeksi vaativaa ja koulutukseen sopivaa, työntekijät työskentelevät matalammalla intensiteetillä. Tällöin tuottavuus ei ole huipussaan ja taidot ovat alikäytössä. Inhimillistä pääomaa valuu hukkaan, eikä työntekijä saa koulutukselleen parasta mahdollista tuottoa. Periaatteessa ylikoulutukseen liittyy myös positiivinen taloudellinen vaikutus, sillä tuotto-odotus yhdelle lisäkoulutusvuodelle on edelleen merkittävä ja positiivinen. Vaikutus on kuitenkin puolet pienempi, kuin jos kyseessä olisi ammattia vastaava koulutus. Ylikoulutetun asemassa oleva saattaa siten saavuttaa paremman palkkatason kuin hänen kollegansa, jotka ovat koulutustaan vastaavassa työssä. Siitä huolimatta koulutusinvestoinnit jäävät mataliksi, sillä ylikoulutetun palkka olisi korkeampi, jos hän työskentelisi koulutustaan vastaavissa tehtävissä. (Duncan & Hoffman 1981, OECD 2013, ILO 2014.) Joskus kyse saattaa olla nimellisestä ylikoulutuksesta, joka johtuu työntekijän kykenemättömyydestä harjoittaa olemassa olevia taitoja työssään. Tällöin ylikoulutus johtuu työntekijään liittyvistä piirteistä tai esimerkiksi työntekoa tukevien taitojen puutteesta. (Burris 1983.)

Maahanmuuttajat saavat parempaa tuottoa koulutukselle, jos he ovat suorittaneet sen uudessa kotimaassaan. Tämä viittaa tilanteeseen, jossa ulkomaa-laista tutkintoa tai työkokemusta ei tunnusteta kovin hyvin uudessa kotimaassa. (mm. Borjas 1995, Bratsberg & Ragan 2002, OECD 2014.) Myös kanadalaisessa tutkimuksessa todettiin, että ennen maahanmuuttoa hankitulla koulutuksella ei juuri ollut merkitystä työllistymisen kannalta (Akbari & Aydede 2013). Sen sijaan esimerkiksi Ruotsissa ei ole havaittu samaa ilmiötä (Duvander 2001).

Euroopan ja Yhdysvaltojen maahanmuuttajaväestöllä on usein taustalla vähemmän suoritettuja koulutusvuosia, mikä tarkoittaa heikompaa inhimillistä pääomaa. Kuitenkin ne maahanmuuttajat, jotka ovat suorittaneet tutkinnon uudessa kotimaassa, ovat opiskelleet keskimäärin kauemmin kuin kantaväestö. Tämä johtune mahdollisista koulutusten päällekkäisyyksistä, tai matalampien koulutustasojen kertaamisesta esimerkiksi puutteellisen kielitaidon vuoksi. Maahanmuuttajat ovat useimmissa OECD-maissa yliedustettuina koulutusjakauman molemmissa päissä. (OECD 2014.)

Inhimillisen pääoman tarkastelu pelkästään koulutuksen turvin on ongelmallista etenkin maahanmuuttajien näkökulmasta. Heidän kohdallaan korostuvat maakohtaiset taidot, joista tärkein lienee kohdemaan kieli. Muita maakohtaisia taitoja ovat esimerkiksi työmarkkinoiden ja niihin liittyvien instituutioiden tuntemus. (Borjas 2013, 332, Støren & Wiers-Jensen 2010.) Aina pelkkä formaali koulutus ei kerro suoraan inhimillisen pääoman määrästä, sillä hyvinkin tärkeitä taitoja on voitu oppia muualla. (Robst 1995.)

Inhimillisen pääoman teoria ei pysty täysin selittämään sitä, miksi jotkut eivät saa koulutukselleen odotettua tuottoa. Ainakin osittain tuottamattomuus johtuu epätäydellisistä työmarkkinoista, joihin liittyvät epätäydelliset pääomamarkkinat ja ulkoishyödyt. Yksilön kannalta ehkä merkittävin päätöstä vaikeuttava tekijä on se, että koulutukseen investointipäätöksen ja tuottojen saamisen välinen aika on hyvin pitkä. (Boeri & Ours 2008, 158.) Mikäli ylikoulutus on markkinoiden väliaikaista epätasapainoa pysyvämpi tila, loppuu inhimillisen pääoman teoriassa keinot selittää ilmiötä. (mm. Duncan & Hoffman 1981.)

3.2 Career mobility -teoria

Career mobility -teoria perustuu ajatukselle, jonka mukaan työntekijöiden inhimillinen pääoma vaihtelee. Taidot voivat olla hyvin ammattikohtaisia ja niiden siirtäminen työtehtävistä toiseen saattaa olla vaikeaa. Tästä näkökulmasta katsottuna pitkäkään koulutus ei takaa hyvää työpaikkaa, mutta parantaa todennäköisyyttä kehittyä uralla joko yritysten sisällä tai työskentelemällä useassa eri yrityksessä eri tehtävissä. Teorian peruskäsitys on, että työntekijöiden on mahdollista työskennellä erilaisissa työtehtävissä eri yrityksissä, ja työt yhdistyvät toisiinsa taitojen siirtymisen kautta. Uralla ammattien ja työtehtävien järjestys voivat siten vaihdella, vaikka työntekijöiden koulutus olisikin sama. Osittain satumankin kautta jokaiselle rakentuu yksilöllinen urapolku. (Sicherman & Galor 1990.)

Teoria lähtee liikkeelle inhimillisen pääoman teorian oletuksista. Tällöin henkilö haluaa maksimoida elinaikansa tulot valitsemalla optimaalisen määrän koulutusta. Erona inhimillisen pääoman teoriaan on, että malliin lisätään myös erilaiset ammatit, joita on kahdessa eri tasossa. Alemman tason ammatissa työskentely perustuu yksilön kyvykkyyteen, jonka mittarina toimii käytännössä koulutus. Ylemmän tason ammatin voi saavuttaa joko saamalla ylennyksen yrityk-

sen sisällä, tai siirtymällä toisesta yrityksestä kyseisiin työtehtäviin suoraan. Todennäköisyys saada ylennys korreloi positiivisesti koulutuksen kanssa. Todennäköisyys kasvaa myös, kun työkokemusta kertyy. Lopulta inhimillistä pääomaa kuvaa kasvava funktio, joka muodostuu koulutuksesta, kyvykkyydestä, ja alemman tason ammatissa kerätystä kokemuksesta. Tällöin tuloja optimoidessaan yksilön tulisi huomioida koulutusvuosien lisäksi mahdollisimman tehokas urapolku. Usein ylikoulutusta mitataan hävityssä palkassa, mutta career mobility -teoria korostaa näkökulmaa, jossa ylikoulutus näkyy palkan sijaan ylennyksen todennäköisyydessä. Työntekijä voi aloittaa työskentelynsä alhaisemmalta taitotasolta, koska se kompensoituu paremmalla todennäköisyydellä tulla ylenne-tyksi. (Sicherman & Galor 1990.)

Sicherman (1991) havaitsi tutkimuksessaan, että ylikoulutetuilla oli vain vähän työkokemusta ja alikoulutetuilla puolestaan paljon. Alikoulutettu on henkilö, joka työskentelee koulutustaan vaativammassa tehtävässä. Hän on saavuttanut korkeamman palkkatason, kuin mitä pelkkä koulutus antaisi olettaa. Tällöin palkkatasoon ja asemaan työpaikalla vaikuttaa siis jokin muukin tekijä, kuin formaali koulutus. Vaikuttaa siltä, että osa formaalista koulutuksesta menettää merkityksensä työuran edetessä, ja työkokemus vaikuttaa entistä enemmän. Tällöin osa koulutuksen arvosta voidaan korvata käytännön harjoittelulla. Osa koulutuksen arvosta voi tulla korvatuksi joillain havaitsemattomilla tekijöillä, kuten kyvykkyydellä.

Nuoret ovat useissa tutkimuksissa todennäköisemmin ylikoulutettuja kuin vanhemmat työntekijät. Usein vastavalmistuneet aloittavat työuransa matalamman tason työpaikoista, vaikka heidän koulutustasonsa on korkeampi kuin edellisten sukupolvien. (Burriss 1983.) Työntekijät jakavat koulutuksen kustannuksia koko työuran ajalle, jolloin he voivat aluksi hyväksyä koulutuksen todellista tuottoa matalamman palkan (Hersch 1991). Saman työtehtävän vaatimukset ovat voineet kohota ajan saatossa, jolloin samassa ammatissa työskentelevät nuoret ovat vanhempia työntekijöitä korkeammin koulutettuja. Työuran loppupuolella olevilla työntekijöillä koulutuksen ja työn kohtaamattomuus tulee esiin saman ilmiön kääntopuolena. Työuran aikana työtehtävän vaatimukset ovat muuttuneet, mutta formaalia koulutusta ei ole hankittu enempää. Toisaalta heille on kertynyt jo runsaasti työkokemusta ja erilaisia taitoja, jotka korvaavat osan formaalista koulutuksesta.

Ylikoulutuksen todennäköisyys on suuri työntekijöillä, jotka ovat vasta siirtyneet työmarkkinoille. Tästä näkökulmasta ylikoulutus on osa sopeutumisprosessia, jonka kohtaavat niin vastavalmistuneet kuin maahanmuuttajatkin. Useissa maissa, kuten Kanadassa ja Saksassa, äskettäin maahan ja työmarkkinoille saapuneet maahanmuuttajat ovat pidempään maassa oleskelleita heikommassa asemassa. Myös heikolla kielitaidolla on yhteys vähäiseen ammatilliseen liikkuvuuteen (Park 1999), mikä osaltaan selittää maahanmuuttajien korkeampaa ylikoulutusastetta. Suomessa tulos on kuitenkin jokseenkin yllättävä: tilastollisesti merkitsevä ero ylikoulutuksen suhteen näyttäisi löytyvän pitkään maassa oleskelleiden (yli viisi vuotta) ja kantaväestön välillä, mutta ei vähän aikaa (alle viisi vuotta) maassa oleskelleiden ja kantaväestön välillä. (OECD 2014). Mahdol-

linen selitys tälle on, että vähän aikaa maassa oleskelleiden ryhmään kuuluu huomattavan paljon esimerkiksi vaihto-opiskelemaan tulleita tai korkeakoulutettuja, jotka tulevat alle viiden vuoden työkomennukselle. Asumisvuosien merkitystä tarkastellaan myös tämän tutkimuksen empiirisessä osiossa.

Teorian mukaan työntekijän ollessa ylikoulutettu, tämä jatkaa ylikoulutettuna työskentelyä hankkiakseen lisää harjoitusta. Tällöin tavoitteena on päästä uralla eteenpäin ja koulutustaan vastaavaan työhön. (Robst 1995.) Ylikoulutetut vaihtavat yritystä ja siirtyvät kohti parempaa ammattia todennäköisemmin kuin koulutustaan vastaavassa työssä olevat. Oletuksena on, että korkeampaa koulutusta vaativa ammatti on myös parempi. Ylikoulutetut irtisanoutuvat todennäköisemmin kuin muut, mikä vahvistaa käsitystä siitä, että ylikoulutetut ovat useammin tyytymättömiä työhönsä. (Sicherman 1991, Robst 1995.)

Sicherman (1991) löysi yhteyden ylikoulutuksen ja työn liikkuvuuden väliltä, mitä voidaan pitää todisteena siitä, ettei ylikoulutus ole pysyvää. Enemmän ylikoulutettuja löytyi niiden työntekijöiden joukosta, joilla oli vähemmän työkokemusta, vakituisia työsuhteita tai työn ohessa kouluttautumista. Groot ja Maassen van den Brink ovat todenneet jo aikaisemmassa tutkimuksessaan vuonna 1996, että ylikoulutus on yleistä myös heidän joukossa, joilla työura on keskeytynyt syystä tai toisesta. Yleisin esimerkki tästä lienee lapsen vuoksi kotiin jäänyt nainen. Näiden tulosten perustella voidaan todeta, että ylikoulutus on vain väliaikainen tila, joka liittyy uralla esiintyviin erilaisiin siirtymävaiheisiin.

Toisaalta Frenetten (2004) mukaan ne, jotka olivat ylikouluttautuneita työuran alussa, ovat ylikouluttautuneita todennäköisesti jatkossakin. Ylikoulutetuista vastavalmistuneista 74 prosenttia oli ylikoulutettuja myös viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Alun perin koulutusta vastaavaan työhön päässeistä vain 12,3 prosenttia oli ylikoulutettuja. Tämän perusteella voidaan sanoa, että ylikoulutus voi olla suhteellisen pysyvä tila, mikä tekee ylikoulutuksesta ilmiönä huolestuttavan. (Frenette 2004.) Tukea ylikoulutuksen pysyvyydelle antaa myös Doltonin ja Vignolesin (2000) tutkimus, jonka mukaan ylikoulutusaste pienenee vain 8 prosenttiyksikköä, kun verrataan valmistumisen jälkeistä ja myöhempää ylikoulutusastetta. Britanniassa toteutetun tutkimuksen mukaan ylikoulutusaste on vastavalmistuneilla noin 38 prosenttia ja kuusi vuotta myöhemmin 30 prosenttia, jolloin suurin osa uran alkuvaiheessa olleista ylikoulutetuista oli ylikoulutettuja myös kuusi vuotta myöhemmin.

3.3 Job competition -teoria

Inhimillisen pääoman teoriaa ylikoulutuksen selittäjänä ovat kritisoineet muun muassa Collins (1971), Spence (1973) ja Thurow (1975). He toteavat, että ylikoulutusta pitäisi tarkastella niiden edellytysten kannalta, jotka koulutus antaa työhaussa. Heidän mukaansa palkka ei muodostu suoraan inhimillisen pääoman perusteella, kuten esimerkiksi Mincer (1974) ehdotti. Heidän mukaansa tiettyyn työtehtävään ja sen piirteisiin liittyy aina tietty tuottavuustaso ja palkka. Siten työntekijän rajatuottavuus ei riipu hänestä itsestään, vaan rajatuottavuus on aina

työtehtävään liittyvä kiinteä ominaisuus. Tällöin palkan taso ei riipu siitä, vastaako työntekijän koulutus työtehtäviä vai ei, vaan vaadittu koulutus määrää palkkatason. Erityisesti Thurow (1975) esittää työmarkkinat kilpailuna työmahdollisuuksista, perustuen työnhakijoiden koulutukseen ja reservaatiopalkkaan annettulla inhimillisellä pääomalla. Tällöin korostuu työnhakijan suhteellinen asema verrattuna muihin samaa työpaikkaa hakeviin työnhakijoihin. Myös Smith (1986) toteaa koulutuksen olevan positiivinen signaali työnantajalle. Koulutuksen tuoma etu ei ole kuitenkaan absoluuttinen, vaan suhteellinen verrattuna muihin työnhakijoihin.

Job competition -teorian mukaan ylikoulutus on työntekijälle tahaton, ja taloudellisesti tehoton tila (Halaby 1994). Euroopan komission (2012) tutkimuksen mukaan korkeakoulutuksen yleistyessä sen positiivinen signaali on heikentynyt. Inhimillinen pääoma on edelleen mukana teoriassa. Korkeampi koulutus tarkoittaa yleensä korkeampaa inhimillistä pääomaa, ja on siten positiivinen signaali työnantajalle. Tällöin korkeakoulutus signaloi työnantajalle, että kyseinen työntekijä on tuottavampi kuin matalammin koulutettu (Borjas 2013, 268). Job competition -teorian erottaa inhimillisen pääoman teoriasta kuitenkin ajatus ylikoulutuksen välttämättömyydestä. Teorian mukaan ylikoulutus on pakollinen lopputulos työmarkkinoilla niin kauan kuin työnantajat preferoivat suhteellisesti paremmin koulutettuja työntekijöitä. Tästä puolestaan seuraa paine lisätä koulutusta, vaikka taitojen kysyntä työmarkkinoilla ei olisikaan muuttunut. Tällöin koulutuksen lisääminen ja yleinen koulutustason nousu ei riipu työmarkkinoiden taitovaatimuksista tai tuotto-odotusten muutoksista, vaan puhtaasti työnantajien lähettämästä signaalista. Todellisuudessa suhteelliset muutokset eri koulutusryhmien tarjonnassa eivät juuri vaikuta taitojakauman kysyntään. (Burris 1983.) Tämä johtaa itse itseään ruokkivaan kehään, jossa koulutusta lisätään, koska sen avulla paremman työn saaminen on todennäköisempää. Kun yleinen koulutustaso nousee, korkeimmin koulutetut ja parhaat työntekijät saavat edelleen parhaimmat työpaikat. Tällöin osa korkeasti koulutetuista "valuu" matalamman taitovaatimusten töihin. (Smith 1986.)

Taitojen kysyntä ja tarjonta syntyvät erillään toisistaan. Kysyntä perustuu yritysten tarpeisiin ja talouden muutoksiin. Tarjontaan taas vaikuttavat lähinnä koulutusinvestoinnin suosio ja tehokkuus, sekä julkisella sektorilla vallitsevat ulkoishyödyt. Työmarkkinoilla vallitseva taitojen kysyntä perustuu teorian mukaan käytössä olevien tuotantotekniikoiden taitovaatimuksille, jotka ovat kiinteitä. Taitovaatimukset eivät siis muutu taitojen suhteellisen tarjonnan muutoksien mukana. Tällöin uusia, korkean taitotason työpaikkoja ei synny yhtä paljon kuin korkeakoulutettuja siirtyä työmarkkinoille. (Sutherland 2012.)

Koulutustason noustessa on todennäköisempää, että osa työntekijöistä päätyy toimimaan taitojensa alapuolella, kuin että tuotantotekniikoita muutettaisiin tarjontaa vastaavaksi. Työmarkkinoiden koulutusvaatimuksia tarkastellaan päinvastaisesta näkökulmasta kuin mitä klassiset teoriat esittävät. Koulutusvaatimukset määräytyvät käytetyn teknologian perusteella, ja ne ovat suhteellisen joustamattomia. Työvoiman sopeuttamista voivat hidastaa myös esimerkiksi erilaiset irtisanomiseen liittyvät sopimukset. (Duncan & Hoffman 1981, Hartog & Oosterbeek 1988.) Eri työtehtävien vaatimukset määräytyvät siis endogeenisesti

ja riippuvat työtehtävien laadusta ja käytetyistä teknologioista. Samalla työntekijöiden taitojakauma määräytyy eksogeenisesti, sillä koulutustarjonta määräytyy erillään työmarkkinoiden kysynnästä. (Albrecht & Vroman 2002.)

Teorian mukaan ylikoulutus johtuu siten liiallisista koulutusinvestoinneista. Teoriaan liittyy kuitenkin myös puutteita. Yleensä sekä tuotantoteknologiat että työvoima ovat yrityksissä sopeutettavissa vähintään pidemmällä aikavälillä. Tällöin optimoidakseen toimintaansa yritykset sopeutuvat. Yleensä se tapahtuu minimoimalla tuotannon kustannuksia, kun työn tarjonta ja panoshinnat muuttuvat. (Burriss 1983.) Lisäksi Smith (1986) ja Rumberger (1980) ovat empiirisesti todentaneet, että korkea-asteen tutkinnon suorittaneet eivät välttämättä häviä tuloissa, vaikka olisivatkin ylikoulutettuja työhönsä. Tämä tulos on selkeästi ristiriidassa job competition -teorian kanssa, jonka mukaan palkka riippuu ainoastaan työtehtävistä.

Kysyntään pohjautuvan teorian valossa voidaan pohtia myös maahanmuuttajien asemaa työmarkkinoilla. Jos maahanmuuttaja saapuu uuteen kotimaahansa muusta syystä kuin työn perässä, hän vastaa melko epätodennäköisesti työmarkkinoilla vallitsevaan kysyntään (OECD 2014, Jenkins 1978). Tällöin hän saattaa joutua tekemään niitä töitä, joita kantaväestöön kuuluvat eivät halua tai suostu tekemään. Tämä johtaa ylikoulutukseen, jos korkeakoulutettu joutuu tyytymään matalan taitotason ammatteihin pakon edessä. (Jenkins 1978.) Maahanmuuttajilla on myös taipumus keskittyä joillekin alueille niillä vallitsevien verkostojen vuoksi, mikä saa epätasapainon aikaan kysynnän ja tarjonnan välillä. Vaikka maahanmuuttajat asettautuisivat alueelle, jossa työn kysyntä on kasvanut, he eivät välttämättä vastaa kysyntään. Tämä voi johtua esimerkiksi puutteellisesta kielitaidosta. (Ostrovsky, Hou & Picot 2011.)

3.4 Työmarkkinoiden diskriminaatio

Erilaiset kulttuuriteoriat kuvaavat sitä, miten maahanmuuttajien etniseen taustaan suhtaudutaan. Kun ylikoulutuksen tutkimisessa on huomioitu jo koulutus, työvoiman kysyntä, työmarkkinoiden kohtaantoa heikentävät tekijät sekä työvoiman liikkuvuus, voidaan lisätä listaan vielä yksi tekijä, nimittäin diskriminaatio. Ylikoulutusta voidaan selittää myös diskriminaation avulla, jolloin ylikoulutus ilmenee työnantajasektorin toiminnan seurauksena. Beckerin (1971) diskriminaatioteorian mukaan työnhakijan ihonväri tai etninen tausta saattaa sokaista työnantajan, jolloin palkkaaminen ei perustu enää taloudellisesti tehokkaaseen päätökseen. Lopputuloksena on tietyn työnhakijaryhmän syrjintä. Diskriminaatiosta on kyse silloin, kun työnantaja ei palkkaa työntekijää, vaikka tämän rajakustannus on pienempi kuin rajatuotto. Usein erilaiset ennakkoluulot ovat diskriminaation pääasiallinen aiheuttaja. Oletuksena on, että maahanmuuttajataustaiset ja kantaväestöön kuuluvat ovat tuottavuuden suhteen täydellisiä substitutteja, jolloin ainoa yrityksen tarkastelema kustannus on työntekijän palkka. Tällöin maahanmuuttajien kysyntä suhteessa kantaväestön kysyntään riippuu palkkojen suhteesta. Jos diskriminaatiota ei ole, on suhteellinen kysyntä täysin

joustavaa. Diskriminaatio voi johtua paitsi työnantajan omista ennakkoluuloista, myös muiden ihmisten ennakkoluuloista. (Becker 1971, 101.) Tällöin työnantaja diskriminoi, koska esimerkiksi jo työsuhteessa olevilla on ennakkoluuloja, ja maahanmuuttajan palkkaaminen voisi siten heikentää työilmapiiriä.

Diskriminoiva työnantaja palkkaa kantaväestöön kuuluvan työnhakijan, vaikka maahanmuuttajan palkka w_M olisi kantaväestön palkkaa w_K matalampi. Työnantajan silmissä todellinen kustannus maahanmuuttajan palkkaamiselle on silloin $w_M + d$, jossa d =diskriminaatiokerroin, jolloin $w_M + d > w_K$. Diskriminaatiokerroin muuntaa ennakkoluulot rahalliseen muotoon (Borjas 2013, 370). Diskriminaatiokerroin ei ole vakio, vaan se voi vaihdella tilanteen mukaan. Mikäli diskriminaatiokerroin on korkea, johtaa tilanne siihen, että kantaväestöön kuuluva työnantaja palkkaa vain kantaväestöön kuuluvia työntekijöitä. (Becker 1971, 39–40.)

Työnhakijan etnisellä taustalla ei ole työnantajalle merkitystä, mikäli kaikille työnhakijoille oletetaan sama tuottavuus, eikä työnantaja käyttydy diskriminoivasti. Tällöin ainoastaan erilainen markkinapalkka voi vaikuttaa siihen, kuinka monta työntekijää työnantaja mistäkin ryhmästä palkkaa. Oletetaan yrityksen yksinkertainen tuotantofunktio, joka on formaalisti esitettyä (Borjas 2013, 371):

$$q = f(E_K + E_M), \quad (7)$$

jossa q = yrityksen tuotto, E_K = kantaväestöön kuuluvien palkattujen määrä ja E_M = maahanmuuttajaväestöön kuuluvien palkattujen määrä. Työvoiman rajatuottavuus MP_E on sama riippumatta siitä, palkkaako työnantaja maahanmuuttajataustaisen vai kantaväestöön kuuluvan henkilön. Koska tuottavuudessa ei siten ole eroja, johtuu maahanmuuttajien erilainen asema työnantajien diskriminoivasta käytöksestä. Jos markkinoiden määräämä palkka on maahanmuuttajataustaisilla matalampi kuin kantaväestöön kuuluvilla, yritys palkkaa niin monta maahanmuuttajataustaista, että $w_M = VMP_E$. Jos yritys taas diskriminoi, se ei vertaa suoraan palkkoja w_M ja w_K , vaan kustannuksia $w_M + d$ ja w_K . Kun diskriminaatiokerroin kasvaa tarpeeksi suureksi, yritys palkkaa ainoastaan kantaväestöön kuuluvia. (Borjas 2013, 371–373.) Diskriminaatio voi olla myös tilastollinen ilmiö. Tällöin työnantaja suosii jotain työnhakijaryhmää, koska olettaa ryhmästä löytyvän enemmän haluttuja ominaisuuksia. Tällainen käsitys perustuu usein ennakkoluuloihin, eikä puolueettomaan tietoon. (Mm. Becker 1971, Støren & Wiers-Jenssen 2010.)

Yhdysvalloissa toteutetussa tutkimuksessa lähetettiin keksittyjä ansioluetteloita. Ansioluetteloissa käytettiin maahanmuuttajataustaisia tai kotimaiselta kuulostavia nimiä, ja muutoin taustatiedot ja työkokemus pidettiin samana. Hakemuksia lähetettiin eri ryhmissä siten, että kokemusvuodet vaihtelivat ryhmien kesken. Kotimaisella nimellä lähetetty ansioluettelo toi yhden yhteydenoton kymmentä lähetettyä ansioluettelo kohden, kun taas maahanmuuttajataustaisella nimellä varustettu ansioluettelo toi yhden yhteydenoton vasta viittätoista lähetettyä ansioluettelo kohden. (Borjas 2013, 386–388.)

Holzerin (1986) Yhdysvalloissa toteutetussa tutkimuksessa työnhakukeinot rajattiin kahteen. Työpaikkoja haettiin joko ystävien tai sukulaisten kautta, tai lähettämällä hakemuksia suoraan kohdeyritykseen. Työpaikan vastaanottamisen todennäköisyys oli suurempi silloin, kun työpaikkaa haettiin sukulaisten tai ystävien kautta etnisestä taustasta riippumatta. Kaikilla hakumenetelmillä kantaväestöön kuuluvat saivat työtarjouksia maahanmuuttajia enemmän. Työtarjous-ten määrässä oli suurempi ero, silloin kun hakumenetelmänä käytettiin suoraa hakemusta. Myös työtarjouksien hyväksymisessä löytyi eroja, mutta erot olivat verrattain pieniä verrattuna työtarjousmäärien eroihin. Holzerin mukaan maahanmuuttajien ja kantaväestöön kuuluvien välillä vallitsee tilastollisesti merkitsevä ero työpaikan saamisen todennäköisyyden välillä. (Holzer 1985.)

Myös OECD-tutkimuksen (2014) mukaan maahanmuuttajien matalammat tuotot koulutukselle johtuvat osittain työnantajien harjoittamasta diskriminaatiosta. Tämän myötä maahanmuuttajat joutuvat kantaväestöä heikompaan asemaan työmarkkinoilla. Työllistymisen laadun heikkouteen vaikuttaa myös työnantajien käsitys ulkomaalaisista tutkinnoista. Garamin (2005) mukaan työnantajat suhtautuvat melko skeptisesti ulkomailla hankittuun korkeakoulututkintoon.

Kyse voi olla eroista työnhakijoiden havaitsemattomissa taidoissa, jotka voisivat osaltaan selittää erilaista asemaa työmarkkinoilla (Borjas 2013, 397). Tämä puolestaan johtaa lopputulemaan, että maahanmuuttajat ja kantaväestö eivät ole toistensa täydellisiä substituutteja työmarkkinoilla. Erityisesti kohde-maan kieltä osaamattomat kohtaavat diskriminaatiota työmarkkinoilla (Park 1999). Myös Suomessa on todettu, että suomen kielen taito on avainasemassa, jotta työmarkkinoille pääsy ja siellä menestyminen voidaan varmistaa. Suomesta löytyy myös englanninkieliset työmarkkinat, mutta nämä työmarkkinat ovat vielä melko suppeat, ja keskittyvät erityisesti IT-sektorille. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014.)

Maahanmuuttajien heikompa työllisyyttä voidaan selittää eroilla koulutuksessa ja sen laadussa. Kuitenkin jo Becker (1971, 114) totesi, että näitä eroja on erittäin vaikea paikantaa tai saada niistä tieteellisiä todisteita. Tilanne on haasteellinen etenkin silloin, kun maahanmuuttajat ovat hankkineet koulutuksensa uudessa kotimaassaan. Tällöin koulutuksen ero ei voi selittää työllistymisen tai ylikoulutuksen eroja maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä. Tämä puolestaan antaisi viitteitä työmarkkinoiden diskriminaatiosta. Vähemmistöjä diskriminoidaan työmarkkinoilla sitä useammin, mitä enemmän vähemmistöön kuuluvia ihmisiä alueella on. Tällöin siis ennakkoluuloisuuden voidaan sanoa olevan kasvava funktio suhteessa vähemmistöjen työn tarjontaan. Tällöin diskriminaatio voi muuttua suhteellisen tarjonnan lisääntyessä, vaikka työnantajien mielipiteet eivät muuttuisi. (Becker 1971, 117.)

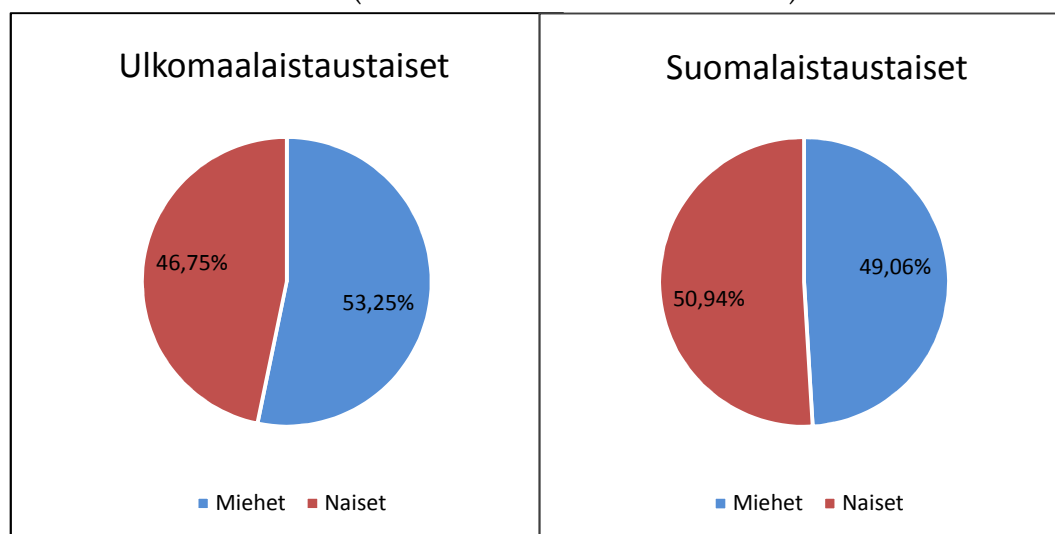
4 MAAHANMUUTTAJAVÄESTÖ SUOMESSA

4.1 Maahanmuuttajaväestön yleispiirteet

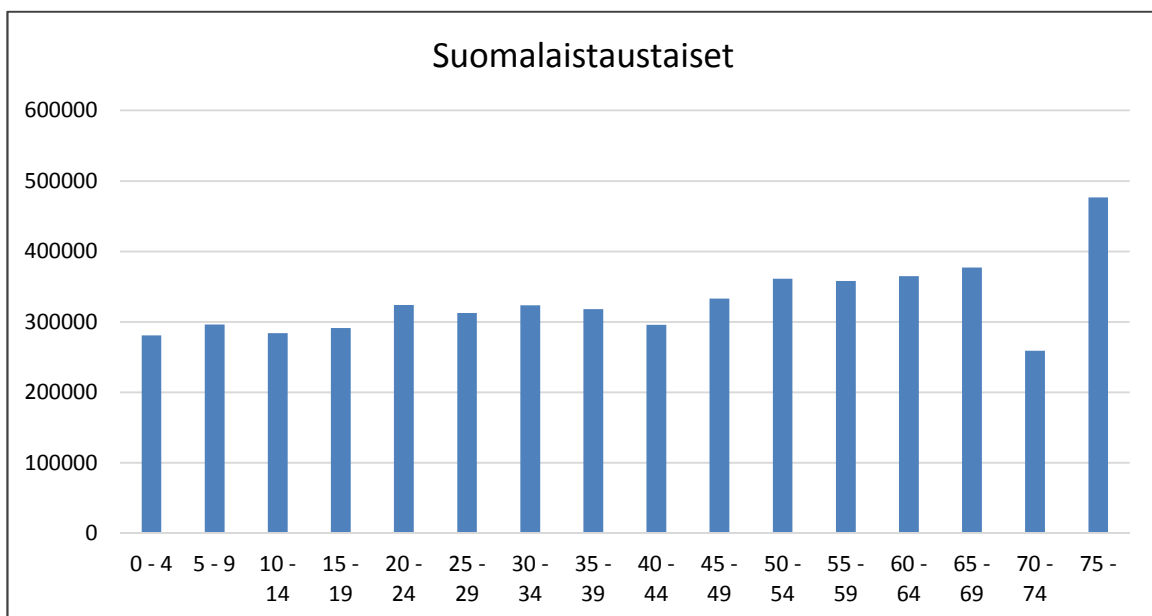
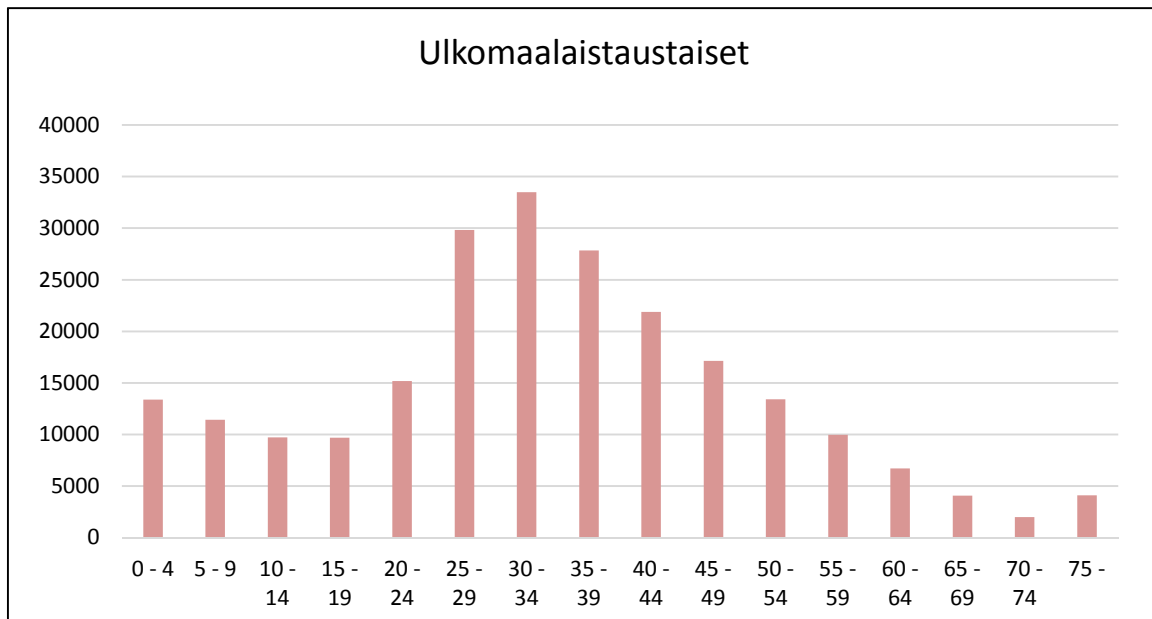
Ulkomaan kansalaisten määrä on kasvanut Suomessa nopeasti 1990 -luvulta lähtien. Vuonna 1990 heitä oli vain 26 000, ja 100 000:n raja ylitettiin vuonna 2002. Suomessa asui 31.12.2015 vakituisesti ulkomaista syntyperää olevia henkilöitä 339 925, mikä on 6,2 prosenttia koko väestöstä. (Tilastokeskus: Väestörakenne.) Maahanmuuttajaväestö on muuttanut Suomessa selvästi 1990-luvun jälkeen. Ennen sitä maahanmuutto Suomeen koostui pääasiassa paluumuuttajista, jotka olivat aiemmin lähteneet Suomesta. Vasta 80- ja 90-lukujen taitteessa maahanmuuttajat ylittivät lukumäärässään maastamuuttajat. (Nieminen 2002.)

Suomeen tulee kiintiöpakolaisia vuosittain 750, ja luku on pysynyt samana vuodesta 2001 lähtien. Vuosina 2014 ja 2015 pakolaisia tuli 300 enemmän lisäksi intin turvin, joka perustettiin Syyrian kriisin vuoksi. Lopulta vuonna 2015 Suomeen valittiin 1034 kiintiöpakolaista, joista yli puolet saapui juuri Syyriasta. Vuonna 2015 Suomen kansalaisuuden sai 8281 henkilöä. Määrä on hieman edellisvuotta pienempi, ja yleisesti kielteisten päätösten määrä on kasvanut. Tämä johtuu useimmiten riittämättömästä kielitaidosta. (EMN 2016.)

Kuviosta 2 nähdään, että maahanmuuttajaväestössä on enemmän miehiä (53 prosenttia) kuin naisia (47 prosenttia), kun taas kantaväestössä tilanne on lähes tasan. Maahanmuuttajat muistuttavat kuitenkin sukupuolijakaumaltaan suomalaistaustaisia. Ikäjakaumat sen sijaan ovat hyvin erilaiset (kuvio 3). Suomalaisväestön ikäjakauma on tasainen ja väestö on keskimäärin vanhempaa kuin maahanmuuttajaväestö. Maahanmuuttajien keski-ikä on selvästi matalampi, ja ikäluokat 25–34 kattavat ison osan maahanmuuttajista. Vanhuksia on vain vähän. Koko väestöä tarkasteltaessa 25–44 -vuotiaista joka kymmenes oli ulkomaalaistaustainen 31.12.2015. (Tilastokeskus: Väestörakenne.)

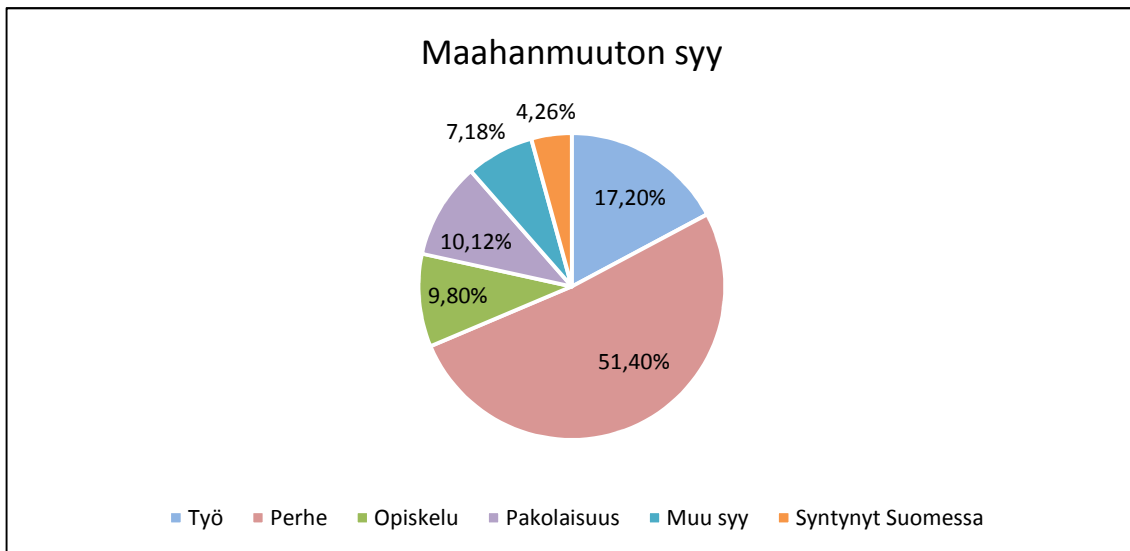
Kuvio 2: Suomalaistaustainen ja ulkomaalaistaustainen väestö sukupuolen mukaan. 2015. Lähde: Tilastokeskus: Väestörakenne.

Kuvio 3: Suomalaistaustaisten ja ulkomaalaistaustaisten ikäjakauma. 2015. Lähde: Tilastokeskus: Väestörakenne

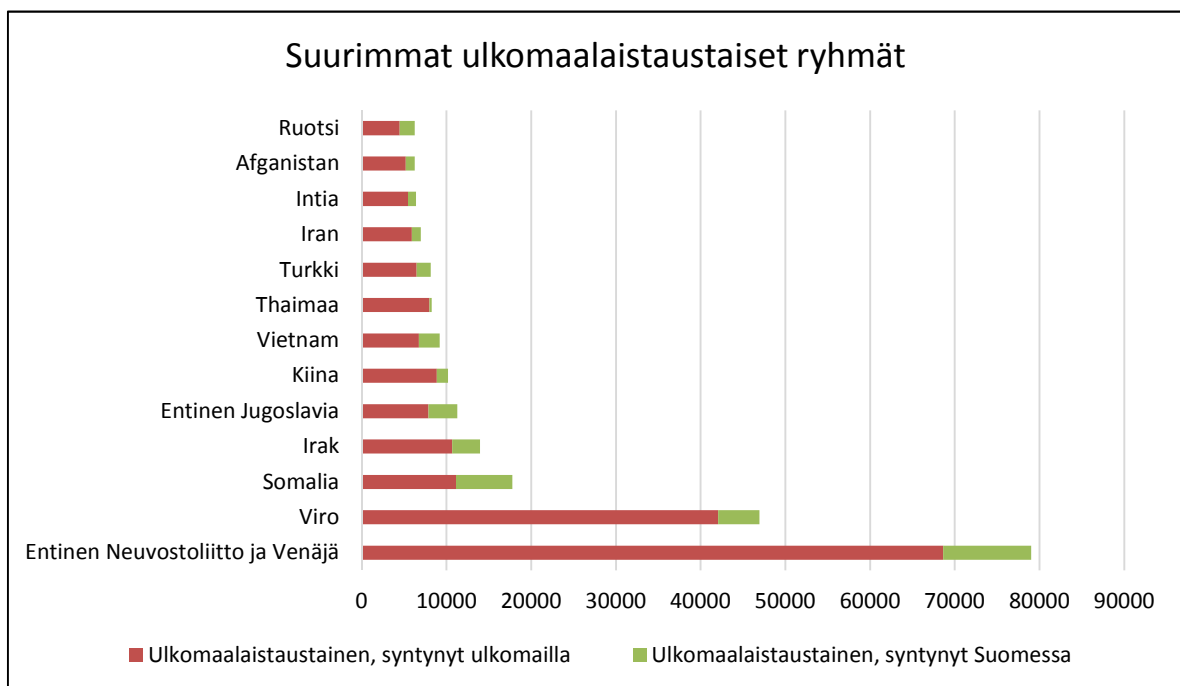
Kuviosta 4 nähdään, miten maahanmuuton syyt jakautuvat. Ylivoimaisesti yleisin syy saapua Suomeen on perhe, sillä sen ilmoitti tärkeimmäksi syyksi yli puolet (51,4 prosenttia). Perhesyistä muuttaneista joka neljäs on ollut alle 15 -vuotias saapuessaan maahan, ja tullut siten muun perheensä mukana. Toiseksi tärkein syy Suomeen tulijoille on ollut työ, sillä sen ilmoitti ensisijaiseksi maahanmuuton syyksi 17,2 prosenttia. Pakolaisuuden ja opiskelun vuoksi Suomeen tulleita on lähes yhtä paljon, noin 10 prosenttia. Maahantulon syy on tärkeä tekijä, kun tarkastellaan maahanmuuttajien työllistymistä ja ylikoulutusta. Jos maahanmuuton syytä tarkastellaan sukupuolen mukaan, miehet ovat muuttaneet yleisemmin työn tai opiskelun vuoksi, naisilla taas korostuvat perhesyyt. Miehistä on enem-

män pakolaistaustaisia. Maahantulon syytä voidaan pitää erittäin tärkeänä tekijänä tarkasteltaessa kokonaisvaltaisesti maahanmuuttajien hyvinvointia ja suomalaisen yhteiskuntaan sopeutumista. Lähtömaasta ja maahantulooperusteesta riippuen valmiudet ja lähtökohdat uuteen maahan muutettaessa voivat olla hyvin erilaiset.

Kuvio 4: Maahantulon syyt. 2014. Lähde: Tilastokeskus, UTH-tutkimus

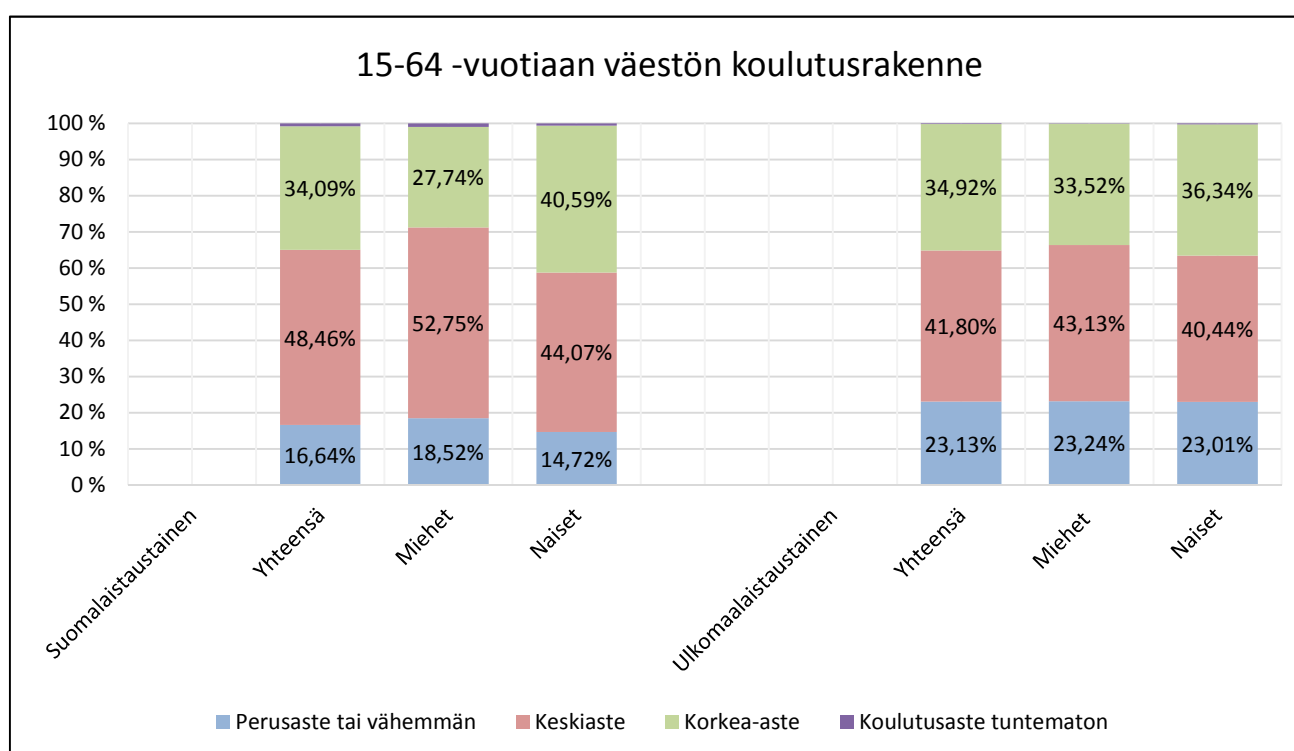
Osa maahanmuuttajista tulee Suomeen työn perässä, jolloin esimerkiksi työpaikka ja asunto saattavat olla valmiina. Usein perusasioiden hoitamiseen saa tukea myös työnantajalta. Osa taas on voinut paeta sodan keskeltä, jolloin perusasiat tai henkinen hyvinvointi eivät ole heti kunnossa. (Tilastokeskus, UTH-tutkimus 2014.)

Kuvio 5: Suurimmat ulkomaalaistaustaiset ryhmät taustamaan mukaan. Lähde: Tilastokeskus: Väestörakenne.

Taustamaita tarkasteltaessa (kuvio 5) suurimman ryhmän muodostavat henkilöt, joiden taustamaa on entinen Neuvostoliitto tai Venäjä. Heitä on yhteensä 79 016 eli 23 prosenttia kaikista ulkomaalaistaustaisista. Toiseksi suurimman ryhmän muodostavat virolaistaustaiset, 46 960 henkilöä, somalialaistaustaiset, 17 761 henkilöä ja irakilastaustaiset, 13 967 henkilöä.

Koulutusrakennetta (kuvio 6) voidaan vertailla hyvin suomalaisten ja ulkomaalaistaustaisten välillä, sillä UTH-tutkimuksessa käytetty koulutustieto on koodattu vastaamaan suomalaista koulutusjärjestelmää. Koulutustietoa voidaan pitää luotettavana, vaikka se perustuukin usean maahanmuuttajan osalta itse ilmoitettuun tietoon. Koulutuskoodin muodostamiseksi on tarkasteltu useita taustatietoja ilmoitetun tutkinnon lisäksi. Haastatelluille on annettu avovastausmahdollisuus, sekä vaihtoehdot liittyen koulutustasoon ja -alaan. Jokainen UTH-tut-

Kuvio 6: 15–64 -vuotiaan väestön koulutusrakenne vuonna 2014. Lähde: Tilastokeskus, UTH-tutkimus

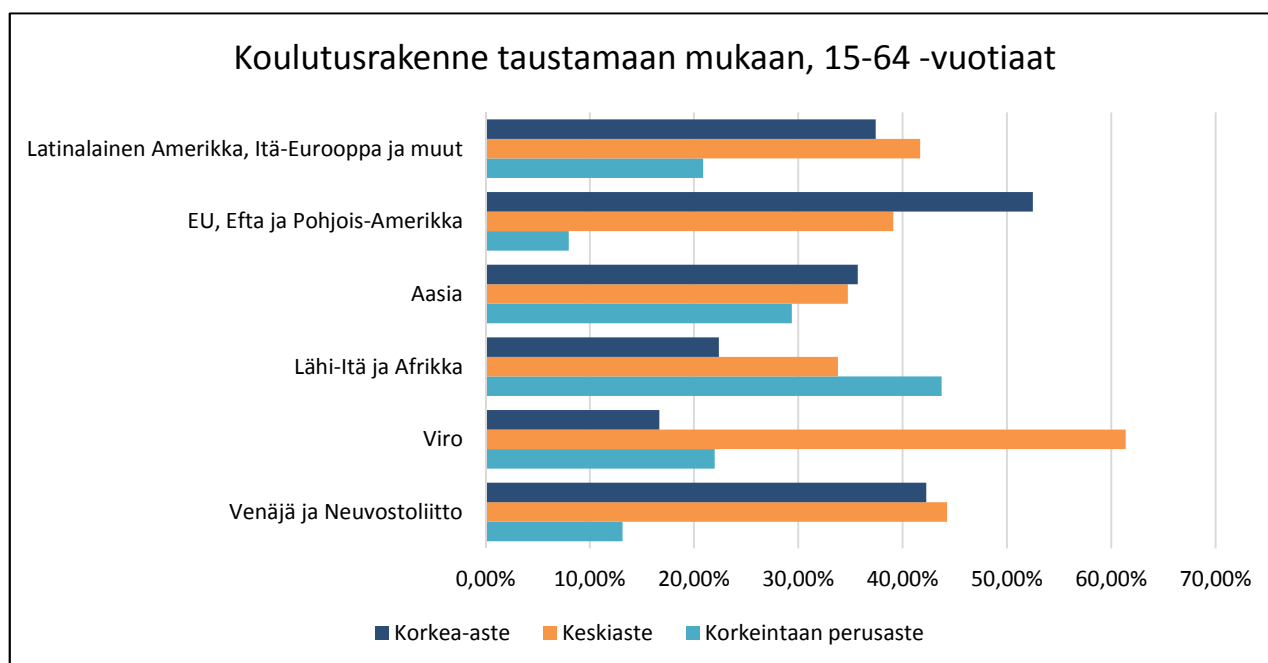
kimuksen koulutuskoodi on muodostettu manuaalisesti tarkastelemalla avo- ja vaihtoehtovastauksia, koulutuksen kestoa, tutkinnon suoritusvuotta sekä erilaisia demografisia tekijöitä, kuten ikää, maahanmuuttoikää ja taustamaata.

Mielenkiintoista on, että maahanmuuttajaväestön koulutusrakenne ei eroa radikaalisti kantaväestöstä. Koko väestössä on eniten keskiasteen tutkinnon suorittaneita. Suomalaistaustaisista kyseinen tutkinto on korkein 48 prosentilla ja ulkomaalaistaustaisista 42 prosentilla. Korkeakoulutettuja on lähes saman verran kummassakin ryhmässä, mutta eroja löytyy, kun koulutusastetta tarkastellaan sukupuolen mukaan. Maahanmuuttajataustaisista miehistä 34 prosenttia on suorittanut korkea-asteen tutkinnon, mikä on noin 6 prosenttiyksikköä korkeampi luku kuin suomalaistaustaisilla miehillä. Naisia tarkasteltaessa suomalaistaustaisilla on useammin korkeakoulututkinto, mutta ulkomaalaistaustaiset naiset ovat

silti useammin korkeakoulutettuja kuin suomalaiset miehet. Kuvion 6 perusteella Suomessa pysyvästi asuva maahanmuuttajaväestö on suhteellisen korkeasti koulutettua. Samanlaisia viitteitä on saatu UTH-tutkimuksen lisäksi Pohjanpään, Paanasen ja Niemisen (2003) Maahanmuuttajien elinolot -tutkimuksessa, vaikka tuolloin tarkastelussa olivatkin vain suurimmat maahanmuuttajaryhmät. Suhteellisen korkeasta koulutustasosta huolimatta ulkomaalaistaustaisten yli-koulutusaste on noin 13 prosenttiyksikköä korkeampi kuin kantaväestöllä. (OECD 2014.)

Maahanmuuttajien koulutukseen osallistuminen on polarisoitunut, sillä maahanmuuttajia löytyy suhteellisesti enemmän sekä matalasti koulutetuista että korkeakoulututkinnon suorittaneista. Korkeintaan perusasteen suorittaneita on suomalaistaustaisessa väestössä 17 prosenttia, kun taas maahanmuuttajataustaisessa väestössä heitä on peräti 23 prosenttia. Sekä varhain koulun keskeyttäneiden, että korkeakoulutettujen osuus on suuri. (Tilastokeskus, UTH-tutkimus 2014.)

Koulutusrakenteen tarkastelussa tulee huomioida, että maahanmuuttajaväestö on suhteessa nuorempaa. Yleinen koulutustason nousu tarkoittaa käytännössä sitä, että nuorempi väestö on keskimäärin korkeammin koulutettua. Tilanne on sama myös Suomessa. Koulutustaso nousi reilusti 1970-luvulta 1990-luvulle saakka, mutta 1990-luvun puolivälissä nousu alkoi hidastua. Vaikka korkeakoulutettujen määrän kasvu on hiljalleen pysähtymässä, ovat nuoret silti edelleen korkeammin koulutettuja. (Kalenius, 2014.) Kun tarkastellaan korkeakoulutettujen määrää ikäluokittain, eroja on nähtävissä. Ulkomaalaistaustaisten suurin ikäryhmä, 25–34-vuotiaat ovat yhtä korkeakoulutettuja kuin suomalais-

Kuvio 7: 15-64-vuotiaan väestön koulutusrakenne taustamaan mukaan. Lähde: Tilastokeskus, UTH-tutkimus

väestön vastaava ikäryhmä. Tätä vanhemmilla eroja kuitenkin on, ja suomalais-taustaiset ovat useammin korkeakoulutettuja 35–44- ja 45–54-vuotiaiden ryhmissä ulkomaalaistaustaisiin verrattuna.

Koulutusrakenne vaihtelee paljon taustamaan mukaan (kuvio 7). Esimerkiksi virolaistaustaisista 61 prosenttia on suorittanut korkeimpana tutkintonaan keskiasteen tutkinnon, kun muilla taustamaaryhmillä keskiasteen osuus on korkeintaan 40 prosentin tuntumassa. Lähi-Idästä ja Afrikasta tulevista huomattava osa (44 prosenttia) on korkeintaan perusasteen tutkinnon varassa. Voidaan siis todeta, että esimerkiksi Afrikasta tuleva, korkeakoulututkinnon suorittanut henkilö on suhteellisen valikoitunut, mikä täytyy muistaa johtopäätöksiä tehdessä.

4.2 Maahanmuuttajat työmarkkinoilla

Maahanmuuttajat korostuvat omana ryhmänään työmarkkinoilla monista syistä, vaikka osuus työvoimasta on pieni. Maahanmuuttajat ovat usein ei-aktiivisia työmarkkinoilla tahtomattaan (OECD 2015). Maahanmuuttajien työllisyys eroaa kantaväestöstä monin tavoin. Maahanmuuttajat tekevät enemmän osa-aika-, viikonloppu-, ilta- ja vuokratöitä, ja heidän työsuhteensa ovat useammin määräaikaisia. Voidaan sanoa, että maahanmuuttajien työssäkäynti muistuttaa suomalaisten nuorten työssäkäyntiä. Erot johtuvat osittain siitä, että maahanmuuttajat ovat keskittyneet toimialoille, joilla määräaikaiset työsopimukset ovat yleisiä. Erityisesti tämä näkyy palvelu- ja myyntityöntekijöiden ammattiryhmässä. Määräaikaiset ja osa-aikaiset työsopimukset ovat yleisiä myös korkeakoulutetuilla, mikä on harvinaisempaa suomalaisväestössä. (Tilastokeskus, UTH-tutkimus 2014.)

Maahanmuuttajien työllisyysaste on 10 prosenttiyksikköä matalampi kuin suomalaistaustaisilla. Miehillä ero on pieni, sillä suomalaistaustaisten työllisyysaste on 73,8 prosenttia ja ulkomaalaistaustaisten 71,2 prosenttia. Naisten työllistymisessä on kuitenkin suuria eroja. Suomalaistaustaisten naisten työllisyysaste on 73,5 prosenttia, kun taas ulkomaalaistaustaisten naisten työllisyysaste on vain 56,1 prosenttia. Naisilla pidempi asumisaika vaikuttaa kuitenkin positiivisesti työllistymiseen. Naisten työllisyydessä eroja voidaan selittää kulttuurilla ja nuorena perustetulla perheellä. Miesten työllistymisessä mielenkiintoinen piirre on se, että ulkomaalaistaustaiset miehet työllistyvät hyvin samalla tavalla kuin suomalaiset miehet. Tämä siitä huolimatta, että lähes kaksinkertainen määrä maahanmuuttajataustaisista työntekijöistä on pelkän peruskoulutuksen varassa. (Tilastokeskus, UTH-tutkimus 2014.)

Yksi merkittävä tekijä maahanmuuttajien sopeutumisen ja työllistymisen taustalla on maahantulon syy (kuvio 5). Tilastokeskuksen UTH-tutkimuksen (2014) mukaan viimeisimmäksi tulleilla maahanmuuttajilla yleisin muuttosyy on opiskelu, mutta pidempään olleilla perhesyyt. Ainoastaan Virosta tulevilla maahanmuuttajilla työ näyttäisi olevan yleisin Suomeen tulon syy ja he työllistyvätkin ulkomaalaistaustaisista parhaiten. Heikoimmin työllistyvät puolestaan pakolaistatuksella Suomeen tulevat.

Työllistymistä vaikeuttavat puutteellinen kielitaito, sekä ulkomailla hankittu työkokemus ja koulutus, jotka eivät välttämättä ole relevantteja uudessa toimintaympäristössä. (OECD 2014.) Puutteellisesta kielitaidosta kertoo se, että kielikurssien kävijöissä on suuria eroja eri maahanmuuttajaryhmien välillä. Pakolaisista lähes kaikki käyvät kielikurssin osana kotoutumistoimintaa, kun taas työn vuoksi muuttaneista ainoastaan puolet. (Tilastokeskus, UTH-tutkimus 2014.)

Maahanmuuttajilla on maailmanlaajuisesti havaittu olevan matalampi palkkataso kuin kantaväestöllä. Matalampi palkkataso liittyyneen taitojen siirrettävyyteen ja koulutusten tunnustettavuuteen. Maakohtaisten taitojen puuttuminen vaikeuttaa työmarkkinoilla toimimista. Tällaisia taitoja ovat kielitaito sekä tuntemus kohdemaan kulttuurista ja työmarkkinoiden toiminnasta. (Mm. Borjas 2013, 332, Støren & Wiers-Jenssen 2010.) Asema työmarkkinoilla kuitenkin paraneen asumisvuosien lisääntyessä (OECD 2014). Ero näkyy myös eri sukupolvien välillä. Ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajat eivät ole siirtyneet yhtä rohkeasti työurallaan eteenpäin, kuin heidän lapsensa. Eron vaikuttaa merkittävästi se, että toisen polven maahanmuuttajat ovat todennäköisesti hankkineet sekä koulutuksensa että työkokemusta Suomessa. Heillä on hiljaista tietoa siitä, miten omalla alalla voi edetä, mistä työpaikkoja löytyy ja miten niitä haetaan. Tiedon saaminen liittyy tiiviisti sosiaalisiin ja ammatillisiin verkostoihin sekä yhteyksiin, jotka on solmittu kantaväestön kanssa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014.)

Ylikoulutukseen vaikuttavien tekijöiden suhteen maahanmuuttajat ovat osittain samanlaisia kuin kantaväestökin. Esimerkiksi sukupuoli ja ikä vaikuttavat ylikoulutukseen samalla tavalla. Korkeakoulutetuilla maahanmuuttajilla korkeampi koulutus vähentää ylikoulutusta enemmän kuin kantaväestöllä, mutta ero on suhteellisen pieni. Osassa Euroopan maita, kuten Tanskassa, Iso-Britanniassa ja Norjassa yksi lisäkoulutusvuosi vähentää ylikoulutusta maahanmuuttajilla jopa kaksi kertaa enemmän kuin kantaväestöllä. Myös työsuhteen tyyppiä (määräaikainen vai vakituinen, kokoaikainen vai osa-aikainen) on kontrolloitu mahdollisena eroa selittävänä tekijänä, mutta sekään ei näyttäisi selittävän maahanmuuttajien ja kantaväestön välistä suurta eroa. (OECD 2014.) OECD:n tutkimuksessa ei tarkasteltu muita muuttajia, joten osa maahanmuuttajien ja kantaväestön ylikoulutuksen erosta jää selittämättä. Muita selittäviä tekijöitä arveltiin olevan korkeimman tutkinnon suoritusmaa, sekä uuden kotimaan kielen osaamistaso.

Eri maahanmuuttajaryhmistä pakolaisten työllistyminen on vaikeinta, ja heillä on myös eniten haasteita saada koulutukselle arvoa työmarkkinoilla. Tämä korostuu etenkin silloin, kun uuden kotimaan kulttuuri ja kieli eroavat paljon maahanmuuttajan omasta taustasta. (OECD 2014.) Norjassa tehdyssä tutkimuksessa todettiin, että tutkinnon suoritusmaa vaikuttaa merkittävästi työllistymisen laatuun. Pienin ero ylikoulutuksen suhteen löytyi norjalaisen ja pohjoismaalaisen korkeakoulututkinnon suorittaneiden väliltä. Heikoimmin vertailussa menestyivät Etelä-Amerikassa ja Afrikassa suoritettut tutkinnot. Tutkinnon suoritusmaalla näyttäisi siten olevan sitä suurempi negatiivinen vaikutus, mitä kauempana tutkinnon suoritusmaa ja uusi kotimaa ovat toisistaan kielellisesti ja kulttuurillisesti. (Støren & Wiers-Jenssen 2010.)

5 TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTO

5.1 Ylikoulutuksen mittaaminen

Ylikoulutusta voidaan mitata monin eri tavoin. Tässä työssä keskitytään tutki- maan ylikoulutusta ammatti- ja koulutusluokitukseen perustuvan objektiivisen mittarin, sekä subjektiivisen mittarin avulla. Mittarit kuvaavat ilmiötä hieman eri tavoin, eikä voida sanoa, kumpi olisi absoluuttisesti parempi.

Yleisin ja tunnustetuin tapa on kansainvälisten koulutus- ja ammattiluoki- tusten vertailu. Esimerkiksi OECD käyttää julkaisussaan luokituksiin perustuva ylikoulutusastetta. Ylikoulutusaste on niiden osuus korkeakoulutetuista, jotka työskentelevät matalan tai keskitason taitotasojen ammateissa. Matalan taitota- son ammatiksi on määritelty kansainvälisessä ammattiluokituksessa (ISCO, In- ternational Standard Classification of Occupations, liite 1) ammattiluokka 9, kes- kitason ammateiksi ammattiluokat 4-8 ja korkean taitotason ammateiksi luokat 1-3. Korkeakoulutettuja ovat kansainvälisen koulutusluokituksen, ISCED:n (In- ternational Standard Classification of Education, liite 1) mukaan luokat 5-8, jotka suomalaisessa koulutusjärjestelmässä vastaavat alinta korkea-astetta, eli vanhoja opistoasteen tutkintoja, alemmaa korkeakouluastetta, ylempää korkeakouluas- tetta ja tutkijakoulutusta. Tarkemmat tiedot luokituksista löytyvät liitteestä 1. Mittari on siinä mielessä hyvä, että se täyttää objektiivisuuden vaatimukset ja ylikoulutuksen määritelmä on selkeä. Samalla ylikoulutuksen tilannetta on mah- dollista tarkastella yksittäisen ammatin tarkkuudella saakka. (Hartog 2000.)

Luokituksia käyttävään mittariin liittyy myös ongelmia, sillä ammatin lait- taminen oikeaan luokkaan voi olla haasteellista. Tämä johtuu siitä, että ammat- tien taitovaatimuksia ja erityisesti niiden muutoksia on vaikea mitata (Smith 1986). Alun perin ammattiluokituksia on käytetty lähinnä palkkaamiseen liitty- vien standardien luomiseen ja tutkimiseen (Eckaus 1964, Scoville 1966), mikä osaltaan selittää mittarin heikkouksia ylikoulutuksen tarkastelussa. Luokituk- seen perustuva määrittely olettaa, että kaikki samalla työnimikkeellä esiintyvät työtehtävät vaativat saman koulutuksen. (Halaby 1994, Chevalier 2003.) Sekä ammatti- että koulutusluokkia on luokituksen tarkkuudesta riippuen satoja, tai jopa tuhansia, jolloin käytännön syistä luokituksia joudutaan käyttämään melko epätarkalla tasolla (Hämäläinen 2003). Ammatin vaativuustaso ja samalla oikea luokka voi myös muuttua ajassa esimerkiksi teknologisen kehittymisen ja siihen liittyvän työtehtävien muutoksen myötä. (Scoville 1966.) Koska luokitusten rajat ovat keinotekoiset, ei ammattiluokitus välttämättä kerro suoraan työn vaatimuk- sista. Luokkien sisälläkin taitovaatimusten erot voivat muodostua suuriksi. Sama pätee myös koulutusluokitukseen. (OECD 2013.) Vaikka työntekijät tekisivät sa- maa työtä, he saattavat käyttää erilaisia taitoja eri tavoin päästäkseen samaan lopputulokseen. Tämä ei myöskään tule huomioiduksi luokitusvertailua teh- dessä. (Halaby 1994.)

Subjektiivinen ylikoulutuksen mittari muodostetaan suoralla kysymyk- sellä, kokeeko työntekijä itsensä ylikoulutetuksi vai ei. Esimerkiksi Halabyn

(1994) ja Chevalierin (2003) mukaan mittari on hyvä, sillä se mittaa hankittujen taitojen ja työssä käytettyjen taitojen eroa subjektiivisella tasolla. Mittari kuvaa samalla tarkasti tiettyä työtehtävää. Tällöin mittarin muodostamisessa ei tarvita yleistäviä oletuksia. Mittari myös elää hyvin muuttuvien työtehtävien mukaan ja antaa siten ajantasaista tietoa (Hartog 2000, Wirz & Atukeren 2005). Subjektiivista mittaria voidaan kritisoida sen pätevydestä: subjektiivinen arvio on aina ihmisen oma käsitys ylikoulutuksesta ja saattaa siten olla harhainen. Työntekijä saattaa esimerkiksi liioitella työssä tarvittavia vaatimuksia kohottaakseen omaa statustaan. Toisaalta taas työhönsä tyytymättömät saattavat raportoida olevansa ylikoulutettuja, vaikka oikeasti kyse olisi jostain muusta. (Di Pietro 2002, Wirz & Atukeren 2005.) Myös Burris (1983) toteaa, että subjektiivisella mittarilla vastaajien tulkinnassa on niin suuria eroja, että tarkkojen estimaattien luominen on erittäin vaikeaa. Lisäksi Dolton & Vignoles (2000) huomauttavat, että ylikoulutettujen ollessa usein tyytymättömämpiä työhönsä, he jättävät todennäköisemmin vastaamatta tällaisiin kyselyihin. Yleinen käsitys kansainvälisessä kirjallisuudessa on, että ylikoulutus on yleisempää subjektiivisella kuin objektiivisella mittarilla. Hämäläinen (2013) havaitsi kuitenkin tutkimuksessaan, että Suomessa tilanne näyttäisi olevan päinvastainen.

Luokituksiin perustuva mittari on selvästi yleisin ja käytetyin, ja määritelmällisesti selkein. Se ei kuitenkaan ole laadullisesti paras, sillä mittarin tehokas hyödyntäminen vaatisi suuria resursseja. Tällöin luokitusten oikeellisuus voitaisiin taata ja analyysissä päästäisiin yksittäisen ammatin tasolle. Resurssien kannalta subjektiivinen mittari on usein helpommin ja edullisemmin saatavilla, minkä vuoksi myös sitä on käytetty paljon. (Hartog 2000.)

Kahta esiteltyä mittaria voidaan pitää parempina kuin muita yleisiä mittareita niiden heikkouksista huolimatta. Ammatin koulutusjakaumaan ja koulutusvuosien keskiarvoon perustuvaa mittaria on käytetty jonkin verran, mutta se kärsii rajoittavista oletuksista. Koska ylikoulutuksen määritelmällinen raja riippuu keskiarvosta ja keskihajonnasta, on osa työikäisestä väestöstä aina ylikoulutettu jakaumaoletusten vuoksi. (Chevalier 2003). Mittari on ongelmallinen, koska se standardisoi ylikoulutuksen laajuuden. Pelkästään jakaumaoletusten perusteella noin 16 prosenttia työntekijöistä tulee määriteltyä ylikoulutetuksi. Mittari on ongelmallinen myös silloin, kun koulutustaso on noussut nopeasti, kuten Suomessa. Tällöin valmistuvan sukupolven koulutustaso on automaattisesti korkeampi kuin jo työelämässä olevan. (Burris 1983, Hämäläinen 2003.) Koulutusvuosien keskiarvo ei myöskään mittaa ammatin vaativuutta tarpeeksi hyvin (Halaby 1994).

Epäsuora subjektiivinen mittari puolestaan perustuu työntekijöiden subjektiiviseen arvioon heidän työnsä vaatimasta koulutuksesta, jota verrataan heidän suorittamaansa koulutukseen. Duncanin ja Hoffmanin (1981) tutkimuksessa tutkimushenkilöiltä kysyttiin, mitä koulutusta heidän työtehtävissään toimiminen vaatii. Tämän jälkeen arvioitu koulutustarve muutettiin koulutusvuosiksi koulutusluokituksen perusteella. Lopuksi subjektiivisen arvion mukaisia koulutusvuosia verrattiin todellisuudessa käytyihin koulutusvuosiin. Koulutusvuosien käyttö mittarina on ongelmallista erityisesti silloin kuin tarkoituksena on tehdä kansainvälistä vertailua. (Verhaest & Omney 2006.) Tämän mittarin heikkoudet

ovat osittain samoja kuin subjektiivisessa mittarissa: ihmisten käsitys oman työn vaativuudesta vaihtelee hyvin paljon. Kansainvälisessä kirjallisuudessa tätä mittaria on sovellettu käyttämällä erilaisia kyselyjä, joten on hieman epäselvää, millaisia tuloksia kyseisellä mittarilla saadaan. Kysymysten ollessa erilaisia myös vertailtavuus eri tutkimusten kesken kärsii.

Kaikki mittarit kuvaavat jollain tasolla ylikoulutusilmiötä, vaikka niillä on omat heikkoutensa. Tähän tutkimukseen valitut mittarit, eli luokituksiin perustuva objektiivinen mittari sekä subjektiivinen mittari, ovat hyvin yleisesti käytettyjä ja mahdollistavat myös vertailun aiemmin tehtyihin tutkimuksiin.

5.2 Menetelmä

Tässä tutkimuksessa tutkitaan henkilön todennäköisyyttä olla ylikoulutettu. Tutkimusongelmaa lähestytään ensin taulukoimalla ylikoulutusasteet eri taustatekijöiden suhteen. Vertailun vuoksi ylikoulutusasteet on laskettu myös suomalais-taustaisille henkilöille. Logistisia regressiomalleja on toteutettu useampi, jotta ulkomaalaistaustaisille saataisiin verrokkiryhmä kantaväestöstä. Tästä kerrotaan tarkemmin heti päätuloksien aluksi, luvussa 6.1. Tutkimuskysymyksen kannalta on oleellista mallintaa nimenomaan todennäköisyyksiä. Lisäksi kaikki selittävät muuttujat ovat kategorisia, jolloin logistinen regressioanalyysi sopii hyvin analyysin tekemiseen. Oletuksena on, ettei muuttujien välillä ole multikollineaarisuutta ja virhetermit ovat toisistaan riippumattomia.

Logistiset regressioanalyysit tehdään sekä subjektiiviselle että objektiiviselle ylikoulutukselle. Kumpikin selitettävä muuttuja on kaksiluokkainen, ja luokat ovat toisensa poissulkevia. Henkilö voi olla subjektiivisesti tai objektiivisesti ylikoulutettu, tai sitten hän on koulutusta vastaavassa työssä. Selittävät muuttujat käydään tarkemmin läpi aineiston kuvailun yhteydessä, luvussa 5.3.1.

Logit-mallit kuvaavat selitettävän ja selittävien muuttujien välistä suhdetta. Logit-mallissa selitettävän muuttujan odotusarvo kuvaa riskiä, millä todennäköisyydellä selitettävän muuttujan tulema Y_i tapahtuu ehdolla X . Logaritmisien funktion perusmuoto on formaalisti esitettyinä:

$$g(x) = \ln\left[\frac{\Pr(Y=1 | x_i)}{1 - \Pr(Y=1 | x_i)}\right] = \beta_0 + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \dots + \beta_p x_p = \mathbf{x}'\boldsymbol{\beta} , \quad (8)$$

joissa vektori X sisältää selittävät muuttujat ja vakion. Tällöin logistinen regressiomalli voidaan esittää seuraavasti, kun estimointi tapahtuu suurimman uskottavuuden menetelmällä:

$$\Pr(y_j = 1 | x) = \frac{e^{g(x)}}{1 + e^{g(x)}} , \quad (9)$$

joissa \Pr kuvaa vastemuuttujan vaihtoehdon j todennäköisyyttä. Tulosten tulkinnaassa käytettävät muuttujien marginaalivaikutukset saadaan puolestaan derivoimalla todennäköisyys P muuttujien x_i suhteen.

$$\frac{\partial Pr(y_j=1|x)}{\partial x_i} = P(y_j) [\beta_i - \sum_{k=1}^J P(y_j = k) \beta_k] \quad (10)$$

Marginaalivaikutus kuvaa tapahtuman todennäköisyyden eroa referenssiryhmään verrattuna. Marginaalivaikutukset ilmaisevat todennäköisyyden suuruuden ja suunnan. Tällöin tulkinta on suoraviivaisempi, kuin pelkkiä parametreja tarkasteltaessa. (Hosmer, Lemeshow & Sturdivant 2013.)

Tässä tutkimuksessa ylikoulutuksen todennäköisyyttä tarkastellaan sukupuolen, iän, vanhempien koulutustason, lasten lukumäärän, alueen (pääkaupunkiseutu vs. muu Suomi), koulutusasteen ja koulutusalan mukaan. Lisäksi maahanmuuttajataustaisten ylikoulutusastetta tarkastellaan erityisesti heihin liittyvien tekijöiden suhteen. Näitä muuttujia ovat tutkinnon suoritusmaa, taustamaa, maahanmuuton syy, kielitaito, asumisvuodet ja maahanmuuttoikä. Muuttujat on valittu aiemman kirjallisuuden perusteella. Kirjallisuudessa esiintyneistä selittävästä muuttujista työn osa-aikaisuus, työn määräaikaisuus ja toimiala jätetään omaan erilliseen tarkasteluun. Nämä tekijät kuvaavat enemmän nykytilannetta, jossa henkilö on jo ylikoulutettu. Siten ne ovat erilaisia tekijöitä kuin esimerkiksi koulutus, joka hankitaan ennen työmarkkinoille siirtymistä. Empiirinen analyysi toteutetaan SAS EG:n ja Statan avulla.

5.3 Aineisto

Tutkielman empiirisen osion aineistona toimii Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi (UTH) ja työvoimatutkimuksen 2014 viidennen haastattelukerran aineiston tiedoista koottu yhdistelmäaineisto. UTH-aineiston perusjoukon muodostavat 15–64 –vuotiaat, vuonna 2014 Suomessa pysyvästi asuvat ulkomaalaistaustaiset henkilöt. Systemaattisen otannan perusteella mukaan poimittiin 5449 henkilöä, mutta otos pieneni lopulta ylläpöytöpoistamisen jälkeen 4977:een. Vastanneita oli 3262, jolloin vastausprosentiksi muodostui 65,5 prosenttia. UTH-aineisto sisältää siten tiedot 3262:n Suomessa pysyvästi asuvan 15–64-vuotiaan ulkomaalaistaustaisen henkilön käyntihaastatteluista. Käyntihaastattelut toteutettiin tammikuun 2014 ja huhtikuun 2015 välisenä aikana. Pieni osa haastatteluista tehtiin puhelimitse, koska käyntihaastattelua ei ollut mahdollista toteuttaa. Ulkomaista syntyperää olevalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa henkilöä, jonka molemmat vanhemmat ovat syntyneet muualla kuin Suomessa. Määritelmän mukaan sillä ei ole merkitystä, onko henkilö itse syntynyt Suomessa vai ulkomailla. Osalla ulkomaalaistaustaisilla voi olla myös Suomen kansalaisuus. (Tilastokeskus, UTH-tutkimus 2014.)

Työvoimatutkimuksen perusjoukon muodostavat Suomessa pysyvästi asuvat 15–64-vuotiaat henkilöt. Perusjoukkoon kuuluvat myös tilapäisesti (alle vuoden) ulkomailla asuvat sekä väestörekisteriin rekisteröidyt ulkomaalaiset, joiden oleskelu Suomessa kestää vähintään vuoden. Työvoimatutkimuksen aineisto koostuu 17 225 Suomessa pysyvästi asuvan 15–64-vuotiaan henkilön puhelinhaastattelusta. Heistä 747 on ulkomaalaistaustaisia ja loput suomalaistaustaisia.

Yhteensä yhdistelmäaineistossa on 16 478 suomalaistaustaista ja 4009 ulkomaalaistaustaista. Tiedot on kerätty ajallisesti suurin piirtein samaan aikaan, ja ovat tietosisällöltään hyvin samankaltaiset. Työvoimatutkimus on yhteneväinen EU-alueella ja sen tietosisältö perustuu EU:n asetuksiin. Työvoimatutkimuksen otokseen kuuluu kuukausittain noin 12 000 henkilöä. Tutkimuksessa käytetyt käsitteet ja määritelmät vastaavat ILO:n antamia suosituksia. (Suomen virallinen tilasto, Työvoimatutkimuksen laatuseloste.)

Kun aineisto rajataan työssäkäyviin korkeakoulutettuihin (ISCED 5-8, liite 1), jää aineistoon 5909 havaintoa, joista ulkomaalaistaustaisia on 991 ja suomalaistaustaisia 4918. Työssäkäyvä on Tilastokeskuksen määritelmän mukaan ”henkilö, joka on tutkimusviikolla tehnyt töitä vähintään tunnin rahapalkkaa tai luontoisetua vastaan tai voittoa saadakseen tai on ollut tilapäisesti pois työstä.” Tulosten kannalta huomioitavaa on, että aineiston koulutustiedot eroavat esimerkiksi OECD-tutkimuksissa käytettävistä koulutustiedoista maahanmuuttajien osalta. OECD-tutkimukset on tehty rekisteriaineistoon perustuen, eikä rekisteriä ole täydennetty haastatteluista saaduilla tiedoilla. Lopullista analyysiä varten aineisto rajattiin vielä henkilöihin, jotka ovat oman ilmoituksensa mukaan päätoimisesti ansiotyössä. Esimerkiksi opiskelija tai työkyvyttömyyseläkkeellä oleva voi täyttää työllisen määritelmän, minkä vuoksi he voivat olla mukana alkuperäisen rajauksen mukaan. Päätoiminen opiskelija on kuitenkin todennäköisesti erilaisessa asemassa työmarkkinoilla kuin ansiotyössä käyvä, joten selkeyden vuoksi mukaan otettiin lopulta vain päätoimisesti ansiotyössä käyvät. Tällöin aineistoon jää havaintoja 5642 kappaletta, joista 4721 on suomalaistaustaisia ja 921 on ulkomaalaistaustaisia.

Aineisto perustuu pääosin haastatteluista saatuihin vastauksiin. Aineistoa on täydennetty rekisterin perusteella niiden tietojen osalta, joita ei ole saatu haastatteluista. Tällaisia tietoja ovat lasten lukumäärä ja tutkinnon suoritusmaa. Tieto tutkinnon suoritusmaasta perustuu joko rekisteri- tai kyselytietoon riippuen siitä, onko tieto korkeimmasta suoritetusta tutkinnosta saatu rekisteristä vai kyselystä. Tieto suoritusmaasta on haettu sen mukaan, mitä koulutustietoa on käytetty.

5.3.1 Aineiston kuvailua

Lopullisessa otoksessa on 5642 havaintoa, joista 4721 on suomalaistaustaisia ja 921 ulkomaalaistaustaisia. Otoksen henkilöt ovat korkeakoulutettuja (ISCED 5-8, liite 1) ja käyvät päätoimenaan ansiotyössä. Tarkasteltavien muuttajien eri luokkien havaintomäärät ja prosenttiosuudet on koottu taulukkoon liitteisiin 2 ja 3. Kyseisissä taulukoissa ei ole käytetty myöhemmin analyysissä hyödynnettäviä otopainoja, jotta eri ryhmien havaintomääristä saisi oikean kuvan.

Suomalaistaustaisia naisia on korkeakoulutettujen otoksessa hieman miehiä enemmän, 57,6 prosenttia, mutta ulkomaalaistaustaisilla tilanne on lähes tasan. Ulkomaalaistaustaisista eniten on 25–34-vuotiaita, joka on ylipäätään suurin ikäryhmä Suomessa asuvista maahanmuuttajista. Suomalaistaustaiset taas ovat useimmiten 45–54-vuotiaita. Suomalaistaustaisilla on useammin lapsia kuin ul-

komaalaistaustaisilla, mikä liittyyneen ulkomaalaistaustaisten nuorempaan ikärakenteeseen. Ulkomaalaistaustaiset ovat selvästi keskittyneet Helsingin, Espoon ja Vantaan seudulle suomalaistaustaisiin verrattuna. Suomalaistaustaisista 24,8 prosenttia asuu pääkaupunkiseudulla, kun taas ulkomaalaistaustaisista 51,0 prosenttia.

Maahanmuuttajaväestö on suhteellisen korkeasti koulutettua. Ero näkyy erityisesti siinä, että suomalaistaustaisilla korkeakoulutetuilla on paljon alimman korkea-asteen tutkintoja, toisin kuin ulkomaalaistaustaisilla. Ulkomaalaistaustaisilla on suhteessa enemmän ylemmän korkea-asteen ja tutkijakoulutusasteen tutkintoja. Jos koulutusta tarkastellaan sukupuolen mukaan, naiset ovat suorittaneet useammin alimman korkea-asteen tutkinnon. Muilla koulutusasteilla tilanne on tasainen, erityisesti ulkomaalaistaustaisilla. Suomalaistaustaisilla miehillä on naisiin verrattuna useammin muita, kuin alimman korkea-asteen tutkintoja. Kaupallisen ja yhteiskuntatieteellisen sekä tekniikan alan koulutukset ovat yleisimpiä sekä suomalaisilla että ulkomaalaistaustaisilla. Ammattiluokituksen (ISCO, liite 1) mukaisen jaon mukaan suurin osa, 45–47 prosenttia, otoksen korkeakoulutetuista työskentelee erityisasiantuntijana, eli luokituksen luokassa 2.

Ulkomaalaistaustaisista suurin osa on suorittanut tutkintonsa ulkomailla. Lähes puolet on tullut maahan perheen vuoksi, noin viidesosa taas työn ja opiskelun vuoksi. Kielitaito jakautuu tasaisesti eri taitoryhmien kesken, eniten on ”edistyneen” tasolla olevia. Yli puolet, 54 prosenttia, on asunut Suomessa yli 10 vuotta, mikä on varmasti yhteydessä esimerkiksi kielitaitoon. Lähes kaikki korkeakoulutetut ulkomaalaistaustaiset ovat muuttaneet Suomeen yli 19-vuotiaana. Huomioitavaa on, että maahanmuuton syy, kielitaito ja asumisvuodet sisältävät luokan ”syntynyt Suomessa”, joka on mukana vielä liitteessä 2. Nämä luokat on kuitenkin jätetty regressiotarkastelusta pois, koska kyseiset ryhmät koostuvat käytännössä samoista henkilöistä. Tällöin ryhmien parametrit ovat toistensa täydellisiä lineaarisia kombinaatioita.

Suurimmat taustamaaryhmät ovat korkeakoulutettujen osalta Venäjä ja Neuvostoliitto sekä EU-, Efta-maat ja Pohjois-Amerikka. Osassa taustamaaryhmistä korkeakoulutetun väestön osuus on pieni, kuten virolaistaustaisilla ja Lähi-Idästä sekä Afrikasta tulevilla. Tämä on hyvä pitää mielessä, kun tehdään johtopäätöksiä taustamaan vaikutuksista. Erityisesti virolaistaustaiset ovat ylipäättään matalammin koulutettuja kuin muut, ja huomattavan suurella osalla on korkeintaan keskiasteen tutkinto. Korkeakoulutettuja on eniten EU- ja Efta-maista sekä Pohjois-Amerikasta tulevien joukossa.

5.3.2 Ylikoulutusasteet

Siirrytään seuraavaksi tarkastelemaan objektiivisia ja subjektiivisia ylikoulutusasteita eri taustamuuttujien suhteen. Taulukoista 2 ja 3 nähdään, että kokonaisuudessaan objektiivinen ylikoulutus on hieman yleisempää kuin subjektiivinen. Tilanne kuitenkin vaihtelee taustamuuttujien suhteen. Usein objektiivisen ylikoulutusasteen ollessa matala, subjektiivinen ylikoulutusaste on korkea. Tilanne on tällainen esimerkiksi ylemmän korkea-asteen suorittaneilla (taulukko 2). Toisaalta, jos objektiivinen ylikoulutusaste on hyvin korkea, subjektiivinen mittari

antaa maltillisemman arvion ylikoulutuksesta. Tämä on nähtävissä esimerkiksi virolaistaustaisilla (taulukko 3). Kokonaisuudessaan subjektiivisen ylikoulutusasteen vaihteluväli on siten pienempi.

Mittareiden erot vaihtelevat melko paljon. Suurimmilta osin objektiivisen ja subjektiivisen ylikoulutusasteen ero on 0-6 prosenttiyksikköä, mutta osalla muuttujaryhmistä ero on 8-11 prosenttiyksikköä. Kaikkein eniten mittarit eroavat virolaistaustaisilla (26 prosenttiyksikköä) sekä alimman korkea-asteen suorittaneilla ulkomaalaistaustaisilla (35 prosenttiyksikköä) ja suomalaistaustaisilla (21 prosenttiyksikköä). Lähes kaikkien muuttajien suhteen suomalaistaustaisten ylikoulutusaste on matalampi kuin ulkomaalaistaustaisten. Poikkeuksen muodostavat EU-, Efta-maiden ja Pohjois-Amerikan sekä alle 7-vuotiaana Suomeen muuttaneiden objektiiviset ylikoulutusasteet.

Tarkastellaan seuraavaksi tärkeimpiä havaintoja ylikoulutusasteista. Suomalaistaustaisista objektiivisesti ylikoulutettuja on 18 prosenttia ja subjektiivisesti ylikoulutettuja 16 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisista 33 prosenttia on objektiivisesti ylikoulutettuja ja 30 prosenttia subjektiivisesti ylikoulutettuja. Naiset ovat miehiä useammin objektiivisesti ylikoulutettuja, mutta subjektiivisella mittarilla erot ovat pienempiä. Miehet kokevat olevansa ylikoulutettuja useammin, kuin he määritelmän mukaan ovat.

Ylikoulutus näyttäisi olevan hieman yleisempää nuorilla, mutta toisaalta taas matalimmat ylikoulutusasteet löytyvät 25–34-vuotiailta. Ylikoulutuksen ja iän yhteys vaikuttaa olevan epälineaarinen. Ylikoulutusasteet ovat sitä korkeampia, mitä matalammin koulutettuja henkilön vanhemmat ovat. Erityisesti suomalaistaustaisilla vanhempien korkea-asteen koulutus näyttäisi antavan viitteitä reilusti matalammasta objektiivisestä ylikoulutusasteesta.

Lapsettomien ylikoulutusasteet ovat hieman korkeampia kuin lapsia hankineiden. Lapsettomien korkeammat ylikoulutusasteet saattavat liittyä esimerkiksi ikään ja ylipäätään työuran alkuvaiheen kehitykseen. Helsingin, Espoon ja Vantaan alueilla asuvat ovat selvästi vähemmän ylikoulutettuja muualla Suomessa asuviin verrattuna. Ero näkyy erityisesti objektiivisella mittarilla. Pääkaupunkiseudulla työpaikkoja on paljon ja työn kysyntä todennäköisesti sen vuoksi monipuolisempaa. Myös suuret, kansainväliset yritykset ovat keskittyneet pääkaupunkiseudulle, mikä lisää korkeakoulutetun työvoiman kysyntää.

Siirrytään käsittelemään koulutukseen liittyviä tekijöitä, koulutusastetta ja koulutusala. Objektiivisella mittarilla ylikoulutusaste on selvästi matalampi, kun koulutusaste on korkeampi. Erot ovat todella suuria sekä suomalaisilla että ulkomaalaistaustaisilla eri koulutusasteiden välillä. Subjektiivisella mittarilla trendi ei ole aivan yhtä selkeä. Suomalaistaustaisista useimmin itsensä ylikoulutetuksi tuntevat alemman korkea-asteen tutkinnon suorittaneet. Ulkomaalaistaustaisilla alimman ja alemman korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden subjektiivinen ylikoulutusaste on lähes sama. Alimman korkea-asteen tutkinnon suorittaneet ovat selvästi heitä, jotka eivät koe olevansa ylikoulutettuja, vaikka määritelmän mukaan ovat. Toisaalta taas tutkijakoulutuksen saaneet kokevat ylikoulutusta todella usein verrattuna objektiiviseen määritelmään.

Taulukko 2: Ylikoulutusasteet eri taustamuuttujien mukaan

Taustamuuttuja	ulkomaalaistaustaiset		suomalaistaustaiset	
	objektii- vinen	subjektii- vinen	objektii- vinen	subjektii- vinen
Ylikoulutusasteet	33 %	30 %	18 %	16 %
Sukupuoli				
Mies	30 %	31 %	14 %	15 %
Nainen	36 %	29 %	20 %	17 %
Ikä				
15–24 v.	49 %	33 %	25 %	17 %
25–34 v.	28 %	24 %	16 %	16 %
35–44 v.	34 %	34 %	17 %	19 %
45–54 v.	37 %	36 %	19 %	15 %
55–64 v.	36 %	30 %	17 %	11 %
Vanhempien koulutusaste				
Korkeintaan perusaste	48 %	31 %	22 %	14 %
Keskiaste	38 %	33 %	19 %	17 %
Korkea-aste	25 %	28 %	10 %	16 %
Lapset				
Ei lapsia	35 %	28 %	19 %	18 %
On lapsia	31 %	32 %	17 %	15 %
Alue				
Helsinki, Espoo ja Vantaa	30 %	31 %	11 %	14 %
Muu Suomi	36 %	29 %	20 %	17 %
Koulutusaste				
Alin korkea-aste	70 %	35 %	33 %	12 %
Alempi korkeakouluaste	40 %	34 %	18 %	19 %
Ylempi korkeakouluaste	21 %	27 %	5 %	16 %
Tutkijakoulutusaste	7 %	26 %	0,7 %	17 %
Koulutusala				
Kasvatustieteellinen	42 %	37 %	5 %	13 %
Humanistinen	33 %	35 %	13 %	21 %
Kaupallinen ja yhteiskun- tatieellinen	43 %	30 %	28 %	17 %
Luonnontieteellinen	13 %	22 %	4 %	14 %
Tekniikan ala	28 %	30 %	9 %	14 %
Maa- ja metsätalous	64 %	30 %	31 %	19 %
Terveys- ja sosiaalia	17 %	28 %	6 %	10 %
Palveluala	84 %	43 %	45 %	28 %
Havaintomäärä	N = 921		N = 4721	

Ylikoulutusasteet vaihtelevat paljon koulutusalan mukaan. Suomalaistaustaisten ylikoulutus on yleisintä palvelualan, maa- ja metsätalous- sekä kaupallisen ja yhteiskuntatieteellisen koulutuksen aloilla. Myös ulkomaalaistaustaisilla samat alat korostuvat. Näiden lisäksi ulkomaalaistaustaisten ylikoulutusasteet ovat korkeat kasvatustieteellisen ja opettajan koulutuksen alalta. Tällä alalla ero suomalaistaustaisiin on todella suuri, sillä ero on objektiivisella mittarilla 37 prosenttiyksikköä. Eroa selittää todennäköisesti se, että opettajat tarvitsevat vahvaa suomen kielen taitoa työssään. Kun mittareita tarkastellaan ristiin, ulkomaalaistaustaisista palvelualan koulutuksen hankkineista ainoastaan runsas 9 prosenttia ei ole kummankaan mittarin suhteen ylikoulutettu, mikä kertoo ylikoulutuksen yleisyydestä palvelualalla.

Tähän asti ulkomaalaistaustaisia on tarkasteltu yhtenä homogeenisenä ryhmänä, vaikka heidän välillään on paljon eroja. Ylikoulutusasteet maahanmuuttoon liittyvien muuttajien mukaan on kerätty taulukkoon 3. EU- ja Efta -maista sekä Pohjois-Amerikasta tulevat maahanmuuttajat ovat lähellä suomalaistaustaisia, kun tarkastellaan objektiivista ylikoulutusastetta. He menestyvät suomalaisia hieman paremmin: heidän objektiivinen ylikoulutusasteensa on 14 prosenttia, kun se on suomalaistaustaisilla 18 prosenttia. Subjektiivisella mittarilla myös EU- ja Efta -maista sekä Pohjois-Amerikasta tulevat ovat useammin ylikoulutettuja kuin suomalaistaustaiset. Ylikoulutusasteet ovat korkeita ulkomaalaistaustaisilla, jotka tulevat Lähi-Idästä, Afrikasta tai Aasiasta.

Korkein objektiivinen ylikoulutusaste on kuitenkin virolaistaustaisilla, nimittäin 53 prosenttia. Tulosta voidaan pitää yllättävänä, sillä ylikoulutuksen pitäisi olla vähäisempää silloin, kun taustamaa on kulttuurillisesti ja kielellisesti lähellä uutta kohdemaata (Støren & Wiers-Jenssen 2010). Lähemmässä tarkastelussa kuitenkin huomataan, että alin korkea-aste on virolaistaustaisilla huomattavasti yleisempi koulutusaste kuin muista mailla tulleilla. Objektiiviseen ylikoulutusasteeseen verrattuna virolaistaustaisten subjektiivinen ylikoulutus on melko vähäistä, sillä 27 prosenttia kokee olevansa ylikoulutettu. Käytännössä ilmiö on sama kuin suomalaistaustaisilla alimman korkea-asteen käyneillä: objektiivinen ylikoulutusaste on todella korkea, mutta subjektiivinen suhteellisen matala muihin koulutusasteisiin verrattuna.

Objektiivinen ylikoulutusaste vaihtelee myös maahantulonsyyn mukaan. Työn tai opiskelun perässä tulleet ovat paremmassa asemassa kuin perheen tai pakolaisuuden vuoksi tulleet. Subjektiivinen mittari antaa kuitenkin hieman yllättäviä tuloksia. Sekä työn että perheen vuoksi Suomeen tulleet maahanmuuttajat kokevat olevansa yhtä usein ylikoulutettuja subjektiivisten ylikoulutusasteiden ollessa 31 prosenttia. Työperäisten maahanmuuttajien subjektiivinen ylikoulutus on yleistä verrattuna objektiiviseen määritelmään. Ylikoulutuksen kokemus voi liittyä esimerkiksi korkeisiin odotuksiin tai epätietoisuuteen tarkemmista työtehtävistä.

Taulukko 3: Ylikoulutusasteet ulkomaalaistaustaisten muuttujien mukaan

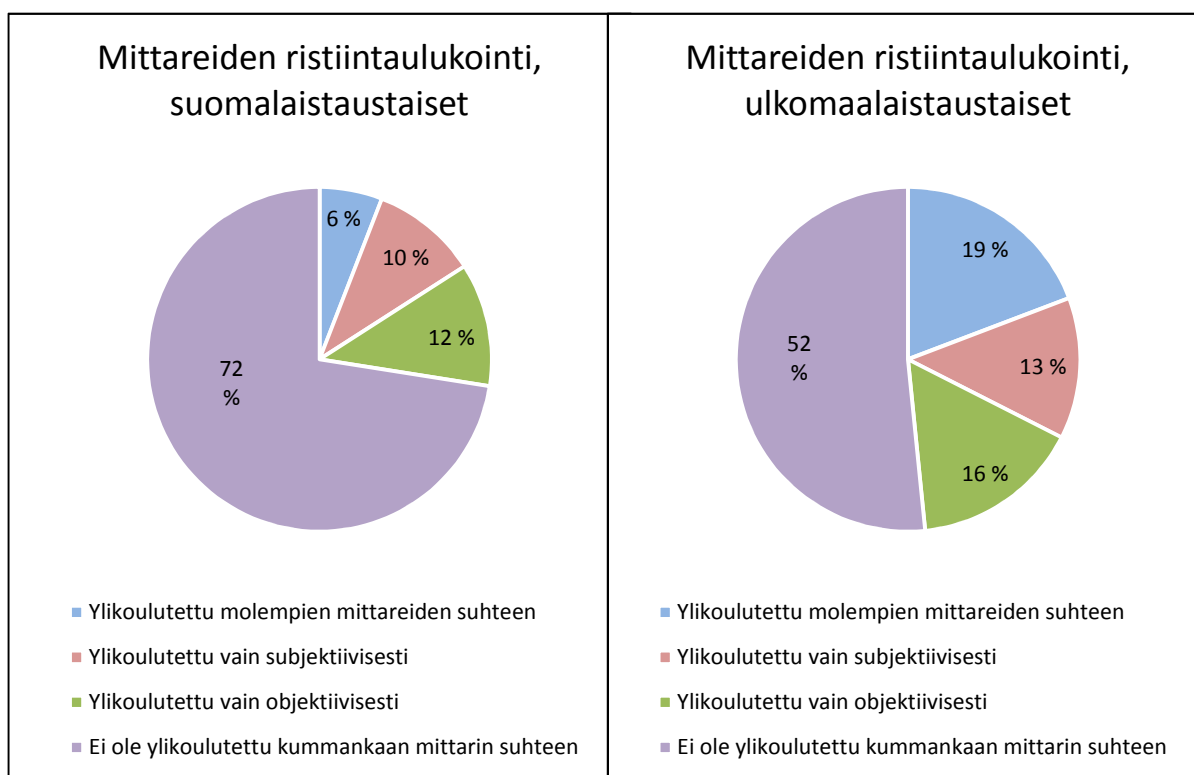
Taustamuuttuja	ulkomaalaistaustaiset	
	objektiivinen	subjektiivinen
Tutkinnon suoritusmaa		
Suomi	23 %	26 %
Ulkomaat	36 %	33 %
Taustamaa		
Venäjä ja Neuvostoliitto	34 %	32 %
Viro	53 %	27 %
Lähi-Itä ja Afrikka	44 %	48 %
Aasia	42 %	33 %
EU-, Efta-maat ja Pohjois-Amerikka	14 %	23 %
Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	31 %	22 %
Maahantulon syy		
Työ	28 %	31 %
Perhe	36 %	31 %
Opiskelu	27 %	25 %
Pakolaisuus	55 %	54 %
Muu syy	41 %	33 %
Kielitaito		
Äidinkieli	24 %	23 %
Edistynyt	36 %	33 %
Keskitaso	44 %	34 %
Aloittelija tai vähemmän	27 %	30 %
Asumisvuodet		
Alle 5 v.	23 %	21 %
5-10 v.	41 %	38 %
Yli 10 v.	31 %	29 %
Maahanmuuttoikä		
Alle 7 v. tai syntynyt Suomessa	16 %	22 %
7-19 v.	26 %	20 %
20-29 v.	32 %	29 %
Yli 30 v.	37 %	35 %
Havaintomäärä	N = 921	

Kielitaidon mukaan tarkasteltaessa ylikoulutus on sitä korkeampi, mitä heikompi kielitaito on. Poikkeuksen muodostaa alin taitotaso. Kieltä osaamattomien ylikoulutusasteet on toiseksi matalimmat heti äidinkielenään suomea tai ruotsia puhuvien jälkeen. Mahdollinen selitys tälle epäloogisuudelle voisi olla se, että osa kielitaidottomista ei tarvitse suomen kieltä työssään. He työskentelevät todennäköisesti sellaisessa yrityksessä, jossa työkielenä on englanti. Samaa ryhmää

ovat alle 5 vuotta Suomessa asuneet, joiden ylikoulutus on matalin asumisvuosien mukaan tarkasteltuna. Aiempaan kirjallisuuteen peilaten tilanteen pitäisi olla päinvastainen ja ylikoulutuksen tulisi vähentyä asumisvuosien lisääntyessä (mm. OECD 2014, Støren & Wiers-Jenssen 2010).

Mitä nuorempana henkilö on muuttanut Suomeen, sitä epätodennäköisemmin hän on objektiivisella mittarilla ylikoulutettu. Subjektiivisella mittarilla matalin ylikoulutusaste on kuitenkin heillä, jotka ovat muuttaneet Suomeen 7-19 -vuotiaana. Tämä liittyyne erilaisiin odotuksiin. Kesken peruskoulun Suomeen muuttaneiden odotukset saattavat olla matalammat työelämän suhteen, kuin aivan lapsesta asti Suomessa asuneilla.

Kuten aiemmin on todettu, mittareilla saadaan hyvin erilaisia tuloksia. Sekä suomalaisista että ulkomaalaistaustaisista löytyy joukko henkilöitä, jotka ovat ylikoulutettuja vain subjektiivisesti tai vain objektiivisesti. Tällöin osa määritelmällisesti ylikoulutetuista ei koe olevansa ylikoulutettu ja toisinpäin. Osuudet saadaan ristiintaulukoimalla objektiivinen ja subjektiivinen mittari. Nämä osuudet eroavat jonkin verran, kun verrataan ulkomaalaistaustaisia suomalaistaustaisiin.

Kuvio 8: Objektiivisen ja subjektiivisen mittarin ristiintaulukointi

Suurin ero ulkomaalaistaustaisten ja suomalaisten välillä on siinä, onko henkilö molempien tai ei kummankaan mittarin suhteen ylikoulutettu (kuvio 8). Mittarit menevät ristiin lähes yhtä paljon, ulkomaalaistaustaisilla hieman enemmän. Suomalaistaustaisista 22 prosentilla mittarit eivät vastaa toisiaan ja ulkomaalaistaustaisilla 29 prosentilla. Kun mittarit eivät vastaa toisiaan, hieman yleisempi on tilanne, jossa henkilö on vain objektiivisesti ylikoulutettu. Tästä saatiin viitteitä jo

ylikoulutusasteita tarkastelemalla, sillä objektiivinen ylikoulutusaste oli useimmiten subjektiivista korkeampi.

Mittarit vastaavat toisiaan kohtalaisen hyvin, sillä noin 70 prosentilla henkilöistä mittarit antavat saman tuloksen. Miksi mittarit eivät kuitenkaan täysin vastaa toisiaan? Vain subjektiivisesti ylikoulutetut työskentelevät poikkeuksetta ammattiluokituksen luokissa 1-3 (ISCO, liite 1). Tämä johtuu siitä, että objektiivisen mittarin määritelmän mukaan kukaan heistä ei voi olla ylikoulutettu. Kuitenkin osa heistä voi kokea olevansa ylikoulutettu, koska korkeakoulutettuihinkin kuuluu useampi koulutusaste. Jos esimerkiksi tutkijakoulutuksen saanut työskentelisi sairaanhoitajana, hän ei olisi määritelmän mukaan ylikoulutettu. Subjektiivinen kokemus ylikoulutuksesta olisi kuitenkin perusteltua. Osittain mittarien vastaamattomuus liittyy siten objektiivisen mittarin heikkouksiin, joita käsiteltiin aiemmin luvussa 5.1. Heikkouksistaan huolimatta esimerkiksi OECD käyttää sitä julkaisuissaan, ja vertailtavuuden vuoksi sama määritelmä on käytössä myös tässä tutkimuksessa.

Hieman isompi osa on heitä, jotka ovat vain objektiivisesti ylikoulutettuja. Huomioitavaa on, että korkea-asteen tutkinnoista alin korkea-aste on yliedustettuna tässä ryhmässä. Vain objektiivisesti ylikoulutetuista suomalaistaustaisista alimman korkea-asteen tutkinnon suorittaneita on 32 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisilla vastaava luku on 69 prosenttia. Tämä siitä huolimatta, että alimman korkea-asteen tutkinto on otoksessa harvinaisempi kuin alempi tai ylempi korkeakoulututkinto. Mahdollisesti taustalla vaikuttaa se, ettei alinta korkea-astetta eli vanhaa opistotason tutkintoa mielletä korkea-asteen tutkinnoksi samaan tapaan kuin esimerkiksi ammattikorkeakoulututkintoa. Tällöin alimman korkea-asteen suorittaneet eivät koe itseään ylikoulutetuiksi, vaikka määritelmän mukaan ovatkin.

6 TULOKSET

6.1 Päätulokset

Logistisella regressioanalyysillä tutkitaan, mitkä taustatekijät ovat yhteydessä subjektiiviseen tai objektiiviseen ylikoulutukseen. Selitettävät muuttujat ovat kaksiluokkaisia ylikoulutus-muuttujia, jotka kuvaavat subjektiivista ja objektiivista ylikoulutusta. Logistisia regressiomalleja on kummallekin mittarille kaksi erilaista. Ensimmäiseen kuuluvat perusmuuttujat, eli sukupuoli, ikä, vanhempien koulutusaste, lasten lukumäärä, alue, koulutustaso ja koulutusala. Toisessa mallissa mukaan otetaan maahanmuuttajien taustoista kertovia muuttujia, joita ovat tutkinnon suoritusmaa, taustamaa, maahanmuuton syy, kielitaito, asumisvuodet ja maahanmuuttoikä. Suppeampi malli on toteutettu myös suomalais-taustaisille henkilöille vertailun mahdollistamiseksi. Analyysin teossa on hyödynnetty aineistoon kuuluvia otospainoja. Otospainot oikaisevat vastauskatoa ja painottavat havaintoja siten, että ne vastaavat mahdollisimman hyvin perusjoukkoa.

Referenssiryhmään kuuluvat 25–34-vuotiaat pääkaupunkiseudulla asuvat miehet, joilla on lapsia. Heidän vanhempansa ovat korkeakoulutettuja ja heillä itsellään on ylemmän korkeakouluasteen tutkinto terveys- ja sosiaaalialalta. Kun mukaan lisätään maahanmuuttajien omat muuttujat, kuuluvat referenssiryhmään Suomessa tutkinnon suorittaneet ja EU-, Efta -maista tai Pohjois-Amerikasta tulevat. Referenssiryhmään kuuluvien suomen tai ruotsin kielen taito on äidinkielen tasolla. He ovat asuneet Suomessa yli 10 vuotta sekä muuttaneet Suomeen 7-19-vuotiaana. Referenssiryhmä on valittu sen perusteella, millä ryhmällä ylikoulutusta esiintyy vähiten. Käytännössä referenssiryhmän muodostavat he, joiden osuus ristiintaulukoinnin (kuvio 8) luokassa ”Ei ole ylikoulutettu kummankaan mittarin suhteen” on suurin. Tällöin valinta on mahdollisimman neutraali, koska referenssiryhmään kuuluvat ovat tämän tutkimuksen määritelmien mukaan koulutustaan vastaavassa työssä.

Tulokset raportoidaan estimaattien sijaan marginaalivaikutuksina, sillä niiden perusteella voidaan tehdä suoria johtopäätöksiä henkilön todennäköisyydestä olla ylikoulutettu. Pelkkien estimaattien perusteella tämä olisi haasteellista, koska estimaatit kertovat vain muuttujan muutoksen suunnan verrattuna referenssiryhmään. Tällöin todennäköisyyden suuruudesta tai suunnasta ei voida sanoa mitään (Moore, McCabe & Craig 2009). Marginaalivaikutus kuvaa todennäköisyyden eroa referenssiryhmään verrattuna. Negatiivinen marginaalivaikutus tarkoittaa, että henkilö on vähemmän todennäköisesti ylikoulutettu kuin referenssiryhmään kuuluva. Positiivinen puolestaan tarkoittaa, että henkilö on todennäköisemmin ylikoulutettu. Taulukossa 4 on raportoitu laajemman regressiomallin marginaalivaikutukset merkitsevyytensä osineen. Sekä suppeamman että suomalaistaustaisten regression marginaalivaikutukset löytyvät liitteestä 4.

Yleisenä havaintona vaikutuksista voidaan todeta, että taustamuuttujat ovat selvästi voimakkaammin yhteydessä objektiiviseen ylikoulutukseen. Tulos

johtuu siitä, että objektiivinen mittari perustuu tekniseen määritelmään. Subjektiivinen mittari perustuu ihmisten henkilökohtaisiin tuntemuksiin, joten sen tarkasteluun liittyy todennäköisesti enemmän havaitsemattomia tekijöitä. Tällöin malli on subjektiivisen mittarin suhteen heikompi.

Ulkomaalaistaustaisten subjektiiviseen ylikoulutukseen ovat tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä ikä, koulutusala, taustamaa, maahanmuuton syy sekä asumisvuodet. Suomalaistaustaisten ylikoulutukseen ovat edellä mainittujen tekijöiden lisäksi yhteydessä sukupuoli, lapset ja alue. Ulkomaalaistaustaisten objektiiviseen ylikoulutukseen ovat yhteydessä ikä, vanhempien koulutustaso, lapset, koulutusaste, koulutusala, tutkinnon suoritusmaa, taustamaa ja asumisvuodet. Suomalaistaustaisilla myös sukupuoli ja alue ovat jälleen merkitseviä. Tilastollisesti merkitsevät muuttujat ovat lähes samat ulkomaalaistaustaisilla ja suomalaisilla. Taustatekijöiden vaikutukset ovat myös samansuuntaisia. Vaikutukset ovat suurempia ulkomaalaistaustaisilla, mikä antaa viitteitä siitä, että ulkomaalaistaustaiset ovat suomalaisiin verrattuna heterogeenisempi ryhmä ylikoulutuksen suhteen. Koulutusasteen, koulutusalan ja taustamaan vaikutukset ovat erityisen suuria muihin verrattuna.

Kaksi muuttujaa ei ole yhteydessä kumpaankaan vastemuuttujaan, kun tarkastellaan ulkomaalaistaustaisia. Sukupuoli ja alue (Helsinki, Espoo, Vantaa vs. muu Suomi) eivät ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä ylikoulutukseen. Suomalaisten tilanne on erilainen, sillä molemmat tekijät ovat yhteydessä sekä subjektiiviseen että objektiiviseen ylikoulutukseen (liite 4). Alueen merkitsemättömyys selittyy ulkomaalaistaustaisten keskittymisellä pääkaupunkiseudulle, sillä 51 prosenttia heistä asuu Helsingissä, Espoossa tai Vantaalla. Sukupuolen merkitsemättömyys ei sen sijaan ole kovin helposti selitettävissä. Tulos on sikäli yllättävä, että esimerkiksi UTH-tutkimuksen mukaan (Tilastokeskus 2014) ulkomaalaistaustaisten miesten ja naisten erot työllistymisessä ovat hyvin suuria. Tämä antaa viitteitä siitä, että ulkomaalaistaustaisten miesten ja naisten välillä on muitakin eroja työmarkkina-asemaan liittyen. Aiemman kirjallisuuden, mm. Duncan & Hoffman (1981), mukaan erot sukupuolten välillä ovat pieniä, eikä niitä aina ole pystytty todentamaan. Tämän vuoksi logistinen regressiomalli on toteutettu vielä erikseen miehille ja naisille. Nämä tulokset on esitelty liitteessä 5.

6.1.1 Todennäköisyys olla subjektiivisesti tai objektiivisesti ylikoulutettu

Seuraavat tulokset kuvaavat henkilön subjektiivisen ja objektiivisen ylikoulutuksen todennäköisyyksiä eri taustatekijöiden suhteen. Suurin vaikutus subjektiiviseen ylikoulutukseen on taustamaalla. Objektiiviseen ylikoulutukseen vaikuttavat puolestaan eniten koulutusaste, koulutusala ja taustamaa. Sukupuoli tai alue eivät ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä subjektiiviseen tai objektiiviseen ylikoulutukseen.

Taulukko 4: Logistisen regressiomallin tulokset: Henkilön todennäköisyys olla ylikoulutettu

Muuttujat	Ylikoulutettu subjektiivisesti (1)	Ylikoulutettu objektiivisesti (2)
Sukupuoli (ref. Mies)		
Nainen	-0,012	0,017
Ikä (ref. 25-34 v.)		
15-24 v.	0,143	0,241**
35-44 v.	0,076	-0,016
45-54 v.	0,124*	0,026
55-64 v.	0,069	-0,069
Vanhempien koulutustaso (ref. Korkea-aste)		
Perusaste tai vähemmän	-0,007	0,157***
Keskiaste	0,035	0,096***
Lapset (ref. On)		
Ei ole	-0,024	0,068**
Alue (ref. Helsinki, Espoo, Vantaa)		
Muu Suomi	-0,033	-0,003
Koulutusaste (ref. Ylempi korkeakouluaste)		
Alin korkea-aste	0,062	0,362***
Alempi korkeakouluaste	0,058	0,153***
Tutkijakoulutusaste	0,002	-0,114
Koulutusala (ref. Terveys- ja sosiaali-)		
Kasvatustieteellinen	0,046	0,186***
Humanistinen	0,134*	0,322***
Kaupallinen ja yhteiskuntatieteellinen	0,030	0,315***
Luonnontieteellinen	-0,055	0,129*
Tekniikan ala	0,030	0,200***
Maa- ja metsätalous	0,036	0,487***
Palveluala	0,120	0,550***
tuntematon	-0,010	0,132
Tutkinnon suoritusmaa (ref. Suomi)		
Ulkomailla	0,021	0,100***
tuntematon	-0,023	0,187***
Taustamaa (ref. EU, Efta ja Pohjois-Amerikka)		
Venäjä ja Neuvostoliitto	0,100**	0,219***
Viro	0,014	0,331***
Lähi-Itä ja Afrikka	0,254***	0,290***
Aasia	0,117**	0,275***
Lätinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	-0,006	0,202***

Taulukko 4 (jatkuu): Logistisen regressiomallin tulokset: Henkilön todennäköisyys olla ylikoulutettu

Muuttujat	Ylikoulutettu subjektiivisesti (1)	Ylikoulutettu objektiivisesti (2)
Maahanmuuton syy (ref. Opiskelu)		
Työ	0,084	-0,058
Perhe	0,089*	0,056
Pakolaisuus	0,175	0,057
Muu syy	0,061	0,020
Kielitaito (ref. Äidinkieli)		
Edistynyt	0,060	0,053
Keskitaso	0,057	0,074
Aloittelija tai vähemmän	0,068	0,024
Asumisvuodet (ref. Yli 10 v.)		
alle 5 v.	-0,024	-0,102**
5-10 v.	0,114**	0,071*
Maahanmuuttoikä (ref. 7-19 v.)		
Alle 7-v. tai syntynyt Suomessa	0,112	-0,048
20-29 v.	0,050	0,063
Yli 30 v.	0,053	0,097
N	903	903
*** = tilastollisesti merkitsevä 1 %:n merkitsevyystasolla, ** = tilastollisesti merkitsevä 5 %:n merkitsevyystasolla, * = tilastollisesti merkitsevä 10 %:n merkitsevyystasolla		

Iän yhteys ylikoulutukseen ei ole vahva. Subjektiivinen ylikoulutus on yleisempää vanhemmilla henkilöillä, ja objektiivinen nuoremmilla. 45-54 -vuotiaat kokevat 12,4 prosenttia todennäköisemmin olevansa ylikoulutettuja nuorempaan ikäryhmään verrattuna. Yhteys on heikko, sillä se on merkitsevä vain 10 prosentin merkitsevyystasolla. Ikä on yhteydessä subjektiiviseen ylikoulutukseen erityisesti miehillä, sillä heillä vaikutus on suurempi ja merkitsevä 1 prosentin merkitsevyystasolla. Nuoremmat miehet kokevat ylikoulutusta 15,5 prosenttia vähemmän todennäköisesti kuin 35-64 -vuotiaat (liite 5). Objektiivista ylikoulutusta tarkasteltaessa iän vaikutus näkyy päinvastaisena, ja se on merkitsevä 5 prosentin merkitsevyystasolla. 15-24 -vuotiaat ovat 24,1 prosenttia todennäköisemmin objektiivisesti ylikoulutettuja kuin 24-34 -vuotiaat. Tulos mukailee hyvin Herschin (1991) tuloksia. Hänen mukaansa nuoremmat hyväksyvät helpommin koulutusta vastaamattoman työn, koska näkevät sen osana nousujohteista työuraa. Tällöin ylikoulutuksen kokemus on vähäistä, vaikka objektiivinen ylikoulutus on yleistä. Ylikoulutus on vähäistä vanhemmalla iällä, koska työuran loppuvaiheessa koulutusta vastaava työ on viimeistään saavutettu. Toisaalta ylikoulutuksen kokemus kasvaa vanhemmilla henkilöillä, koska he ovat kerryttäneet enemmän työkokemusta nuorempiin verrattuna. Samanlainen linja on nähtävissä myös suomalaistaustaisten tuloksissa, mutta vaikutukset ovat pienempiä. Ikään liittyvää ylikoulutusta voi itsessään pitää melko harmittomana, sillä ylikoulutus

näyttäisi vähenevän iän karttuessa ja työuran edetessä. Tämä voidaan pohjata melko hyvin aiemmin esiteltyyn career mobility -teoriaan. (mm. Sicherman & Galor 1990, Sicherman 1991.) Tarkastelemalla ylikoulutusasteita (taulukko 2) nähdään, että ylikoulutus on vähäisintä 25–34-vuotiaiden joukossa. Tämä selittynee sillä, että 25–34-vuotiaista 46 prosenttia on suorittanut korkeimman tutkintonsa Suomessa. Vanhemmilla ikäryhmillä vastaava luku on 20–30 prosenttia. Ulkomailla suoritettu tutkinto on mm. Størenin ja Wiers-Jenssenin (2010) mukaan yhteydessä ylikoulutukseen. Tutkinnon suoritusmaan tarkasteluun palataan myöhemmin tässä luvussa.

Vanhempien koulutusaste on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vain objektiiviseen ylikoulutukseen. Matalasti ja korkeasti koulutettujen vanhempien ero on tilastollisesti merkitsevä 1 prosentin merkitsevyystasolla. Jos vanhemmat ovat käyneet korkeintaan perusasteen, henkilön todennäköisyys olla ylikoulutettu on 15,7 prosenttia suurempi kuin korkeakoulutettujen vanhempien tapauksessa. Ero on pienempi, jos vanhemmat ovat käyneet keskiasteen. Tällöin todennäköisyys on 9,6 prosenttia suurempi verrattuna korkeakoulutettuihin vanhempiin. Vanhempien koulutustaso kuvaa parempia sosiaalisia verkostoja ja kontakteja sekä parempia kotoa saatuja neuvoja työnhaun ja työelämän suhteen. Vanhempien rooli korostuu etenkin ulkomaalaistaustaisilla maakohtaisten taitojen vuoksi. Myös suomalaistaustaisilla vanhempien koulutustaso on yhteydessä vain objektiiviseen ylikoulutukseen. Suomalaistaustaisten välillä erot ovat jälleen pienempiä.

Lapset eivät vaikuta henkilön kokemukseen ylikoulutuksesta, mutta objektiiviseen mittariin yhteys on tilastollisesti merkitsevä. Lapsettomat ovat 6,8 prosenttia todennäköisemmin ylikoulutettuja kuin referenssiryhmä. Tulos on tilastollisesti merkitsevä 5 prosentin merkitsevyystasolla. Suomalaistaustaisten tilanne on sama objektiivisen mittarin suhteen, tosin vaikutus on jälleen pienempi. Verrattuna aikaisempiin tutkimuksiin, tulos on hieman yllättävä. Esimerkiksi Wirz & Atukeren (2005) ovat todenneet sveitsiläisellä aineistolla, että lasten hankkiminen lisää erityisesti naisten ylikoulusta.

Kun regressiomallia tarkastellaan erikseen miehille ja naisille (liite 5), lasten merkitys kasvaa miesten ylikoulutusta tarkasteltaessa. Erillisissä regressioissa lapsettomat miehet ovat entistä useammin, nyt jo 10,8 prosenttia todennäköisemmin objektiivisesti ylikoulutettuja kuin referenssiryhmä. Naisten ylikoulutukseen lapset eivät ole yhteydessä, mitä voidaan pitää yllättävänä. Ikä tuskin selittää lapsettomien korkeaa ylikoulutusta. Lapsettomia on eniten nuorissa ikäryhmissä, ja 25–34-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten ylikoulutus on matalinta molemmilla mittareilla mitattuna. Yksi selitys poikkeavalle tulokselle voisi olla taustamaa. Aasialaisista 52 prosenttia on lapsettomia, ja heidän ylikoulutuksensa on kohtalaisen yleistä molemmilla mittareilla mitattuna. Venäläistaustaisista suurimmalla osalla, 61 prosentilla on lapsia, ja heidän ylikoulutuksensa on vähäisempää moneen muuhun ryhmään verrattuna. Erot taustamaiden suhteen ovat niin pieniä, ettei taustamaa voi yksinään selittää lapsettomien korkeaa ylikoulutusta.

Koulutusaste ei ole ulkomaalaistaustaisilla yhteydessä subjektiiviseen ylikoulutukseen, toisin kuin suomalaistaustaisilla. Objektiiviseen mittariin koulutustaso on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä 1 prosentin merkitsevyydellä. Tämä on luonnollista, sillä objektiivinen ylikoulutuksen määritelmä perustuu puoliksi koulutustasoon. Tällä kertaa vaikutukset ovat lähes yhtä suuret ulkomaalaistaustaisilla ja suomalaisilla, mikä liittyy juuri määritelmään. Koulutustasoa tarkasteltaessa nähdään selvästi, että mitä korkeampi koulutus on, sitä pienempi on ylikoulutuksen todennäköisyys. Alimman korkea-asteen tutkinnon suorittaneet ovat 36,2 prosenttia todennäköisemmin objektiivisesti ylikoulutettuja kuin referenssiryhmä. Alemman korkea-asteen suorittaneilla sama luku on 15,3 prosenttia. Tutkijakoulutusastetta tarkasteltaessa nähdään vaikutuksen negatiivisuus, mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevä, kun lisämuuttujat ovat mukana. Tulos on linjassa inhimillisen pääoman teorian kanssa: korkeampi koulutus takaa paremman tuotto-odotuksen lisäksi myös paremman suojan ylikoulutusta vastaan. Miehillä (liite 5) matala koulutustaso lisää myös subjektiivisen ylikoulutuksen todennäköisyyttä.

Yleisesti ylikoulutusta on pidetty ylemmän korkeakouluasteen suorittaneiden ongelmana (mm. Frenette 2004). Tulokset antavat viitteitä siitä, että Suomessa alimman korkea-asteen suorittaneet ovat heikoimmassa asemassa. Tulkinnaa hankaloittaa se, että alin korkea-aste ei kuulu enää suomalaiseen koulutusjärjestelmään. Kysymys kuuluu, mielletäänkö opistoasteen tutkintoa edes korkea-asteen tutkinnoksi? Esimerkiksi kaupallisen alan opistoasteen tutkintoniemi merkonomi on nykyään käytössä keskiasteen kaupallisella tutkinnolla. Toisaalta taas sairaanhoitajan tutkinto oli ennen opistoasteen tutkinto, ja nyt myöhemmin ammattikorkeakoulu- eli alemman korkea-asteen tutkinto. (Tilastokeskus, koulutusluokitus.) Pelkästään se, että osa opistoasteen tutkintonimikkeistä korvattiin AMK-tutkinnoilla ja osa keskiasteen tutkinnoilla, vaikeuttaa alimman korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden tilannetta. Kun tutkintokoodeja tarkastellaan yksikötasolla, erityisen paljon ylikoulutettuja on juuri opistoasteen merkonomien tutkinnon suorittaneiden joukossa. Ulkomaalaistaustaisista opistoasteen merkonomien tutkinnon suorittaneista 66 prosenttia on objektiivisen määritelmän mukaan ylikoulutettuja. Suomalaistaustaisten tilanne on lähes sama, mutta ylikoulutettujen suhteellinen osuus on pienempi, 59 prosenttia.

Koulutusala on yhteydessä erityisesti objektiiviseen ylikoulutukseen, ja erot koulutusalojen välillä ovat selviä. Humanistinen koulutusala on heikosti yhteydessä myös subjektiiviseen ylikoulutukseen. Kyseisen alan tutkinnon suorittaneet kokevat 13,4 prosenttia todennäköisemmin ylikoulutusta kuin terveys- ja sosiaaliajaa opiskelleet. Tarkastellaan seuraavaksi koulutusalojen ja objektiivisen ylikoulutuksen yhteyttä. Kaikkien muiden alojen opiskelijat ovat todennäköisemmin objektiivisesti ylikoulutettuja, kuin terveys- ja sosiaaliajaa opiskelleet. Lähes kaikilla aloilla vaikutukset ovat merkitseviä 1 prosentin merkitsevyydellä, joten vaikutus on vahva. Vaikutukset ovat suuria muihin taustatekijöihin verrattuna. Ylikoulutuksen todennäköisyys on suurin maa- ja metsätalous- tai palvelualoja opiskelleilla, sillä heidän ylikoulutuksensa todennäköisyys on noin 50 prosenttia suurempi kuin referenssiryhmän. Humanistista, kaupallista ja yh-

teiskuntatieteellistä alaa opiskelleilla sama luku on reilu 30 prosenttia. Kasvatustieteellisellä ja tekniikan alalla ylikoulutuksen todennäköisyys on noin 20 prosenttia suurempi kuin referenssiryhmällä. Objektiiivisen mittarin suhteen suomalaistaustaisten tilanne on melko samanlainen, mutta heillä koulutusala on yhteydessä vahvasti myös subjektiiviseen ylikoulutuksen kokemukseen. Terveys- ja sosiaalialan vähäinen ylikoulutus liittyyneen alan hyvään työllisyyteen. Vuoden 2016 lopussa terveys- ja sosiaalialalla työttömyys oli vähäisempää kuin muilla aloilla (työttömyysaste 2,0-4,0 prosenttia), mikä kertoo alan hyvästä työmarkkinatilanteesta. (Tilastokeskus 2015.)

Tarkastellaan seuraavaksi ulkomaalaistaustaisten muuttujia. Tutkinnon suoritusmaa ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä subjektiiviseen kokemukseen ylikoulutuksesta. Merkitsevää yhteyttä objektiiviseen mittariin sen sijaan löytyy: ulkomailla tutkintonsa suorittaneet ovat 10,0 prosenttia todennäköisemmin ylikoulutettuja kuin Suomessa tutkintonsa suorittaneet. Naisilla vaikutus on suurempi, 14,9 prosenttia (liite 5). Myös aiemmissa tutkimuksissa, esimerkiksi Støren ja Wiers-Jenssen (2010), on todettu ylikoulutuksen olevan yleisempää silloin, kun tutkinto on suoritettu ulkomailla. Tämä kuvastaa tutkintojen erilaisuutta tai ulkomaalaisten tutkintojen heikkoa tunnistettavuutta ja tunnustettavuutta. Suomessa tutkinnon suorittaneiden subjektiivinen ylikoulutusaste on noin 7 prosenttiyksikköä matalampi, ja objektiivinen puolestaan noin 13 prosenttiyksikköä matalampi kuin ulkomailla tutkinnon suorittaneilla (taulukko 3). Vaikka Suomessa tutkintonsa suorittaneet ulkomaalaistaustaiset ovat muita maahanmuuttajia paremmassa asemassa, on heidän ylikoulutusasteensa edelleen korkeampi kuin suomalaistaustaisilla. Tulos on hyvin samankaltainen OECD:n (2015) tutkimuksen kanssa, jonka mukaan ulkomailla tutkinnon suorittaneiden ylikoulutusaste on noin 8-10 prosenttia korkeampi kuin uudessa kotimaassa tutkintonsa suorittaneiden.

Taustamaa on 1 prosentin merkitsevyytasolla yhteydessä objektiiviseen ylikoulutukseen ja erot ovat suuria eri maiden välillä. Taustamaa on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä subjektiiviseen ylikoulutukseen venäläistaustaisilla, afrikkalaistaustaisilla ja aasialaistaustaisilla. Eniten ylikoulutusta kokevat Lähi-Idästä ja Afrikasta tulevat maahanmuuttajat, sillä heidän subjektiivinen ylikoulutuksensa on 25,4 prosenttia todennäköisempää kuin EU- ja Efta-maista tai Pohjois-Amerikasta tulevilla. Venäläistaustaiset ja aasialaistaustaiset kokevat ylikoulutusta noin 10 prosenttia todennäköisemmin. Siirrytään seuraavaksi tarkastelemaan objektiivista ylikoulutusta. Venäläistaustaiset ja latinalaisesta Amerikasta tai Itä-Euroopasta tulevat ovat noin 20 prosenttia todennäköisemmin ylikoulutettuja kuin EU- ja Efta-maista tai Pohjois-Amerikasta tulevat. Lähi-Idästä, Afrikasta ja Aasiasta tulevilla vastaava luku on hieman alle 30 prosenttia. Ylikoulutuksen todennäköisyys on kuitenkin suurin virolaistaustaisilla. Virolaistaustaiset ovat 33,1 prosenttia todennäköisemmin objektiivisesti ylikoulutettuja kuin vertailuryhmä.

Tulos on erikoinen, sillä kulttuurillisesti ja kielellisesti läheltä tulevien maahanmuuttajien pitäisi olla muita epätodennäköisemmin ylikoulutettuja (Støren & Wiers-Jenssen 2010). Osittain virolaistaustaisten tilannetta selittää se, että korkeakoulutetuista virolaisista 34,4 prosentilla on alimman korkeasteen tutkinto.

Muilla maaryhmillä alimman korkea-asteen osuus vaihtelee 5-12 prosentin välillä. Suomen tavoin Viron koulutusjärjestelmä ei nykyään sisällä kansainvälisen luokituksen (ISCED 2011, liite 1) koulutusastetta 5, eli alinta korkea-astetta (OECD 2016). Alimman korkea-asteen tutkinnon suorittaneet jakautuvat melko tasaisesti ikäryhmien 35–44, 45–54 ja 55–64 välille. Vaikuttaa siis siltä, etteivät alimman korkea-asteen suorittaneet ole erityisen vanhoja muihin nähden. Viimeiset alimman korkea-asteen suorittaneet ovat aloittaneet opintonsa lukuvoonna 1998–1999 (CircaBC 2014), eli tutkinto on poistettu järjestelmästä melko samoihin aikoihin kuin Suomessa (HE 62/1996). Virolaistaustaisilla alimpaan korkea-asteeseen liittyy todennäköisesti samanlaisia tulkintaongelmia, kuin suomalaisillakin. Tämän todentaminen vaatisi kuitenkin enemmän perehtymistä virolaiseen koulutusjärjestelmään. Miesten ja naisten omista malleissa (liite 5) ei ole radikaaleja eroja taustamaan suhteen.

Maahanmuuton syistä ainoastaan perhe ovat merkittävästi yhteydessä subjektiiviseen ylikoulutukseen, tosin vain 10 prosentin merkittävyydellä. Perheistä Suomeen tulleet kokevat ylikoulutusta 8,9 prosenttia todennäköisemmin kuin opiskelun vuoksi tulleet. Maahanmuuton syy ei ole yhteydessä objektiiviseen ylikoulutukseen. Kun tarkastellaan miesten ja naisten omia regressioita (liite 5), voidaan todeta maahanmuuton syyn olevan merkittävästi yhteydessä miesten objektiiviseen ylikoulutukseen. Perheen perässä tulleet miehet ovat 11,5 ja pakolaiset 28,5 prosenttia todennäköisemmin ylikoulutettuja kuin opiskelun vuoksi tulleet. Tulokset ovat merkittäviä 5 prosentin merkittävyydellä. Pakolaistaustaiset miehet myös kokevat paljon ylikoulutusta, sillä heidän subjektiivinen ylikoulutuksensa on 28,6 prosenttia todennäköisempää kuin vertailuryhmällä. Naisten ylikoulutukseen maahanmuuton syy ei ole lainkaan yhteydessä.

Kielitaito ei ole merkittävästi yhteydessä ylikoulutukseen. Tulos on yllättävä siksi, että Tilastokeskuksen UTH-tutkimuksen (2014) mukaan ulkomaalaistaustaisten omasta mielestä suurin este työllistymiselle on liian heikko kielitaito. Tällöin voisi olettaa, että kielitaito vaikuttaisi myös työn ja koulutuksen vastaavuuteen. UTH-tutkimus ei tosin keskittynyt korkeakoulutettuihin, mikä voi selittää tämän epäloogisuuden. Myös Støren ja Wiers-Jenssen (2010) toteavat kielitaidon olevan merkittävä tekijä ylikoulutuksen suhteen. Näiden tulosten perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, ettei kielitaidolla ole yhteyttä ylikoulutukseen, kun kyse on korkeakoulutetuista maahanmuuttajista.

Asumisvuodet ovat merkittävästi yhteydessä sekä subjektiiviseen että objektiiviseen ylikoulutukseen 5-10 prosentin merkittävyydellä. 5-10 vuotta Suomessa asuneet kokevat ylikoulutusta 11,4 prosenttia todennäköisemmin kuin yli 10 vuotta asuneet. Yleensä ylikoulutus vähenee asumisajan pidentyessä (mm. OECD 2015). Tuloksien mukaan alle 5 vuotta asuneiden todennäköisyys olla objektiivisesti ylikoulutettu on kuitenkin 10,2 prosenttia pienempi kuin yli 10 vuotta asuneilla. Alle viisi vuotta Suomessa asuneista suuri osa on työperäisiä maahanmuuttajia, erityisesti miehiä, jotka ovat työllistyneet informaatioteknologia-alan töihin. Voi siis olla, että viimeisimmäksi tulleet ovat tulleet eri syistä kuin muut, ja sen vuoksi työllistyneet paremmin koulutusta vastaaviin töihin. Samanlaisia tuloksia saatiin myös OECD:n (2014) tutkimuksessa. 5-10 vuotta

Suomessa asuneet ovat 7,1 prosenttia todennäköisemmin objektiivisesti ylikoulutettuja kuin yli 10 vuotta asuneet.

Maahanmuuttoikä ei ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä ylikoulutukseen. Tilanne kuitenkin muuttuu, kun tarkastellaan miesten ja naisten omia regressiomalleja (liite 5). Miehillä maahanmuuttoikä on 1 prosentin merkitsevyydellä yhteydessä objektiiviseen ylikoulutukseen. Miesten ja naisten omilla regressioilla maahanmuuttoikä on luokiteltu hieman eri tavoin kuin perusmallissa, koska nuorimmassa ikäluokassa olisi ollut muuten liian vähän havaintoja. Karkeampaa luokitusta kokeiltiin myös perusmalliin, mutta silloinkaan maahanmuuttoikä ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Miehistä 17–29-vuotiaana muuttaneet ovat 34,5 prosenttia todennäköisemmin objektiivisesti ylikoulutettuja kuin alle 17-vuotiaana muuttaneet. Ero on suurempi, kun verrataan yli 30-vuotiaana muuttaneita samaan referenssiryhmään. Naisilla maahanmuuttoikä on heikosti yhteydessä subjektiiviseen ylikoulutukseen. 17–29-vuotiaana muuttaneet kokevat ylikoulutusta 16,3 prosenttia todennäköisemmin kuin nuorempina muuttaneet. Tulos on luonteva, sillä alle 17-vuotiaana Suomeen muuttaneet osallistuvat suomalaisen perusopetukseen ja saavat siten todennäköisesti paremmat lähtökohdat opiskelulle ja työelämälle.

Miksi maahanmuuttoikä on voimakkaasti yhteydessä miesten objektiiviseen ylikoulutukseen, mutta ei naisten? Syy voi kenties löytyä koulutusasteiden eroista sukupuolten välillä. Naisten osuus on sitä pienempi, mitä korkeampi on suoritettu korkea-aste. Alimman korkea-asteen suorittaneista 58 prosenttia on naisia, kun taas ylemmän korkeakouluasteen suorittaneista 41 prosenttia on naisia. Tutkijakoulutustasolla naisia on vain vajaa kolmasosa. Maahanmuuttoikäällä on merkitystä miesten kouluttautumisessa todennäköisesti sen vuoksi, että he kouluttautuvat keskimäärin kauemmin. Koulutusaste on taas merkitsevästi yhteydessä ylikoulutukseen, jolloin maahanmuuttoikä ja ylikoulutuksen yhteys selittyy osittain koulutusasteen vaikutuksella.

6.2 Ylikoulutuksen yleisyys erityyppisissä työsuhteissa

Tarkastellaan seuraavaksi työsuhteeseen liittyviä tekijöitä. Ylikoulutusasteet on koottu seuraavalle sivulle työajan, työsuhteen tyyppin ja toimialan mukaan taulukkoon 5. Nämä tekijät on jätetty pois regressiomallista, koska ne eivät kuvaa sellaisia tekijöitä, jotka vaikuttaisivat ylikoulutukseen ennen työmarkkinoille siirtymistä. Työaika, työsuhteen tyyppi ja toimiala kuvastavat sen sijaan niitä olosuhteita, joissa ylikoulutus on yleistä. Ylikoulutus saattaa jakautua esimerkiksi toimialojen suhteen epätasaisesti, mutta ylikoulutus tuskin johtuu suoraan toimialasta. Kyse on enemmän siitä, että toimialan työsuhteet ovat tietyn tyyppisiä.

Osa-aikaisesti työskentelevät ovat selvästi useammin ylikoulutettuja sekä suomalaisten että ulkomaalaistaustaisten joukossa, kun heitä verrataan koko-aikaisesti työskenteleviin (taulukko 5). Ylikoulutusasteet vaihtelevat jonkin verran, kun vertaillaan subjektiivista ja objektiivista mittaria. Ulkomaalaistaustaista osa-

aikaisesti työskentelevistä lähes puolet kokee olevansa ylikoulutettuja, kun kokoaikaisesti työskentelevistä ylikoulutusta kokee alle kolmasosa, 28 prosenttia. Objektiiivisella mittarilla kokoaikaisesti työskentelevät ovat hieman useammin ylikoulutettuja kuin subjektiivisella mittarilla. Osa-aikaisesti työskentelevien tilanne on päinvastainen: objektiivisen määritelmän mukaan 42 prosenttia on ylikoulutettuja, kun subjektiivista ylikoulutusta kokee 50 prosenttia.

Taulukko 5: Ylikoulutusasteet työsuhteeseen liittyvien tekijöiden mukaan

Muuttujat	ulkomaalaistaustaiset		suomalaistaustaiset	
	objektii- vinen	subjektii- vinen	objektii- vinen	subjektii- vinen
Työaika				
Kokoaikainen	32 %	28 %	17 %	15 %
Osa-aikainen	42 %	50 %	30 %	22 %
Työsuhteen tyyppi				
Vakituinen	36 %	31 %	18 %	15 %
Määräaikainen	21 %	27 %	17 %	20 %
Toimiala				
Maa-, metsä- ja kalatalous, sis. myös muut ja tuntemattomat	46 %	38 %	29 %	18 %
Teollisuus	30 %	30 %	17 %	18 %
Rakentaminen	66 %	36 %	31 %	16 %
Tukku- ja vähittäiskauppa	55 %	31 %	40 %	23 %
Kuljetus ja varastointi	85 %	66 %	52 %	22 %
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	70 %	35 %	93 %	39 %
Informaatio ja viestintä	2 %	19 %	7 %	15 %
Rahoitus-, vakuutus- ja kiin- teistöalan toiminta	35 %	22 %	25 %	17 %
Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	2 %	8 %	5 %	7 %
Hallinto- ja tukipalvelutoi- minta	85 %	47 %	43 %	27 %
Julkinen hallinto ja koulutus	11 %	27 %	8 %	15 %
Terveys- ja sosiaalipalvelut	30 %	37 %	10 %	14 %
Havaintomäärä	N=921		N=4721	

Ulkomaalaistaustaisten ylikoulutus liittyy vahvasti työajan osa-aikaisuuteen, sillä vain reilu kolmasosa osa-aikaisesti työskentelevistä ei ole ylikoulutettu kummankaan mittarin suhteen (taulukko 6). Ero suomalaistaustaisiin on melko suuri, sillä suomalaistaustaisten vastaava luku on 61 prosenttia. Vain subjektiivisella mittarilla ylikoulutusta kokee 18,6 prosenttia, kun taas pelkällä objektiivisellä mittarilla ylikoulutettuja on 11,5 prosenttia. Tämän perusteella osa-aikaisuus lisää ylikoulutuksen tunnetta, vaikka työtehtävät määritelmällisesti olisi-

vatkin koulutusta vastaavia. Osa-aikaiset työsuhteet ovat yleisimpiä 55–64 –vuotiailla ja niitä on jonkin verran enemmän naisilla, kuin miehillä. Osa-aikaisuus vaihtelee myös toimialoittain.

Ulkomaalaistaustaisten osa-aikaiset työsuhteet ovat yleisimpiä kuljetuksen ja varastoinnin, hallinto- ja tukipalvelutoiminnan sekä julkisen hallinnon ja koulutuksen aloilla. Näillä aloilla 20–25 prosentilla työntekijöistä on osa-aikainen työsuhde. Muilla aloilla osa-aikaisia työsuhteita on 3–15 prosentilla. Ammasteista eniten osa-aikaisia työsuhteita löytyy ammattiluokituksen luokasta 9 (ISCO, liite 1), johon kuuluvat esimerkiksi siivoajat ja muita avustavia töitä tekevät. Heistä 22 prosentilla on osa-aikainen työsopimus.

Taulukko 6: Ylikoulutuksen eri luokat työajan mukaan, ulkomaalaistaustaiset

Ylikoulutuksen luokat	Kokoaikaiset			Osa-aikaiset		
	N	painotettu N	%-osuus	N	painotettu N	%-osuus
Ylikoulutettu molemmilla mittareilla	135	7459	15,7 %	39	2127	31,3 %
Ylikoulutettu vain subjektiivisesti	99	5731	12,0 %	22	1265	18,6 %
Ylikoulutettu vain objektiivisesti	130	7434	15,6 %	15	784	11,5 %
Ei ole ylikoulutettu kummallakaan mittarilla	422	26 933	56,6 %	47	2628	38,6 %
Yhteensä	786	47 557	99,9 %	123	6804	100 %

Tarkastellaan seuraavaksi työsuhteen tyyppiä. Ulkomaalaistaustaisten, määrääkäsissa työsuhteissa työskentelevien ylikoulutusasteet ovat matalampia kuin vakituisesti työskentelevillä (taulukko 5). Suomalaisilla määrääkäsisten ja vakituisien ylikoulutusasteiden ero on hyvin pieni objektiivisella mittarilla, mutta subjektiivista ylikoulutusta kokevat useammin määrääkäsissa työsuhteessa työskentelevät. Työsuhteen tyyppin mukaan ulkomaalaistaustaiset ovat siis erilaisessa tilanteessa kuin kantäväestö. Määrääkäsissa työsuhteissa työskentelevillä kokemus ylikoulutuksesta on hieman yleisempää kuin objektiivisesti määritelty ylikoulutus. Määrääkäsisten matalammat ylikoulutusasteet saattavat tarkoittaa, että määrääkäsainen koulutusta vastaava työ on helpompi saada kuin vakituinen. Toinen syy voi olla se, että työn vakituisuutta arvostetaan enemmän kuin työn ja koulutuksen vastaavuutta. Verrattuna työaikaan erot ovat selvästi pienempiä vakituisen ja määrääkäsisen työsuhteen välillä.

Ylikoulutuksen eri luokat työsuhteen tyyppin mukaan on koottu seuraavalle sivulle taulukkoon 7. Ero näkyy enemmän pelkkää objektiivista mittaria tarkasteltaessa. Vakituksessa työsuhteessa työskentelevistä 17,2 prosenttia on objektiivisesti ylikoulutettuja ja määrääkäsista vain 7,8 prosenttia. Vain subjektiivista

ylikoulutusta tarkasteltaessa tilanne on hyvin tasainen, sillä ero vakituisten ja määräaikaisten työsuhteiden välillä on vain prosenttiyksikön verran.

Määräaikaiset työsuhteet ovat sitä yleisempiä, mitä nuorempi henkilö on. Erot ovat kuitenkin hyvin pieniä 15–44-vuotiaiden välillä. Vasta 45–64-vuotiailla määräaikaisia työsuhteita on selvästi vähemmän. Määräaikaiset työsuhteet ovat yleisempiä naisilla kuin miehillä. Tutkijakoulutuksen saaneista 47 prosenttia työskentelee määräaikaisessa työssä, mikä osaltaan selittää määräaikaisten matalaa ylikoulutusastetta. Tutkijakoulutusasteella ylikoulutus on vähäisintä muihin koulutusasteisiin verrattuna. Toimialoja tarkasteltaessa määräaikaiset työsuhteet ovat yleisimpiä ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan sekä julkisen hallinnon ja koulutuksen alalla.

Taulukko 7: Ylikoulutuksen eri luokat työsuhteen tyyppin mukaan, ulkomaalaistaustaiset

Ylikoulutuksen luokat	Vakituiset			Määräaikaiset		
	N	painotettu N	%-osuus	N	painotettu N	%-osuus
Ylikoulutettu molemmilla mittareilla	144	7892	18,8 %	31	1702	13,3 %
Ylikoulutettu vain subjektiivisesti	92	5271	12,5 %	29	1725	13,5 %
Ylikoulutettu vain objektiivisesti	127	7216	17,2 %	18	1002	7,8 %
Ei ole ylikoulutettu kummallakaan mittarilla	338	21 655	51,5 %	132	8376	65,4 %
Yhteensä	701	42 034	100 %	210	12 805	100 %

Toimialoista objektiivisen ylikoulutuksen suhteen erottuvat selvästi kuljetus ja varastointi sekä hallinto- ja tukipalvelutoiminta, joilla työskentelevistä vajaa 85 prosenttia on ylikoulutettuja (taulukko 5). Subjektiivinen ylikoulutuskokemus on myös yleisintä näillä aloilla, mutta subjektiiviset ylikoulutusasteet jäävät maltillisemmiksi. Yli puolet määrittyy objektiivisesti ylikoulutetuiksi rakentamisen, tukku- ja vähittäiskaupan sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnan aloilla.

Taulukko 8: Ylikoulutuksen eri luokat suurimpien toimialojen suhteen, ulkomaalaistaustaiset, %-osuudet

Ylikoulutuksen luokat	Teollisuus	Tukku- ja vähittäiskauppa	Informaatio ja viestintä	Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	Julkinen hallinto ja koulutus	Terveys- ja sosiaalipalvelut
Ylikoulutettu molemmilla mittareilla	16 %	24 %	0 %	1 %	7 %	18 %
Ylikoulutettu vain subjektiivisesti	14 %	7 %	19 %	7 %	20 %	19 %
Ylikoulutettu vain objektiivisesti	14 %	30 %	2 %	1 %	3 %	11 %
Ei ole ylikoulutettu kummallakaan mittarilla	56 %	39 %	79 %	91 %	70 %	52 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Vähäisintä objektiivinen ylikoulutus on informaation ja viestinnän sekä ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan aloilla, joilla ylikoulutusaste jää reiluun kahteen prosenttiin (taulukko 5). Subjektiivisella mittarilla ylikoulutus on vähäisintä samoilla aloilla. Lähes kaikilla muilla aloilla 30–40 prosenttia työntekijöistä kokee olevansa ylikoulutettuja. Vähäisintä ylikoulutuksen kokemus on ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan alalla, mistä objektiivinen ylikoulutusastekin antoi jo viitteitä. Tämä saattaisi selittää määräaikaaisesti työskentelevien matalaa ylikoulutusta, sillä määräaikaaiset työsuhteet ovat yleisiä ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan alalla.

Taulukossa 8 on tarkasteltu ylikoulutuksen luokkia suurimpien toimialojen suhteen. Ylikoulutus on selvästi vähäisintä ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan alalla, sillä 91 prosenttia ei ole ylikoulutettu kummankaan mittarin mukaan. Tukku- ja vähittäiskaupan alalla tilanne on päinvastainen, sillä vain 39 prosenttia ei ole ylikoulutettu kummallakaan mittarilla. Erityisesti objektiivinen ylikoulutus on yleistä. Informaation ja viestinnän alalla 19 prosenttia kokee olevansa ylikoulutettuja, vaikka objektiivisella mittarilla ylikoulutus on todella vähäistä. Alalla työskentelevistä suurin osa on työn vuoksi muuttaneita miehiä, mutta erityisesti subjektiivisesti ylikoulutetuissa on myös perheen vuoksi Suomeen tulleita. Kuten aiemmin todettiin, työperäisten maahanmuuttajien subjektiivinen ylikoulutus on hyvin yleistä, mikä voi tässä tapauksessa osaltaan selittää informaation ja viestinnän toimialalla työskentelevien korkeaa subjektiivista ylikoulutusta.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen mukaan ulkomaalaistaustaisten ylikoulutus on selvästi yleisempää kuin suomalaisten. Suurin vaikutus ylikoulutukseen on koulutusasteella, koulutusosalalla ja taustamaalla. Maahanmuuttajat ovat suomalaisia useammin ylikoulutettuja ylikoulutusasteiden perusteella. Poikkeuksia ovat EU- ja Efta-maista tai Pohjois-Amerikasta tulevat maahanmuuttajat, joiden ylikoulutusasteet ovat matalampia kuin suomalaisilla. Tutkimuksen alkuvaiheessa oletuksena oli, että taustamaaryhmien väliset erot saattaisivat johtua eroista kielitaidoissa. Kielitaito jäi kuitenkin kokonaan vaille merkitsevää tulosta. Vaikka kielitaito ei tässä tutkimuksessa olekaan merkitsevästi yhteydessä ylikoulutukseen, ei sen roolia voida vähätellä. Lienee perusteltua olettaa, että vähäinenkin suomen kielen taito lisää työnhakijan uskottavuutta työnantajan silmissä ja parantaa siten hänen mahdollisuuksiaan saada koulutusta vastaava työ.

Subjektiiivinen ylikoulutuksen kokemus on todennäköisintä Lähi-Idästä ja Afrikasta tulevilla maahanmuuttajilla, jotka ovat asuneet Suomessa 5-10 vuotta. He tulevat Suomeen perheen vuoksi ja ovat suorittaneet humanistisen alan koulutuksen. Objektiivisesti todennäköisimmin ylikoulutettuja ovat 15-24 -vuotiaat virolaistaustaiset, joiden vanhemmat ovat matalasti koulutettuja. Heillä on todennäköisesti ulkomailla suoritettu alimman tai alemman korkea-asteen tutkinto palvelualalta. Objektiiivinen ylikoulutus on yleistä myös maa- ja metsätalouden, kaupallisen, yhteiskuntatieteellisen ja humanistisen koulutusalan tutkinnon suorittaneilla. Hyvin epätodennäköisesti objektiivisesti ylikoulutettuja ovat alle 5 vuotta Suomessa asuneet.

Tulokset vastaavat pääosin esiteltyjä teorioita. Erityisen hyvin tulokset mu-kailevat inhimillisen pääoman teoriaa ja career mobility -teoriaa. Ylikoulutus on yleisempää matalammilla korkea-asteilla, joten lisäkoulutusvuodet suojaavat ylikoulutukselta. Ylikoulutus on yleisempää nuorilla ja työuran alussa olevilla henkilöillä, mikä puolestaan on career mobility -teorian mukainen tulos. Tulosten vastaavuutta kysyntäpuolen teorioihin on vaikeampi arvioida, koska tarkastelu keskittyi työnhakijoiden, eikä haettavien työtehtävien ominaisuuksiin. Taustamaan vahva vaikutus monen muun tekijän kontrolloimisesta huolimatta antaa viitteitä diskriminaatiosta. Eri taustamaihin ja kulttuureihin saattaa kuitenkin liittyä havaitsemattomia piirteitä, joita ei tässä analyysissä huomioitu. Taustamaan voimakas yhteys ylikoulutukseen korostaa maahanmuuttajien heterogeenisyyttä. On aivan eri asia puhua "suomalaisista" ja "ulkomaalaisista" omina ryhminään, sillä ulkomaalaistaustaisten väliset erot ovat paljon suurempia kuin suomalaisten väliset erot. Aiempiin tutkimuksiin verrattuna tulokset ovat samanlaisia. Suurin yksittäinen ero aiempaan kirjallisuuteen nähden on sukupuolen ja kielitaidon merkitsemättömyys maahanmuuttajien ylikoulutuksessa.

Henkilön objektiiivinen ylikoulutus on yleistä, kun vanhemmat ovat matalasti koulutettuja. Vanhempien matala koulutus vaikuttaa siis periytyvän heikompana asemana työmarkkinoilla. Tällainen kierre olisi hyvä katkaista mahdollisimman aikaisin. Toinen erityisen huolestuttava ryhmä ovat alimman korkea-

asteen tutkinnon suorittaneet sekä virolaistaustaiset, jotka ovat reilusti ylikoulutetumpia kuin muut. Virolaistaustaisia maahanmuuttajia on Suomessa melko paljon, ja heistä kolmasosalla on alimman korkea-asteen tutkinto. Juuri heidän joukossaan inhimillistä pääomaa jää paljon hyödyntämättä. Erityistä huomiota pitäisi kiinnittää myös aikuisiällä Suomeen muuttaneiden miesten ylikoulutukseen, koska myös heillä ylikoulutus on yleistä.

Ylikoulutus vaihtelee selkeästi työsuhteen tyyppin mukaan. Yleisimmin ylikoulutetut maahanmuuttajat työskentelevät osa-aikaisissa, mutta vakituisissa työsuhteissa. Ylikoulutus on yleisintä kuljetuksen ja varastoinnin sekä hallinto- ja tukipalvelutoiminnan aloilla. Kuljetuksen ja varastoinnin yleisyys ylikoulutettujen maahanmuuttajien toimialana liittyy todennäköisesti siihen, ettei kyseisissä töissä tarvita välttämättä suomen kielen taitoa. On vaikea sanoa, liittyykö ylikoulutus tässä tapauksessa välttämättä juuri toimialaan, työaikaan vai työsuhteen tyyppiin. Nämä tekijät ovat yhteydessä toisiinsa, sillä määräaikaiset ja osa-aikaiset työsuhteet keskittyvät tietyille toimialoille.

Maahanmuuttajien korkea koulutustaso yhdistettynä korkeaan ylikoulutukseen kertoo mahdollisesti siitä, ettei ulkomaalaisia tutkintoja tunnusteta kovin hyvin. Tätä johtopäätöstä tukee myös se, että regressioanalyysin mukaan ulkomailla tutkintonsa suorittaneet ovat 10,0 prosenttia todennäköisemmin ylikoulutettuja kuin Suomessa tutkintonsa suorittaneet. Toisaalta ulkomailla suoritettujen tutkinnon yhteys ylikoulutukseen on suhteellisen pieni, etenkin kun maahanmuuttajaväestöstä 62 prosenttia on suorittanut tutkintonsa ulkomailla. Kyse voi olla enemmän vaikeuksista tunnistaa osaamista esimerkiksi erilaisten käytäntöjen ja työtapojen tai kielimuurin vuoksi. Osaamisen tunnistaminen olisi todennäköisesti helpompaa, jos ulkomaalainen tutkinto olisi Opetushallituksen tunnustama. Tällöin tutkinto olisi käännetty suoraan suomalaiseen järjestelmään. Tutkinnon rinnastaminen suomalaiseen koulutusjärjestelmään maksaa 353 euroa (Opetushallitus, viitattu 4.3.2017). Summa on melko suuri, etenkin jos kyseessä on työtön ja vasta maahan muuttanut työnhakija. Todennäköisesti tutkinnon tunnustaminen kuitenkin parantaisi työnhakijan asemia työmarkkinoilla ja maksaisi siten itsensä takaisin. Ylikoulutusta voitaisiin vähentää lisäämällä maahanmuuttajien tietoutta tutkintojen tunnustamisesta.

Tutkimustuloksia voitaisiin hyödyntää esimerkiksi kotouttamistoiminnoissa ja työnhakuun liittyvissä ohjeistuksissa. Osa maahanmuuttajataustaisista saattaa hakeutua koulutusta vastaamattomiin töihin puhtaasti tietämättömyydestä. Vaikka työnhakuun saisikin ohjeita ja apua Työ- ja elinkeinopalveluista, saattavat neuvojan tiedot työnhakijan koulutuksesta olla puutteelliset. Kielimuuri voi aiheuttaa väärinkäsityksiä, ja maahanmuuttajan voi olla hankala verrata ulkomailla käytyä koulua suomalaiseen järjestelmään. Todennäköisesti tilanne paranisi, jos maahanmuuttajien ohjaamiseen ja koulutustaustojen selvittämiseen olisi enemmän resursseja. Maahanmuuttajien työnhakupalveluja voitaisiin kehittää myös muualla kuin TE-toimistoissa, esimerkiksi maahanmuuttovirastossa. Tällöin koulutustiedot voitaisiin selvittää mahdollisimman pian maahanmuuttajan saavuttua Suomeen. Erityishuomiota tulisi kiinnittää riskiryhmien, eli alimman korkea-asteen suorittaneiden, virolaistaustaisten ja aikuisiällä Suomeen muuttaneiden työnhakuun. Ylikoulutuksen kannalta ongelmallisimpia

koulutuksia vaikuttavat olevan maa- ja metsätalouden sekä palvelualan tutkinnot. Havaintomäärät ovat kummassakin ryhmässä melko pienet verrattuna muihin koulutusaloihin, mikä vaikeuttaa luotettavien johtopäätösten tekemistä.

Ylikoulutuksen vakavuuden arvioimiseksi tarvittaisiin enemmän tietoa siitä, onko ylikoulutus tahatonta vai omasta halusta johtuvaa. Jos ylikoulutus vaikuttaa johtuvan maantieteellisestä kohtaamattomuudesta, kannattaisi maahanmuuttajia kannustaa muuttamaan paikkakunnille, joilla koulutusta vastaavia töitä on tarjolla.

Tilanne voi toisaalta olla se, että jokin työpaikka on pakko hankkia, eikä ole aikaa etsiä koulutusta vastaavaa työtä. Monelle mikä tahansa työ on työttömyyttä parempi vaihtoehto. Tällöin olisi kuitenkin hyvä kannustaa maahanmuuttajia siihen, että työnhaku jatkuisi ensimmäisen työpaikan löytymisen jälkeen. Maakohtaisten taitojen puutteesta johtuen maahanmuuttajat tarvitsisivat pidempiaikaista ohjausta työmarkkinoilla. Tätä tukee myös se, että ylikoulutus kääntyy laskuun vasta 10 vuoden kuluttua maahan saapumisesta. Jonkinlainen mentori-ohjelma voisi olla ratkaisu tähän. Halukkaille maahanmuuttajille nimettäisiin samalla alalla työskentelevä suomalainen mentori, joka opastaisi työnhauksessa ja urasuunnittelussa.

Huomioitavaa on, että ylikoulutustilanne ei muutu ainoastaan työn tarjontaan liittyvien ongelmien korjaamisella, sillä parannettavaa löytyy varmasti myös työnantajapuolelta. Tietämättömyys ulkomaalaisista tutkinnoista sekä osaamisen tunnistamisen vaikeus tekevät maahanmuuttajien palkkaamisesta haasteellista. Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden palkkaaminen saattaa aiheuttaa epävarmuutta, koska he ovat todennäköisesti tottuneet erilaiseen työkuultuuriin. Sen lisäksi, että maahanmuuttajia opetetaan toimimaan suomalaisilla työmarkkinoilla, tulisi työnantajienkin olla valmiita perehtymään vieraisiin kulttuureihin. Tällöin suuremmilta törmäyksiltä voitaisiin välttyä ja niitä osattaisiin käsitellä paremmin. Kaiken kaikkiaan maahanmuuttajien työllistämiseen kannattaisi käyttää enemmän resursseja. Suomalaisen väestön vanhentuessa ja maahanmuuttajien määrän kasvaessa, heidän merkityksensä työvoimassa tulee vahvistumaan. On koko yhteiskunnan etu, että Suomeen jäävät maahanmuuttajat integroituvat työmarkkinoille ja suomalaiseen elämään mahdollisimman hyvin.

7.1 Tutkimuksen rajoitukset ja jatkotutkimusaiheet

Tässä tutkimuksessa käytettiin kahta erilaista ylikoulutuksen mittaria. Kumpankin mittariin liittyy omat vahvuutensa ja heikkoutensa ja ne kuvaavat ylikoulutusta hieman eri tavoin. Yleensä ne eivät muodosta samoja ylikoulutusasteita, ja välillä erot ovat hyvinkin suuria. Objektiiivinen ja subjektiivinen mittari soveltuvat ominaisuuksiensa puolesta erilaisiin mittaustilanteisiin. Objektiiivinen mittari on hyvä silloin, kun halutaan tehdä esimerkiksi kansainvälistä vertailua. Koska mittari perustuu kansainväliseen luokitukseen, se on suhteellisen helposti saatavilla, ja täysin vertailukelpoinen eri maiden kesken. Mittari soveltuu erityisen hyvin vertailuun, koska se kertoo luotettavasti ylikoulutusasteiden

suuruusjärjestyksen, vaikka ne eivät olisikaan absoluuttisesti "oikeita". Subjektiivinen mittari puolestaan toimii sitä paremmin, mitä pienemmällä yksikkötasolla tarkastelua tehdään. Kun tarkastelu viedään tarkemmalle tasolle, muutkin tekijät kuin pelkkä formaali koulutus vaikuttavat ylikoulutukseen. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi työkokemus. Samasta syystä mittarit soveltuvat eri tavoin työuran eri vaiheisiin. Subjektiivinen mittari huomioi myös työkokemuksen ja muut taidot, jolloin se kuvaa paremmin työurallaan pidemmällä olevien ylikoulutusta. Objektiivinen mittari soveltuu sen sijaan paremmin uran alkuvaiheeseen, tai tilanteisiin, joissa työmarkkinoille tullaan uudestaan.

Tutkimustuloksia voidaan pitää luotettavana, ja aineiston monipuolisuuden vuoksi niiden yleistettävyyks on hyvä. Joidenkin ryhmien osalta tulkinnoissa pitää kuitenkin olla varovainen pienten havaintomäärien vuoksi. Tällainen tilanne on esimerkiksi 15-24-vuotiaiden ja pakolaisten kohdalla. Myös koulutusalat ovat jakaantuneet melko epätasaisesti, mikä vaikeuttaa luotettavien tulkintojen tekemistä. Useampiluokkaisissa muuttujissa tulkinnat jäävät hieman yksipuolisiksi, koska vertailua tehdään aina vain referenssiryhmään. Tällaisia muuttujia ovat esimerkiksi koulutusala ja maahanmuuton syy. Useampiluokkaisten muuttujien kohdalla lisätarkastelut voisivat olla hyödyllisiä, jos haluttaisiin pureutua tarkemmin esimerkiksi eri koulutusaloihin. Yleiskuvan muodostamiseen tutkimuksen analyysi antoi kuitenkin riittävät tiedot.

Jotta ylikoulutuksesta saataisiin vielä monipuolisempi kuva, asiaa pitäisi tutkia myös muiden kuin korkeakoulutettujen osalta. Tällöin objektiivista mittaria on käytännössä vaikea soveltaa. Yksi vaihtoehto olisi määritellä objektiivinen ylikoulutus siten, että tarkasteltaisiin keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuutta sellaisissa töissä, joihin koulutusta ei tarvita lainkaan. Tämä olisi käytännössä haastavaa, koska Suomessa hyvin harva, jos mikään ammatti on nykypäivänä vain peruskoulun varassa harjoitettava. Ylikoulutuksen tarkastelu pitkätaisaaineistolla olisi myös mielenkiintoista, sillä ainakin kansainvälisesti ylikoulutusaste on hieman laskenut. Samanlaisen tutkimuksen voisi toteuttaa myös erilaisilla mittareilla, esimerkiksi epäsuoralla subjektiivisella mittarilla, tai keskiarvomittarilla, jotka esiteltiin luvussa 5.1. Vielä parempi vaihtoehto olisi kehittää näitä kaikkia neljää parempi mittari, joka kuvaisi ylikoulutusta mahdollisimman monipuolisesti. Kuten aiemminkin on mainittu, ylikoulutus ja työttömyys liittyvät toisiinsa. Usein työntekijä saattaa olla tilanteessa, jossa hänen pitää valita koulutusta vastaamaton työ tai työttömyys. Tähän ajatukseen peilaten voisi tutkia myös työttömyyden ja ylikoulutuksen yhteyksiä ja niihin vaikuttavia taustatekijöitä.

LÄHTEET

- Akbari, A. H. & Aydede, Y. 2013. Are the educational credentials of immigrant and native-born workers perfect substitutes in Canadian Labour Markets? A production function analysis. *Education Economics*. Vol. 21, No. 5, 485-502.
- Albrecht, J. & Vroman, S. 2002. A Matching Model with Endogenous Skill Requirements. *International Economic Review*. Vol. 43, No. 1, pp. 283-305.
- Becker, G. S. 1962. Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis. *Journal of Political Economy*. Vol. 70, No. 5, 9-49.
- Becker, G. S. 1971. *The economics of discrimination*. University of Chicago Press. 2nd Ed.
- Boeri, T. & Ours, J. 2008. *The Economics of Imperfect Labor Markets*. Princeton University Press.
- Borjas, G. J. 1995. Assimilation and changes in cohort quality revisited: What happened to immigrant earnings in the 1980s? *Journal of Labor Economics*. Vol. 13, No. 2, 201-245.
- Borjas, G. J. 2013. *Labor Economics*. 6th Ed. New York: McGraw-Hill.
- Bratsberg, B. & Ragan, J. F. 2002. The impact of host-country schooling on earnings: A study of male immigrants in the United States. *Journal of Human Resources*. Vol. 37, No. 1, 63-105.
- Burris, V. 1983. The Social and Political Consequences of Overeducation. *American Sociological Review*. Vol. 48, No. 4, 454-467.
- Chevalier, A. 2003. Measuring Overeducation. *Economica*. Vol. 70, No. 279, 509-531.
- Chiswick, B. R. 1999. Are Immigrants Favorably Self-Selected? *The American Economic Review*. Vol. 89, No. 2, 181-185.
- CircaBC/Euroopan Komissio. 2014. ISCED 2011/ISCED 2007 Mappings. Saatalilla:
https://circabc.europa.eu/webdav/CircaBC/ESTAT/ETS/Library/Public/measuring_lifelong/ISCED%202011/ISCED%20mappings%202014
- Collins, R. 1971. Functional and conflict theories of educational stratification. *American Sociological Review*. Vol.36, 1002-1019.
- Di Pietro, G. 2002. Technological change, labor markets, and low-skill, low-technology traps. *Technological Forecasting and Social Change*. Vol. 69, No. 9, 885-895.
- Dolton, P. & Vignoles, A. 2000. The incidence and effects of overeducation in the U.K. graduate labour market. *Economics of Education Review*. Vol.19, No.22, 179-198.
- Duncan, G. J. & Hoffman S. D. 1981. The Incidence and Wage effects of overeducation. *Economics of Education Review*. Vol. 1, No. 1, 75-86.
- Duvander, A.-S. 2001. Do country-specific skills lead to improved labour market positions? An analysis on unemployment and labor market returns to education among immigrants in Sweden. *Work and Occupations*. Vol. 28, 210-233.

- Eckaus, R. S. 1964. Economic Criteria for Education and Training. *The Review of Economics and Statistics*. Vol. 46, No. 2, 181-190.
- Euroopan Komissio. 2012. Employment and Social Developments in Europe 2012. Bryssel. Verkkojulkaisu: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=7315>
- EMN: Euroopan muuttoliikeverkosto, Suomen yhteyspiste. 2016. Maa-
hanmuuton tunnusluvut 2015.
- Eurostat. 2016. Migrant integration statistics – employment. Verkkojulkaisu: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migrant_integration_statistics_-_employment
- Freeman, R. B. 1975. Overinvestment in College Training? *The Journal of Human Resources*. Vol. 10, No. 3, 29-45.
- Frenette, M. 2004. The overqualified Canadian graduate: The role of academic program in the incidence, persistence and economic returns to overqualification. *Economics of Education Review*. Vol. 23, No. 1, 29-45.
- Garam, I. 2005. Study on the relevance of international student mobility to work and employment. CIMO Occasional paper 1. Helsinki, Finland: Centre for International Mobility.
- Groot, W. & Maassen van den Brink, H. 2000. Overeducation in the labor market: a meta-analysis. *Economics of Education Review*. Vol. 67, No. 1, 47-59.
- Halaby, C. N. 1994. Overeducation and Skill Mismatch. *Sociology of Education*. Vol. 67, No. 1, 47-59.
- Hartog, J. 2000. Overeducation and earnings: where are we, where should we go? *Economics of Education Review*. Vol. 19, No. 2, 131-147.
- Hartog, J. & Oosterbeek, H. 1988. Education, allocation and earnings in the Netherlands: Overschooling? *Economics of Education Review*. Vol. 7, No. 2, 185-194.
- HE 62/1996. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ammatillisista oppilaitoksista annetun lain muuttamisesta. Finlex/Hallituksen esitykset.
- Hersch, J. 1991. Education Match and Job Match. *The Review of Economics and Statistics*. Vol. 73, No. 1, 140-144. Published: The MIT Press.
- Holzer, H. J. 1985. Reservation Wages and their Labor Market Effects for Black and White Male Youth. *The Journal of Human Resources*. Vol. 21, 157-177.
- Holzer, H. J. 1986. Informal Job Search and Black Youth Unemployment. National Bureau of Economic Research. Working Paper No. 1860.
- Hosmer, D. W., Lemeshow, S. & Sturdivant, R. X. 2013. *Applied logistic regression*. 3rd Ed. New Jersey: John Wiley: Sons, Incorporated.
- Hämäläinen, U. 2003. Koulutuksen ja työn vastaavuus – mittausongelmia ja eräitä tuloksia. *Talous ja Yhteiskunta*, No. 4/2003. Palkansaajien tutkimuslaitos.
- ILO. 2014. Skills mismatch in Europe. Statistics Brief, International office, Department of Statistics. Saatavilla: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/publication/wcms_315623.pdf
- Jauhiainen, S. 2011. Overeducation in the Finnish regional labour markets. *Papers in Regional Science*. Vol. 90, No. 3, 573-588.

- Jenkins, J. C. 1978. The Demand for Immigrant Workers: Labor Scarcity or Social Control? *The International Migration Review*. Vol. 12, No. 4, 514-535.
- Kalenius, A. 2014. Suomalaisen koulutusrakenteen kehitys 1970-2030. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:1.
- Nieminen, M. 2002. Työttömyys tai pätkätö - monen maahanmuuttajan kohtalo. *Tietoaika*, Vol. 2002:12. Luettavissa: http://www.stat.fi/tup/tietoaika/tilaajat/ta_12_02_maahanmuuttajat.html
- McCall, J. J. 1970. Economics of Information and Job Search. *The Quarterly Journal of Economics*. Vol. 84, No. 1, 113-126.
- Mincer, J. 1974. *Schooling, Experience and Earnings*. New York: Columbia University Press.
- Moore, D., McCabe G. & Craig, B. 2009. *Introduction to the Practice of Statistics*. New York: W.H. Freeman and Company.
- OECD. 2013. *OECD Skills Outlook 2013: First results from the survey of adult skills*. OECD Publishing.
- OECD/Euroopan Unioni. 2014. *Matching Economic Migration with Labour Market Needs*. OECD Publishing.
- OECD/Euroopan Unioni. 2015. *Indicators of Immigrant Integration 2015: Settling in*. OECD Publishing, Paris.
- OECD. 2016. *Education Policy Outlook: Estonia*. OECD Publishing. Saatavilla: <http://www.oecd.org/estonia/Education-Policy-Outlook-Country-Profile-Estonia.pdf>
- Opetushallituksen www-sivusto: Tutkintojen tunnustaminen, päätöksen hakeminen. Ei päiväystä. Viitattu 4.3.2017. Saatavilla: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/tutkintojen_tunnustaminen/paatoksen_hakeminen
- Ostrovsky, Y., Hou, F. & Picot, G. 2011. Do Immigrants Respond to Regional Labor Demand Shocks? *Growth and Change*. Vol. 42, No. 1, 23-47.
- Park, J. H. 1999. The Earnings of Immigrants in the United States: The Effect of English-speaking ability. *The American Journal of Economics and Sociology*. Vol. 58, No. 1, 43-56.
- Petrongolo, B. & Pissarides, C.A. 2001. Looking into the Black box: A survey of the Matching function. *Journal of Economic Literature*. Vol. 39, 390-431.
- Pissarides, C.A. 2011. Equilibrium in the Labor Market with Search Frictions. *American Economic Review*. Vol. 101, 1092-1105.
- Pohjanpää, K., Paananen, S. & Nieminen, M. 2013. *Maahanmuuttajien elinolot: Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Elinolot 2003:1*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Robst, J. 1995. Career mobility, job match and overeducation. *Eastern Economic Journal*. Vol. 21, No. 4, 539-550.
- Rumberger, R. 1987. The impact of surplus schooling on productivity and earnings. *Journal of Human Resources*. Vol. 22, No. 1, 24-50.
- Scoville, J. G. 1966. The impact of surplus schooling on productivity and earnings. *Journal of Human Resources*. Vol. 22, No. 1, 24-50.

- Sicherman, N. 1991. Overeducation in the Labor market. *Journal of Labor Economics*. Vol. 9, No. 2, 101-122.
- Sicherman, N. & Galor, O. 1990. A theory of career mobility. *Journal of Political Economy*. Col. 98, No. 1, 169-192.
- Smith, H. L. 1986. Overeducation and Underemployment: An Agnostic Review. *Sociology of Education*. Vol. 59, No. 2, 85-99.
- Spence, A. M. 1973. Job Market Signaling. *Quarterly Journal of Economics*. Vol. 88, 355-374.
- Støren, L. A. & Wiers-Jenssen, J. 2010. Foreign diploma versus immigrant background: Determinants of labour market success or failure? *Journal of Studies in International Education*. Vol. 14, No. 1, 29-49.
- Sutherland, J. 2012. Qualifications mismatch and skill mismatch. *Education + Training*. Vol. 54, No. 7, 619-632.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus, verkkojulkaisu. Työllisyys ja työttömyys 2014. Laatuseloste: työvoimatutkimus. Viitattu 2.12.2016. Saatavilla:
http://www.stat.fi/til/tyti/2014/13/tyti_2014_13_2015-04-28_laa_001_fi.html
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Työssäkäynti, verkkojulkaisu. Työttömien taustat 2015. Helsinki, Tilastokeskus. Viitattu 3.3.2017. Saatavilla:
http://www.stat.fi/til/tyokay/2015/03/tyokay_2015_03_2016-12-09_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus. Ei päiväystä. Väestörakenne: PX-Web tietokannat. Viitattu 11.11.2016.
http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_vaerak/?tablelist=true&rxid=c7766b76-08ec-4a92-8179-7eb0b949f51c
- Tilastokeskus. Ei päiväystä. Koulutusluokitus: 6-numeroiset koodit ja opetushallinnon koodit. Saatavilla:
<http://www.stat.fi/meta/luokitukset/koulutus/001-2007/kuvaus.html>
- Tilastokeskus; Nieminen, T., Sutela, H. & Hannula, U. 2014. UTH: Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014. Helsinki.
- Thurow, L. C. 1975. *Generating Inequality*. New York: Basic Books.
- Työ- ja elinkeinoministeriö; Eronen, A., Härmälä, V., Jauhiainen, S., Karikallio, H., Karinen, R., Kosunen, A, Laamanen, J.-P. & Lahtinen, M. 2014. Maahanmuuttajien työllistyminen: Taustatekijät, työnhaku ja työvoimapalvelut. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja: Työ ja yrittäjyys. No. 6/2014. Edita Publishing Oy.
- UNECE: United Nations Economics Commission of Europe. 2015. *Handbook on Measuring Quality of Employment: A statistical framework*. United Nations. New York & Geneva.
- Verhaest, D. & Omey, E. 2006. The Impact of Overeducation and its Measurement. *Social Indicators Research*. Vol. 77, No. 3, 419-448.
- Wirz, A. & Atukeren, E. 2005. An analysis of perceived overqualification in the Swiss labor market. *Economics Bulletin*. Vol. 9, No. 2, 1-10.

LIITTEET

Liite 1: Ammatti- ja koulutusluokitukset

Kansallinen Ammattiluokitus 2010 perustuu kansainvälisen työjärjestön (ILO) laatimaan ja YK:n vahvistamaan ISCO-08 (International Standard Classification of Occupations) -ammattiluokitukseen. Alla on taulukoitu luokituksen kansalliset ja kansainväliset luokat. Tarkempi luokitus on saatavilla Tilastokeskuksen sivuilta.

Lähde: http://tilastokeskus.fi/meta/luokitukset/ammatti/001-2010/koko_luokitus.html

Ammattiluokan koodi	Kansallinen luokitus	Kansainvälinen luokitus
1	Johtajat	Managers
2	Erityisasiantuntijat	Professionals
3	Asiantuntijat	Technicians and Associate Professionals
4	Toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät	Clerical Support Workers
5	Palvelu- ja myyntityöntekijät	Services and Sales Workers
6	Maanviljelijät, metsätyöntekijät ym.	Skilled Agricultural, Forestry and Fishery Workers
7	Rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät	Craft and Related Trades Workers
8	Prosessi- ja kuljetustyöntekijät	Plant and Machine Operators and Assemblers
9	Muut työntekijät	Elementary Occupations
0	Sotilaat	Armed Forces Occupations
X	Tuntematon	

Liite 1 (jatkuu): Ammatti- ja koulutusluokitukset

Tilastokeskuksen koulutusluokitus 2016 perustuu Unescon kansainväliseen ISCED 2011 (International Standard Classification of Education) – koulutusluokitukseen. Alla on taulukoitu kansainvälinen luokitus ja sen vastavuus Suomessa.

Lähde: Tilastokeskus: http://www.tilastokeskus.fi/meta/luokitukset/isced_aste/001-2013/kuvaus.html

Koulutusluokan koodi	Kansallinen luokitus	Pääsisältö Suomen koulutusjärjestelmässä	Kansainvälinen luokitus
0	Esiaste	Peruskoulujen ja päiväkotien esiopetus; päiväkotien ja perhepäivähoidon varhaiskasvatus	Early childhood education
1	Alempi perusaste	Peruskoulun luokat 1-6; kansakoulu	Primary education
2	Ylempi perusaste	Peruskoulun luokat 7-9; keskikoulu	Lower secondary education
3	Keskiaste	lukio, ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot, erikoisammattitutkinnot	Upper secondary education
4	-	-	Post-secondary non-tertiary
5	Alin korkea-aste	Opistoasteen tutkinnot	Short-cycle tertiary education
6	Alempi korkea-aste	Ammattikorkeakoulututkinnot, yliopistojen alemmat korkeakoulututkinnot	Bachelor or equivalent level
7	Ylempi korkeakouluaste	Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot ja yliopistojen ylemmät korkeakoulututkinnot	Master or equivalent level
8	Tutkijakoulutusaste	Lisensiaatin ja tohtorin tutkinnot	Doctoral or equivalent level
9	Koulutusaste tuntematon	-	Not elsewhere classified

Liite 2: Selittävien muuttujien havaintomäärät ja prosenttiosuudet

Taustamuuttuja	ulkomaalaistaustaiset		suomalaistaustaiset	
	N	%-osuus	N	%-osuus
Sukupuoli				
Mies	467	51 %	2003	42 %
Nainen	454	49 %	2718	58 %
Ikä				
15–24 v.	11	1 %	46	1 %
25–34 v.	316	34 %	959	20 %
35–44 v.	277	30 %	1319	28 %
45–54 v.	213	23 %	1465	31 %
55–64 v.	104	11 %	932	20 %
Vanhempien koulutusaste				
Korkeintaan perusaste	165	18 %	1497	32 %
Keskiaste	256	28 %	1847	39 %
Korkea-aste	496	54 %	1370	29 %
Lapset				
On lapsia	539	59 %	3371	72 %
Ei lapsia	382	41 %	1337	28 %
Alue				
Helsinki, Espoo ja Vantaa	470	51 %	1169	25 %
Muu Suomi	451	49 %	3552	75 %
Koulutusaste				
Alin korkea-aste	110	12 %	1462	31 %
Alempi korkeakouluaste	355	39 %	1573	33 %
Ylempi korkeakouluaste	390	42 %	1544	33 %
Tutkijakoulutusaste	66	7 %	142	3 %
Koulutusala				
Kasvatustieteellinen	58	6 %	296	6 %
Humanistinen	112	12 %	406	9 %
Kaupallinen ja yhteiskunta- tieteellinen	222	24 %	1516	32 %
Luonnontieteellinen	87	9 %	197	4 %
Tekniikan ala	248	27 %	1054	22 %
Maa- ja metsätalous	23	2 %	153	3 %
Terveys- ja sosiaaliala	127	14 %	836	18 %
Palveluala	30	3 %	213	5 %
Muu tai tuntematon	14	2 %	50	1 %
Havaintomäärät	N = 921		N = 4721	

Liite 3: Selittävien muuttujien havaintomäärät ja prosenttiosuudet, vain ulkomaalaistaustaisiin liittyvät muuttujat

Taustamuuttuja	ulkomaalaistaustaiset	
	N	%-osuus
Tutkinnon suoritusmaa		
Suomi	318	35 %
Ulkomaat	526	57 %
tuntematon	77	8 %
Taustamaa		
Venäjä ja Neuvostoliitto	290	31 %
Viro	75	8 %
Lähi-Itä ja Afrikka	110	12 %
Aasia	152	17 %
EU, Efta ja Pohjois-Amerikka	228	25 %
Latinalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	66	7 %
Maahantulon syy		
Työ	196	21 %
Perhe	443	48 %
Opiskelu	168	18 %
Pakolaisuus	29	3 %
Muu syy	69	8 %
Syntynyt Suomessa	14	2 %
Kielitaito		
Äidinkieli	154	17 %
Edistynyt	274	30 %
Keskitaso	240	26 %
Aloittelija tai vähemmän	236	26 %
Syntynyt Suomessa	14	2 %
Asumisvuodet		
alle 5 v.	117	13 %
5-10 v.	292	32 %
yli 10 v.	496	54 %
Syntynyt Suomessa	14	2 %
Maahanmuuttoikä		
alle 7 v. tai syntynyt Suomessa	36	4 %
7-19 v.	67	7 %
20-29 v.	455	50 %
Yli 30 v.	360	39 %
Havaintomäärä	N = 921	

Liite 4: Suppeamman logistisen regressiomallin tulokset

Henkilön todennäköisyys olla ylikoulutettu, ulkomaalaistaustaiset

Muuttujat	Ylikoulutettu subjektiivisesti (1)	Ylikoulutettu objektiivisesti (2)
Sukupuoli (ref. Mies)		
Nainen	-0,031	0,040
Ikä (ref. 25-34 v.)		
15-24 v.	0,089	0,136
35-44 v.	0,083*	0,056
45-54 v.	0,124**	0,101**
55-64 v.	0,034	-0,017
Vanhempien koulutustaso (ref. Korkea-aste)		
Perusaste tai vähemmän	0,026	0,191***
Keskiaste	0,037	0,084**
Lapset (ref. On)		
Ei ole	-0,022	0,052
Alue (ref. Helsinki, Espoo, Vantaa)		
Muu Suomi	-0,026	0,012
Koulutusaste (ref. Ylempi korkeakouluaste)		
Alin korkea-aste	0,060	0,408***
Alempi korkeakouluaste	0,079**	0,165***
Tutkijakoulutusaste	0,000	-0,155***
Koulutusala (ref. Terveys- ja sosiaali-ala)		
Kasvatustieteellinen	0,061	0,242***
Humanistinen	0,082	0,303***
Kaupallinen ja yhteiskuntatieteellinen	0,015	0,301***
Luonnontieteellinen	-0,062	0,088
Tekniikan ala	0,002	0,184***
Maa- ja metsätalous	0,021	0,474***
Palveluala	0,102	0,583***
tuntematon	-0,008	0,191*
N	907	907
*** = tilastollisesti merkitsevä 1 %:n merkitsevyystasolla, ** = tilastollisesti merkitsevä 5 %:n merkitsevyystasolla, * = tilastollisesti merkitsevä 10 %:n merkitsevyystasolla		

Liite 4 (jatkuu): Suppeamman logistisen regressiomallin tulokset
Henkilön todennäköisyys olla ylikoulutettu, suomalaistaustaiset

Muuttujat	Ylikoulutettu subjektiivisesti (1)	Ylikoulutettu objektiivisesti (2)
Sukupuoli (ref. Mies)		
Nainen	0,033***	0,057***
Ikä (ref. 25-34 v.)		
15-24 v.	-0,011	0,027
35-44 v.	0,057***	-0,020
45-54 v.	0,031	-0,048***
55-64 v.	-0,013	-0,074***
Vanhempien koulutustaso (ref. Korkea-aste)		
Perusaste tai vähemmän	-0,001	0,044***
Keskiaste	0,011	0,044***
Lapset (ref. On)		
Ei ole	0,026*	0,046***
Alue (ref. Helsinki, Espoo, Vantaa)		
Muu Suomi	0,034***	0,071***
Koulutusaste (ref. Ylempi korkeakouluaste)		
Alin korkea-aste	-0,043***	0,298***
Alempi korkeakouluaste	0,042***	0,151***
Tutkijakoulutusaste	0,041	-0,122***
Koulutusala (ref. Terveys- ja sosiaali-ala)		
Kasvatustieteellinen	0,046	0,089*
Humanistinen	0,147***	0,273***
Kaupallinen ja yhteiskuntatieteellinen	0,115***	0,285***
Luonnontieteellinen	0,070*	0,135**
Tekniikan ala	0,080***	0,151***
Maa- ja metsätalous	0,147***	0,374***
Palveluala	0,244***	0,422***
tuntematon	0,098	0,473***
N	4683	4683
*** = tilastollisesti merkitsevä 1 %:n merkitsevyystasolla, ** = tilastollisesti merkitsevä 5 %:n merkitsevyystasolla, * = tilastollisesti merkitsevä 10 %:n merkitsevyystasolla		

Liite 5: Miesten ja naisten omat logistisen regressioanalyysit

Henkilön todennäköisyys olla ylikoulutettu, ulkomaalaistaustaiset miehet

Muuttujat	Ylikoulutettu subjektiivisesti (1)	Ylikoulutettu objektiivisesti (2)
Ikä (ref. 35-64 v.)		
15-34 v.	-0,155***	0,027
Vanhempien koulutustaso (ref. Korkea-aste)		
Perusaste tai vähemmän	-0,083	0,085
Keskiaste	0,036	0,097**
Lapset (ref. On)		
Ei ole	-0,042	0,108***
Alue (ref. Helsinki, Espoo, Vantaa)		
Muu Suomi	0,048	0,050
Koulutusaste (ref. Ylempi- tai tutkijakoulutusaste)		
Alin tai alempi korkea-aste	0,077*	0,237***
Tutkinnon suoritusmaa (ref. Suomi)		
Ulkomailla	-0,009	0,091*
Tuntematon	-0,073	0,239***
Taustamaa (ref. EU, Efta ja Pohjois-Amerikka)		
Venäjä ja Neuvostoliitto	0,099	0,228***
Viro	0,083	0,418***
Lähi-Itä ja Afrikka	0,237***	0,317***
Aasia	0,116**	0,296***
Latalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	-0,008	0,212***
Maahanmuuton syy (ref. Opiskelu)		
Työ	0,022	-0,034
Perhe	0,080	0,115**
Pakolaisuus	0,286*	0,285**
Muu syy	0,094	0,153*
Kielitaito (ref. Äidinkieli)		
Edistynyt	-0,001	-0,018
Keskitaso	0,080	0,004
Aloittelija tai vähemmän	0,106	-0,027
Asumisvuodet (ref. Yli 10 v.)		
alle 5 v.	0,020	-0,086
5-10 v.	0,128**	0,038
Maahanmuuttoikä (ref. Alle 17 v.)		
17-29 v.	-0,141	0,345***
Yli 30 v.	-0,102	0,362***
N	461	461
*** = tilastollisesti merkitsevä 1 %:n merkitsevyystasolla, ** = tilastollisesti merkitsevä 5 %:n merkitsevyystasolla, * = tilastollisesti merkitsevä 10 %:n merkitsevyystasolla		

Liite 5 (jatkuu): Miesten ja naisten omat regressioanalyysit

Henkilön todennäköisyys olla ylikoulutettu, ulkomaalaistaustaiset naiset

Muuttujat	Ylikoulutettu subjektiivisesti (1)	Ylikoulutettu objektiivisesti (2)
Ikä (ref. 35-64 v.)		
15-34 v.	-0,010	0,022
Vanhempien koulutustaso (ref. Korkea-aste)		
Perusaste tai vähemmän	0,079	0,194***
Keskiaste	0,027	0,105**
Lapset (ref. On)		
Ei ole	0,009	0,056
Alue (ref. Helsinki, Espoo, Vantaa)		
Muu Suomi	-0,096**	-0,007
Koulutusaste (ref. Ylempi- tai tutkijakoulutusaste)		
Alin tai alempi korkea-aste	0,066	0,188***
Tutkinnon suoritusmaa (ref. Suomi)		
Ulkomailla	0,086	0,149**
Tuntematon	0,084	0,182**
Taustamaa (ref. EU, Efta ja Pohjois-Amerikka)		
Venäjä ja Neuvostoliitto	0,095	0,227***
Viro	-0,071	0,338***
Lähi-Itä ja Afrikka	0,263**	0,113
Aasia	0,079	0,297***
Latalainen Amerikka, Itä-Eurooppa ja muut	0,012	0,187*
Maahanmuuton syy (ref. Opiskelu)		
Työ	0,122	-0,091
Perhe	0,074	0,019
Pakolaisuus	0,004	-0,171
Muu syy	0,066	-0,088
Kielitaito (ref. Äidinkieli)		
Edistynyt	0,100	0,043
Keskitaso	0,018	0,115
Aloittelija tai vähemmän	-0,049	0,009
Asumisvuodet (ref. Yli 10 v.)		
alle 5 v.	-0,067	-0,181***
5-10 v.	0,028	0,008
Maahanmuuttoikä (ref. Alle 17 v.)		
17-29 v.	0,163*	-0,024
Yli 30 v.	0,137	0,064
N	442	442
*** = tilastollisesti merkitsevä 1 %:n merkitsevyystasolla, ** = tilastollisesti merkitsevä 5 %:n merkitsevyystasolla, * = tilastollisesti merkitsevä 10 %:n merkitsevyystasolla		